

Fale Alea 'o Tonga

KO E MINITI 'O E

FEME'A'AKI

'A E HOU'EIKI

M MIPA

'O E

FALE ALEA 'O TONGA

FIKA	9
'AHO	Pulelulu, 17 Fepueli 2016

Fai 'i Nuku'alofa

HOU'EIKI M MIPA 'O E FALE ALEA

'Eiki Sea Fale Alea

Lord Tu'ivakan

'Eiki Fakaafonganga N pele, Vahefonua Tongatapu

Hou'eiki Minisit Kapineti

'Eiki Pal mia

Samuela 'Akilisi P hiva
Siaosi Sovaleni.

'Eiki Tokoni Pal mia

'Eiki Minisit Fonua, Ngaahi Koloa Fakaenatula
& Kau Tau 'a 'Ene 'Afio

Lord Ma'afu Tukuia'aulahi
Dr. 'Aisake Valu Eke
Fe'ao Vakata

'Eiki Minisit Pa'anga & Palani Fakafonua

'Eiki Minisita Ngaahi Ng ue Fakalotofonua

'Eiki Minisit Fefakatau'aki, Ngaahi Ng ue 'a e Kakai
& Polisi, Pil sone, Tamate Afi

Dr. P hiva Tu'i'onetoa

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai & Tute

T vita Lavemaau

'Eiki Minisit Lao

Sione Vuna Fa'otusia

'Eiki Minisita Ngoue, Me'atokoni, Ngaahi Vao'akau, Toutai

S misi Tauelangi Fakahau

'Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga

Poasi Mataele Tei

'Eiki Minisit Mo'ui

Dr. Saia Ma'u Piukala

'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata

Hou'eiki Fakaafonganga N pele

Lord Tu'i' fitu

'Eiki Fakaafonganga N pele Fika 1 Vava'u.

Lord Vaea

'Eiki Fakaafonganga N pele Fika 1 Tongatapu

Lord Tu'ilakepa

'Eiki Fakaafonganga N pele Fika 2 Vava'u.

Lord Tu'iha'angana

'Eiki Fakaafonganga N pele Fika 1 Ha'apai

Lord Tu'iha'ateiho

'Eiki Fakaafonganga N pele Fika 2 Ha'apai

Lord Nuku

'Eiki Fakaafonganga N pele 'Eua

Lord Fusitu'a

'Eiki Fakaafonganga N pele Ongoni Niua

Kau Fakaafonganga Kakai

Fakaafonganga Fika 2 Tongatapu

S misi Lafu Kioa Sika

Fakaafonganga Fika 4 Tongatapu

Fakaafonganga Fika 9 Tongatapu

Penisimani 'Epenisa Fifita

Fakaafonganga Fika 12, Ha'apai

Vili Manuopangai Hingano

Fakaafonganga Fika 13, Ha'apai

Veivosa *Light of Life* Taka

Fakaafonganga Fika 15, Vava'u

S miu Kuita Vaipulu

Fakahokohoko

Fale Alea ‘o Tonga.....	5
Lotu	5
Ui ‘a e Fale	5
Poaki.....	5
Me’a ‘a e Sea.....	5
Tu’unga ‘i ai matangi Winston.....	6
L pooti mei Ha’apai hili e matangi Winston	10
Tokanga ki he tu’unga kau faiako vahe Lulunga	11
Tokanga ki he fakamole ki he sivi fakafalemahaki Pal mia	11
Mahu’inga ke mahino ki he Tonga ‘a natula.....	13
Lao Fakaangaanga fika 7/2016	17
Fehu’ia e fatongia e ‘Ateni Seniale	21
Tali ki he fehu’ia e fatongia e ‘Ateni Seniale.....	21
Fakama’ala’ala Pule’anga he Kupu 11 & kupu 126	22
Fehu’ia e kupu 4 Konisitutone pe ‘oku fepaki mo e Lao Fakamo’oni Hia	23
Fokotu’u ke tukuhifo Lao Fakamo’oni Hia ki he K miti Lao	23
Taukave ‘oku monuka kupu 4 Konisitutone	23
Tokanga ki he fokotu’u ke ta’ofi ngaue’aki ‘a e Common Law	25
Tokanga ki he Tu’utu’uni ki he Procurement.....	26
Fehu’ia hano fakatokolahi kau M mipa K miti Lao	27
P loti’i fokotu’u tukuhifo Lao Fakaangaanga fika 5,6 & 7/2016 ki he K miti Lao	27
Tu’utu’uni fika 7/2016	27
Fehu’ia taimi fakangatangata e ma’u kava m lohi.....	28
Fokotu’u ke tali Tu’utu’uni fika 7/2016.....	29
Taumu’a Tu’utu’uni fika 7/2016.....	31
Taumu’a mafai polisi ki he ngaahi feitu’u fakapule’anga.....	33
Ke tapui ma’u kava malohi tapu ngaahi feitu’u fakapule’anga	33
L pooti ngaahi ng ue ne lava he K miti Kakato.....	38
P loti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga fika 1/2016	39
P loti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga fika 2/2016	40
P loti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga fika 4/2016	41

Lao Fakaangaanga fika 3/2016	42
Tokanga tapu e ng ue ‘aho Sapate pea ne tonu ‘ave kakai Lao S pate	43
Tokanga ke tauhi Sapate ke ma’oni’oni.....	44
Taukave tonu ke tauhi ‘a e Sapate ke m ’oni’oni	47
Kole ke tali Lao Fakaangaanga fika 3/2016 ma’a e kakai.....	47
P loti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga fika 3/2016	48
P loti’i ‘o tali Tu’utu’uni fika 2/2016	49
P loti’i ‘o tali Tu’utu’uni fika 3/2016	50
P loti’i ‘o tali Tu’utu’uni Fika 4/2016	50
P loti’i ‘o tali Tu’utu’uni Fika 5/2016	51
P loti’i ‘o tali Tu’utu’uni Fika 6/2016	52
P loti’i ‘o tali Tu’utu’uni fika 8/2016	53
P loti’i ‘o tali Tu’utu’uni Fika 9/2016	54
Kole ke tuku ange ha taimi fe’unga ke ngaue Komiti Lao ki he ngaahi Lao	55
Kelesi.....	56
Fakam ’opo’opo Ngaahi Feme’a’aki Fale Alea	57

Fale Alea 'o Tonga

'Aho: 17 Fepueli 2016

Taimi: 1000-1010 pongipongi

S tini Le'o: Me'a mai e 'Eiki Sea e Fale Alea. (Lord Tu'ivakan)

'Eiki Sea: Kalake k taki 'o fai mai e lotu e 'Eiki.

Lotu

(Na'e hua mai leva 'e he Kalake T pilé 'a e Lotu 'a e 'Eiki 'o kamata 'aki e f me'a'aki 'a e Fale Alea ki he 'ahó ní.)

'Eiki Sea: K taki Kalake 'o fai mai 'etau tali uí.

Ui 'a e Fale

Kalake T pile: Tapu mo e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea, 'Eiki Pal miá mo e Hou'eiki Minisit . Tapu mo e Hou'eiki Fakafofonga N pelé 'uma' e Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakaí kae 'at ke fakahoko hono ui e Falé ki he pongipongi ní, 'aho Pulelulu 17 Fepueli 2016.

'Eiki Sea kole ke u toe fakaongo mu'a.

'Eiki Sea: M 1 .

Kalake T pile: 'Eiki Minisit Pa'angá mo e Palani Fakafonuá, 'Eiki Minisit Mo'uí, 'Eiki N pele Tu'ilakepa, 'Eiki N pele Nuku, S misi Kioa Lafu Sika. 'Eiki Sea ko e ngata'anga tali ui ho Falé ki he pongipongi ní.

Poaki

Ko e 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Ng ue Fakalotofonuá kei hoko atu 'ene poaki folau. Ko e toenga 'o e Hou'eiki M mipa 'oku 'ikai ke tali honau uí 'oku 'i ai e tui 'oku nau me'a t mui mai p . M 1 'Eiki Sea.

Me'a 'a e Sea

'Eiki Sea: M 1 . Tapu mo e ' fio 'a e Tolu Taha'i 'Otuá 'i hotau lotolotonga. Fakatapu foki ki he Hau 'o e Fonuá Kingi Tupou VI kae 'uma' e Ta'ahine Kuini mo e Fale 'o Ha'a Moheofo. Tapu foki ki he 'Eiki Pal miá kae 'uma' e Tokoni Pal miá mo e Hou'eiki Minisit 'o e Kapinetí. Fakatapu foki ki he Hou'eiki Fakafofonga N pele 'o e Fonuá kae 'uma' e Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakaí. Pea m 1 mu'a 'e Hou'eiki kei faka-koloa 'a langi 'o tau fakatahataha mai 'i he pongipongi ni ke hoko atu 'etau ng ué. Pea neongo 'oku, ngaahi magari ko ení 'oku tau fakafeta'i kotoa p 'oku 'ikai ke 'i ai ha fakat maki 'e hoko ki ha mo'ui.

K m hino ‘oku ki’i mavahe atu mei Tongatapu kae sai p ‘e toki kole ki he Tokoni Pal miá ke fai mai mu’a ha ki’i l pooti p ko e ‘uhingá p ko hotau k inga ‘i Vava’ú. Tau ki’i fakatokanga p Hou’eiki ka ‘oku ‘i ai ha ngaahi me’a ‘oku ke tokangá ki ai ‘i he houa pongipongi, ko e ki’i me’a p ke vakai’i p kuo tu’o fiha ho’o me’a atu ki he Pule’angá ke mou talatalanoa pea toki ha’u ‘o fakahoko mai e ngaahi me’a ko iá. He ‘oku ou tui p na’a ‘oku fai ha ng ue ‘a e Pule’angá ki ai ka ‘oku ...

<002>

Taimi: 1010-1020

‘Eiki Sea: me’a ko iá ke ‘uluaki fakahoko mai. Kai kehe ka ko e ‘ai p ke fakatokanga atu moutolu ko e me’a p ke tau feng ue‘aki. He ‘oku pau p ‘oku fai ‘a e ng ue ‘a e Pule’angá ki he ngaahi me’a ‘oku mou tokanga ki ai. Kae ‘uluaki ‘eke ki he kau Minisit ko iá p ko e h e me’a ... Pea ‘i he ‘ene peh , ‘oku ou kole p ke ‘uluaki me’a mai e Tokoni Pal miá ke fai p ko e ‘uhinga ko ‘etau ... ko nautolu ko eni kau Vava’u ‘oku ‘i Tongatapu, ke fanongo p ko e h e tu’unga ‘oku ‘i ai e matangí, na’a ‘oku peh atu p ‘o toe foki mai p ‘o hang ko *Ian*. Pea peh , pea toki kole p ki he ‘Eiki N pele Vava’u, ki he Tokoni Seá ke toki me’a mai pea toki Fakafongia Fika 13 Ha’apai, ai e ki’i me’a ‘oku tokanga ki ai. M 1 . Me’a mai Tokoni Pal mia.

Tu’unga ‘i ai matangi *Winston*

‘Eiki Tokoni Pal mia: Tapu mo e Feitu’u na ‘Eiki Sea, tapu ki he Hou’eiki M mipa e Falé, mai p mu’a ki’i *update* p fekau‘aki pea mo e matangi ko eni ko *Winston*. Hang p ‘oku mou mea‘í na’e paasi atu ‘a *Winston* mei Tonga ni ‘aneafi, ‘ikai ke ai ha fu‘u maumau lahi ko e lahi p fanga ki’i ‘ulu ‘akau na’e holo pea na’e uesia ai e kongá ‘o e, ‘a e ngaahi uaea ‘uhilá. Pea na’e ai p ngaahi feitu’u ‘i Tongatapu ni na’e ki’i mate atu ki ai e ‘uhilá, ka ‘oku fakatauange p he ‘aho ni tonu p ke foki kotoa p ‘o n molo e ‘uhilá. ‘I he tafa‘aki fakafetu‘utakí na’e ‘ikai ke ai ha palopalema ‘i Tongatapu ni ‘i he paasi atu ko eni e saikoloné. Tau fakafeta‘i kotoa p ‘Eiki Sea, ‘i he tauhi lelei ‘a ‘etau Tamai Fakah vaní, ‘i he a‘u mai ki he pongipongi ni, te‘eki ai ha l pooti mai ‘oku ai ha mole ha mo‘ui p ai ha lavea, tatau p ‘i Tonga ni p ko Ha’apai pea mo Vava’u foki.

Ko e saikolone ko ení, na’e ofi taha ki Vava’u ‘aneafiafi ‘i he 10 efiafi, na’e fakafuofua na’e kilomita p ‘e 40 mei Neiafu. Pea neongo na’e *category 2* p ‘a e Saikolone *Winston* kae 3 ‘a *Ula* ko ‘i Sanualí, ka na’e m lohi ange, na’e to e m lohi ange ‘a e havili ko eni na’e uesia ai ko eni ‘a Neiafu mo Vava’ú he ko e ‘uhingá na’e ofi ange ‘a e saikolone ko ení ki Vava’u ‘i Saikolone *Ula*. Na’e m lohi taha e matangí mei he vaha‘a e 1 ki he 2 pongipongi ‘aneuhu, ‘a ia na’e ofi ki he kilomita ‘e 120. Tu’u he taimi ni Sea, kuo ‘osi mavahe atu mei Vava’u, pea ‘oku holo leva ‘a e *warning cyclone* ko eni ‘a Vava’ú, ‘o holo p ko e matangi m lohi.

‘I he l pooti fakamuimuí Sea na’e ai leva, ‘aneafí leva na’e fai leva ‘a e feng ue‘aki mo e ngaahi siasí mo e ngaahi koló ‘o ‘ai leva ‘a e ngaahi holo ko e *evacuation centre* p ko e ngaahi holo ke ala fai ha hola ki ai ‘a e ngaahi f mili ko eni ‘oku nau peh ‘oku ta‘eta‘epau mo ngali tu’u kehe e ngaahi ‘api ‘oku nau ‘i aí, pea na’e l pooti fakamuimui mai ‘aneuhú na’e ai ‘a e kakai ‘e toko 100

mei f ngofulu tupu 'i Ha'apai na'a nau 'i he ngaahi holo 'a e Siasi U silianá kae 'uma' e Siasi M mongá. Me'a tatau p ki Vava'u na'e tele p mo ia he teau f ngofulu, pea 'e fakam 'opo'opo mai eni Sea ki he pongipongi ke fai ha sio p 'e to e fai ha tokoni ki ai p 'oku tokanga'i lelei p he ngaahi potu siasi ni 'a e ngaahi f mili ko eni na'a nau kumi h fanga atu ki he ngaahi holo ko ení. 'Oku 'oatu ai e fakam l ki he ngaahi siasi ko eni hang ko e M mongá pea mo e Siasi U siliana Tau'at ina 'o Tongá mo kinautolu ko eni na'a nau faka'at honau ngaahi holó ke lava 'o h fanga ki ai 'a ngaahi f mili ko ení, tautefito ki 'anep he ofi taha atu ko eni e matangi ki Ha'apai kae 'uma' foki 'a Vava'u.

Na'e 'i he 7 efiafi pe ko e mei haafe e 8 'ane efiafi 'i Vava'ú na'e pau ke t mate'i ai 'a e 'uhila ko eni 'a Vava'ú ko e 'uhingá p *for safety reason*, ko e 'uhingá p na'e lahi e ngaahi 'ulu 'akau na'e holo 'o uesia ai e ngaahi laine, pea na'e pau ai ke t mate'i ko e 'uhingá ke fakapapau'i na'a ai ha fakatamaki 'e hoko ko e 'uhingá p ko e ngaahi laine ko eni 'oku uesia ko eni he ngaahi 'akau na'e holo 'i he matangi m lohí. Ka 'oku ai e, ko e l pooti fakamuimui taha maí, 'e feinga'i ke mo'ui mai 'a e 'uhilá ki Neiafu he ho'at p ko 'aho ni, kae hokohoko atu p ng ue ko eni ki he ngaahi feitu'u kehé. Lahi e ngaahi feitu'u kau ai e ngaahi pou 'uhila he ha'u ko eni mei Toula mo e ngaahi kolo ko iá, na'e uesia lahi 'o peh 'oku fie ma'u ke fetongi pea 'oku fai e ng ue 'a e Tonga *Power* ke fai hono teuteu ke fai hono fetongi ia.

'Oku ai p mo e fakakaukau na'a lava ke fai ha sio p 'e lava 'o fai ha vakai atu ha timi savea ki Vava'u ki he efiafi ni. Ko ia 'oku lolotonga fai e talanoa ki ai mo sio ki he tu'unga e mala'e vakapuná mo e tu'unga e halá p 'e lava 'o fakahoko eni pea 'e fai p p talanoa kia kinautolu ko 'e lava atu 'o fai ha sio ko eni ki he maumau ko ení.

Na'e l pooti mai p Sea na'e fakalele p he K vaná 'a e k miti af ko eni 'i Vava'ú, na'e l pooti mai p 'oku ai p fanga ki'i maumau, ai e ngaahi 'api 'oku maumau he ngaahi kolo kehekehe, 'a ia ko e tu'u he taimi ni 'oku ki'i lahi ange fanga ki'i maumau 'i he af ko ení 'i he af ko eni *Ulá*, pea 'oku fai p sio ki ai pea 'oku fai p mo e feng ue'aki mo e Kolosi Kulá he ko e tu'u he taimi ni he 'ikai ke lava 'o fai ha tokoni atu mei Tongatapu he taimi ni, ko e 'uhingá ko e tu'unga ko eni e 'eá he taimi ni mo e ta'epau ko eni e tu'unga 'o *Winston* p 'e to e foki mai. Ngaahi 'api ko eni 'oku haea, ai p faka'amu te nau kumi h fanga atu ki he ngaahi 'api honau ngaahi f mili p ko 'enau 'alu ki he ngaahi holo ko eni 'o e ngaahi siasí 'a eni na'a ku lave ki ai 'anenaí Sea. 'Oku ai p ngaahi t nití 'e ala fai ha tokoni ai ka ko e tu'unga ko eni na'a to e foki mai 'a *Winston* 'oku 'ikai ke fakapotopoto ke fokotu'u ha ngaahi t niti 'i he taimi ni. 'I he tafa'aki ko eni 'o e ... 'i he 'uhilá p Sea ko Ha'apai na'e 'ikai ha palopalema ai, ka koe tafa'aki ko eni ki he fetu'utakí p ko e *telecom* kia ... ko Vava'ú na'e ai p ko e fanga ki'i palopalema 'i he ngaahi *base station* p ko e ngaahi kolo 'a ko 'ai ai ko ke lava ng ue'aki ko m pailá 'i he *Digicel* ki he fo'i kolo 'e 2, ko 'enau *base station* 'e 2 na'e ki'i uesia ka kuo pau p ke fai ha ki'i ng ue ki ai ke ki'i *re-align* mahalo ko e me'a p eni hono puhi 'e he matangi 'o ki'i ... 'o fehalaaki ai 'ene tu'ú 'o 'ikai lava 'o ng ue lelei. Ka ko e faka'amú ia ki he 'aho ni p ki he ho'at ni 'oku, ko e fakakaukau ia ke lava foki kotoa p e *communication* ke toe lava lelei p Sea, ko e kongá foki eni e me'a mahu'inga 'aupito ke lava 'o fetu'utaki mai ki he ngaahi f milí 'o fai ha p talanoa *especially* he 'osi ko eni 'a e matangi ke mahino p p 'oku sai p me'a kotoa p 'oku fie ma'u tokoni.

‘Oku ai e fakam l ki he *TCC* kae ‘uma’ e *Digicel*, na’e fai e feng ue‘aki ‘aneafi pea na‘a nau *set up* leva ke lava e kau ‘Ofisa Koló mo e kau ‘Ofisa ko eni hení ‘o t ta‘etotongi p ko e ‘uhingá p kia nautolu ko e ‘uhingá p ke lava fai mai ha l pooti ke ‘oua ‘e ‘aí ko e ‘uhingá ‘oku ‘ikai ha kul tití, kae lava p ‘o fakafaingam lie‘i ke nau l pooti mai e tu‘unga ‘oku ai ‘enau ngaahi koló. Me‘a tatau p l ua e ongo *telecom* ko ení. ‘A ia ‘oku ai e fakam l heni kia naua, kae ‘uma’ e kau ‘Ofisa Koló he nau feng ue‘aki pea mo e k miti ko eni Vava‘ú ‘a eni ‘oku Sea ai ko eni e K vaná kae ‘uma’ ‘a e k miti ko eni ‘oku fakalele, ‘oku lolotonga lele ko eni houa 24 p ko eni mei Tonga ni, ‘i hono *monitor* p mo vakai‘i ‘a e tu‘unga ko eni ‘oku ai ‘a e ngaahi maumau ko eni, tautefito p ki Vava‘u mo l pooti p mo sio p ‘e ala fai ha ng ue ki ai. Ko e me‘a p ‘oku tonu ke fakatokanga‘í Sea, ‘i he tu‘u he taimi ni, mavahe ko eni e matangí ‘oku ‘osi ‘alu hake *upgrade* ‘o *category 3* neongo ‘ene mavahe mei Vava‘ú pea ko e fakafuofuá, ‘é a‘u ko eni ki ‘apongipongi ni taimi ho‘at ‘e mahino ai ‘ene tafoki maí, p ko e f halanga ko ‘e foki mai aí. ‘A ia ‘e ala toe uesia ai p ‘a Vava‘u mo Tonga ni kae ‘uma’ ‘a ‘Eua. ‘A ia ‘i he efiafi ‘apongipongi Sea ‘e mahino ai ‘a e halanga ko eni e matangí p ko ‘ene fou mai ko ení ‘e fou mai ‘o uesia ai ‘a e, ko e f ‘a e ngaahi fonua, p ko e h ‘a e ngaahi motu ‘e ala uesia ‘i he foki mai ko eni ‘a *Winston*. Ka ‘oku ai p faka‘amu na‘a hela‘ia p ‘a *Winston* pea ngata atu ai p ‘i ‘olunga ofi atu ki *Niu* kae ‘oua ‘e to e foki mai. ‘i ia ‘oku mahu‘inga ‘aupito p ki he kakaí ke nau mateuteu p , pea ke fakama‘a p honau ngaahi ‘apí mo to e mateuteu p ko e ‘uhingá ‘e a‘u ki ‘apongipongi, efiafi ‘apongipongi ‘e to e mahino ai pea ‘e to e fakahoko atu ai p kia moutolu ‘a e tu‘unga ko ‘o e..., p ‘e to e foki mai ‘a *Winston*, pea foki mai ‘i f ‘ia. Ko ia p ki‘i fakamatala nounou Sea, ka ‘oku ‘at p ‘a e potung ue ‘a e motu‘a ni ke tali e ngaahi fehu‘i, p ko ha fa‘ahinga fehu‘i p he pongipongi ni ho Falé Sea. M l ‘aupito.

‘Eiki Sea: M l . Ai ha me‘a, ha fehu‘i ‘oku fie ... Mahino p ‘a e me‘a ‘a e Tokoni Pal miá pea ko e tu‘u ko ‘i he taimi ni, mahino mai p ‘oku te‘eki ai ke ‘alu ‘o ‘alu ‘aupito. ‘A ia ko e ‘alu p pea ‘e teuteu p ke to e tafoki mai. Pea ko ia ‘oku mahu‘inga ‘aupito ki he, ke tau tokanga e fonuá. Pea ‘oku tau tui p , tau fakam l p ku ... ‘oku ‘ikai ke ai ha mo‘ui ‘e uesia, ka ‘oku mahino mai p ‘a e tu‘unga ‘oku ai ‘a Vava‘ú ‘oku lahi ‘a e holo ‘a e ngaahi ‘akau, kae tafataha p ki he ngaahi uaea ‘uhilá ‘i he hala pule‘angá. Pea ‘oku, kuo u tui p hang ko e me‘a ‘a e Tokoni Pal miá, ‘oku fai p ‘a e ng ue ki ai ‘e potung ué. ‘Eiki N pele?

Lord Tu‘i‘ fitu: Fakafeta‘i p ki he ‘Otua Mafimafi Sea, Sea ‘oku ou fakatapu atu ki he Feitu‘u na, kau h fanga atu he tala fakatapu kuo aofakí he Feitu‘u na, ‘i he Fale ‘Eiki ni. Tuku p mu‘a ke fai ha fakafofonga‘i p vahe fonuá, ‘a e fakafeta‘i ki he ‘Otua Mafimafi ‘ene kei tokai ‘a e ngaahi tapuaki fakanatula kuo lave ai ‘a e Fanga-‘i-he-S kae ‘uma’ ‘a e Lolo-‘a-Halaevalú...

<003>

Taimi 1020-1030

Lord Tu‘i‘afitu: ...fakafeta‘i p vahefonua, peh ange ki he m fana ‘a e loto ‘o e motu‘a ni fakafofonga‘i fakataha ‘a e kaung Fakafofonga mei Tokelau ‘a e fakafeta‘i p ki he ‘Otua M fimafi ‘a e fakakoloa ‘oku ne fakatofufotu ‘a hotau fonua ni, ‘i he t puaki fakanatula ko eni kuo tau l kai. ‘A ia ‘oku ‘i ai ‘a e fakalotolahi p heni ko e k inga ‘i motu ki he ‘Eiki K vana kae

'uma' 'a P 'utu 'o Vava'u, Fotu mo Afu mo ha'a tauhi fonua, peh ki he pule fakavahe kae 'uma' 'a e kau 'ofisakolo kae 'uma' 'a e 'otu motu lalo mo 'uta Vava'u. Tau kei fakafeta'i p ki he 'Otua ko e anga angina 'a e matangi me'a ki ai 'a e Tokoni Pal mia 'oku ki'i tu'u fakataimi, hangeko e lesoni 'i hje S pate hono 'ahi'ahi'i 'e he tevoló 'a S s , fiu p hono 'ahi'ahi'i 'a e 'alo 'o e 'Otua pea ne peh , sai te u ki'i tukuange ki'i fo'i taimi ko eni kau ki'i 'alu 'o m l l kau toki vakai ha ki'i taimi faingam lie. Ko 'etau lot Sea ke 'oua na'a to e 'i ai ha fo'i faingam lie kae to e foki mai, ko 'oku me'a mai 'a e Tokoni Pal mia na'e fu'u ofi 'aupito 'i Vava'u, pea 'oku fakafiefia p ongo mai mei Ha'apai 'enau lotú k na'e 'ikai ke lotu 'a Ha'apai he 'ikai ae 'a e matangi 'i Vava'u, k ko 'enau lotú t loto m lie ai 'a e matangi ia 'o ofi ia 'i he kilomita 'e 40, k 'oku peh p foki Sea 'emau lele mai mei motu, tulou atu ki he Toa ko Hangai Tokelau, kuo pau p ke mau t kina p 'i moana he t puaki 'a e 'Otua. K 'i ai ha foki mai 'a e matangi Sea k taki ko e ki'i lea fakam fana p na'a tau toki hoko atu, k 'i ai ha to e foki mai'a e matangi Tokoni Pal mia, ko e Fo'i 'One'oné p 'e lava.

'Oku ou tui lahi ki he ngaahi lotu ko ia Sea 'oku fai 'e he Feitu'u na mo e tataki 'a e 'Eiki Pal mia, fakalotolahi p ki he kaingá ko mautolu eni mau kei t koto p 'i Pangai Lahi heni 'o tali fanongonongo, fai p lotu Folofola kae 'uma' 'a e to'o fatongia 'o e Pule'angá, fakaongoongo ki he Sea mo e ngaahi t puaki 'e toka mei he Pule'angá mei he 'Eiki Pal mia.

Ko hono uá p Sea 'oku ou fiefia lahi 'eku fanongo 'i he TV mo e ngaluope te'eki ai ke t 'a e fakatamaki ko eni, faka'ofu'ofa 'aupito 'a e ng ue 'a e Pule'anga, 'a e toka malumu 'a e Tokoni Pal mia ko hono 'omai 'a e polokalama fakam mani lahi 'a hono fakamanatua 'o e mahu'inga 'o e fetu'utaki 'i m mani lahi kae 'uma' 'a Tonga ni. 'I ai hono ngaahi hisit lia, ko e ngaahi m a'imoa, pea na'e me'a atu ai 'a e kau Fakafofonga ho Fale 'Eiki ni te'eki ai ke 'alu atu 'a e ki'i matangi ko eni kuo fiem lie lelei 'a e k inga mei motu, pea 'oku tau fakamon 'ia ai ki he ng ue 'a e fale fakamafolalea 'o Tonga, hang ko e me'a 'a e Tokoni Pal mia he'enau feng ue 'aki mo e ngaahi va'a fetu'utaki ho Pule'anga ni he 'oku tau hang p 'oku tau lotofale taha p mo Tokelaú mo e ngaahi 'otumotu 'i he faka'ofu'ofa 'a e fetu'utaki, huanoa kapau kuo a'u 'a e faipa ko eni kuo taki ke a'u ki vahe motu, mahalo p 'e to e vave ange ai ke maau p ke mau fanafana me'a p homau ngaahi leké, homau ngaahi lotofalé h fanga 'i he talafakatapú.

K ko hono faka'osi p Sea, 'oku ou fakam l atu ki he Tokoni Pal mia ko e me'a ia na'e makatu'unga ai 'a e fakahoha'a 'i he pongipongi ni 'a e ng ue 'a e TCC, Vava'u foki 'oku nau ui 'e nautolu 'a e Digicolo ko p ko e h ko e Diesel 'a e ng ue lelei ko eni 'a e ongo kautaha. 'Oku ou kole p au ki he Tokoni Pal mia tulou atu 'Eiki Pal mia, 'e lava nai hang ko e ngaahi mon 'ia 'o e kau Minisit hang ko 'enau ngaahi kaati kuo 'oange, 'enau ngaahi, 'enau ngaahi mon 'ia fakal kanga ke lave ai mo e kau pule fakavahe mo e kau 'ofisakolo, kae 'oua 'e 'oange ia ke nau ma'u, tuku p ia 'i he ngaahi 'Ofisi Kovana mo e ngaahi 'Ofisi Fakafofonga Pule'anga, ha fanga ki'i kaati. Ko 'ene hoko ko ngaahi fakatamaki peh ni pea lele atu leva m tu'a pule fakavahe mo e kau 'ofisakolo 'o ma'u p ha'anau fanga ki'i kaati pa'anga 'e 15, ke fai mai 'enau l pooti 'a e si'i kakai 'oku 'ikai ke nau 'ilo 'a e ngaahi fakatamaki. Sai kapau na kuo 'ai kau to e 'ai p ke to e ki'i fakapapu'i p . Kapau 'e peh 'e lava ai 'a e feng ue'aki k 'oku ou fakam l p ki he Tokoni Pal mia, kapau 'e lava ha fanga ki'i kaati ke tu'u p 'Ofisi Kovana mo e ngaahi Fakafofonga Pule'angá hoko ngaahi fakatamaki pea lele atu p m tu'a pule fakavahe mo e me'a p 'o 'ave ha s niti na'a nau lele nautolu 'o 'ilo kale 'aki, he ko e fa'ahinga Tokelau 'oku 'ikai ke mahino 'a e t kunga 'oku 'i ai 'a e anga 'enau faifatongia, h fanga 'i he Fakatapu. Ko e fanga ki'i

me'a ia, ko e fanga ki'i mokimoki'i me'a ia Sea 'e lava ai feng ue'aki pea to e ho'ata pea maau ai 'a e fetu'utaki, pea toki fai leva 'e he Tokoni Pal mia mo 'enua tafa'aki 'a e fakatofitofi 'a e ng ue 'a e Pule'anga ki he ngaahi lotofale kae 'uma' 'a e fonua. Peh p 'a e ki'i fakahoha'a tu'a Sea, ko e fakalotolahi p ki he k inga ke tau lotu p ke lahi he 'oku kei 'ia 'Atonai p hotau ngaahi matavai, pea ko e 'Otuá p 'oku 'i ai 'a e ngaahi fauniteni 'o e lelei kotoa p . M l Sea.

'Eiki Sea: M l , me'a mai 13.

Veivosa Taka: Tapu mo e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea, tapu mo e 'Eiki Pal mia kae 'uma' 'a e Fale 'Eiki ni tapu ki he 'Eiki Sea, tapu ki he 'Eiki Pal mia kae 'uma' 'a e Fale 'Eiki ni kae 'at ke fakahoko atu 'a e ki'i fie ma'u ko eni.

L pooti mei Ha'apai hili e matangi *Winston*

Sea 'oku kei tuku ai p fakam l ki he Tu'i 'o e Langi koe'uhi ko e a'u mai ki he pongipongi ni 'oku 'ikai ha taha 'e hoko ki ai ha fakatamaki, pea neongo ko e h 'a e ngaahi tu'unga kuo hoko ki he fo'i 'one'one' Sea, k 'oku 'omi p 'a e fakam l ki he Pule'anga 'o Tupou kae 'uma' 'a e 'Eiki Pal mia koe'uhi ko e fokotu'utu'u 'a e ngaahi ng ue kae tautautefito ki he 'Eiki Tokoni Pal mia 'o nau ongo'i ai p 'oku tau kei fekau'aki. Pea neongo 'oku hanga 'e he 'uli'uli 'o e p 'o vahe'i kitautolu k 'oku tau hoko 'a e ngaahi fua fatongia pea mo e ngaahi polokalama kuo fakahoko 'e he 'i he Potung ue 'a e 'Eiki Tokoni Pal mia pea 'oku nau ma'u ai p ha nonga mo ha fiem lie.

Ko e tu'unga 'oku 'i ai 'a e fo'i 'one'one' hang p ko e me'a ko ia na'e 'i ai 'a e ... me'a 'aki 'a e Tokoni Pal mia Sea, k 'oku 'i ai p ki'i me'a 'oku ki'i fakahoko atu ko e hoha'a 'a e kau 'ofisakolo, mo'ui lelei p k inga, pea 'oku nau fakam l kia *Winston* ko hono 'oange 'o e vai ki Ha'apai. Sea na'e 'alu ange 'a *Ian* faka'auha 'ata'at p na'e 'ikai ke 'i ai ha t puaki 'e 'oange, pea ko 'ene 'ahia ko eni 'e *Winston* vahefonua ne 'osi mahino p 'a e pakuk 'a e Fo'i 'One'one ia mei he ta'u kuo 'osi a'u mai ki he 'aho ni, t lunga mo e 'a'ahi ange ko eni pea 'oku lau ia 'e he k inga ko e t puaki.

Sea, ko e me'a 'oku fakaloloma kuo 'osi 'a e ki'i fua ia 'o e ngoue hono to'o 'e he tokotaha ko eni, pea neongo ko e h 'a e t puaki kuo ma'u 'a e vai, k kuo a'u 'a e ... 'osi mea'i p 'e he Feitu'u na Sea 'a e la' pakuk 'a e fo'i 'one'one, to e tata'o atu ko eni ko e ki'i fo'i me'i ia fakatu'otu'a ki ai 'a e mahina k tu'u. Pea 'oku ou tui ko e kongap ia na'e 'omi 'e he k inga ke fakahoko atu ki he Feitu'u na ke ke mea'i 'a e ngaahi tu'unga 'oku 'i ai, k ko hono fakak toa 'oku fo'i 'one'one 'oku nonga p .

Vili Hingano: 'Eiki Sea ...

'Eiki Sea: Me'a mai.

Vili Hingano: 'Oku ou kole atu ki he Fakafofonga ke fai mo fakakakato atu 'ene kole p ko 'ene kole me'i mahoa'a p ko e me'i suka.

'Eiki Sea: Me'a mai koe Fakafofonga.

Veivosā Taka: Fakam l atu ki he Fakafofonga 12, ‘oku ‘i ai ‘a e ki’i punake p ki’i motu’a meia Tu’uhetoka, Kolongatata. ‘Oku mea’i p ‘e he a’u ‘a e anga ‘a ‘eku fakakaukau. Pea ‘oku ou tui Sea ‘oku ‘ikai ke u hua lela k ‘oku ou ‘oatu p ke me’a ‘a Hou’eiki, pea ‘oku ou fakam l ki he Fakafofonga 12 ‘i he’ene hanga ‘o fakamaama ki he k inga Ha’apai he ‘oku ou tui ‘oku ‘i ai ‘a e ni’ihi ‘oku ‘ikai ke nau lave’i ‘a e me’a ‘oku ou fakahoha’a atu a’i.

Tokanga ki he tu’unga kau faiako vahe Lulunga

Sea ko e me’a hono hokó fekau’aki p mo e ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Pal mia k taki mu’a ‘a e Feitu’u na ko e ki’i hoha’a mei he k inga Lulunga fekau’aki pea mo e tu’unga ‘oku ‘i ai ‘enau kau faiako ‘i he GPS ke fakahoko atu ki he Feitu’u na ke ... p ‘oku ‘i ai h fakafiem lie mo ha tali fekau’aki pea mo e tu’unga ‘oku nau ‘i ai Sea pea peh ki he ‘Eiki Pal mia. ‘Eiki Pal mia, ko e kongā ‘e taha ‘oku fehu’ia ‘e he k inga Ha’apai kiate au ‘oku ‘i ai ‘a e ngaahi me’a ‘oku ou fakalongolongo ai mei he Feitu’u na. K ‘oku ou loto p ke u ‘oatu ke mahino p ki he k inga ‘oku ou fakahoko lelei ‘a e ngaahi fie ma’u pea mo e ngaahi feinga ke malu’i ‘a e Feitu’u na.

Tokanga ki he fakamole ki he sivi fakafalemahaki Pal mia

‘Oku ‘i ai ‘a e hoha’a ‘a e k inga fekau’aki pea mo e folau sivi fakafalemahaki ‘a e Feitu’u na ki muli, pea ko hono ua ‘a e fakamole na’e fakahoko ‘e he Feitu’u na pea mo e Potung ue ki ho’o me’a na’e fakahoko. Pea ko hono hokó ‘oku fie ma’u pea mo e mahu’inga ke nau fanongo ki ai ki he ngaahi fakamole ‘a e Feitu’u na he ‘uhingá he ko e me’a ‘oku ou tu’uaki ke fakahoko totonu ‘a e ngaahi me’a kotoa p ‘oku fakahoko ‘i he Pule’anga ...

<005>

Taimi: 1030-1040

Veivosā Taka ... ‘a e Feitu’u na. Ko hono uá, pe na’e fai ‘i he founga ‘oku muimui ki ai ‘a e Pule’angá, pea mo e tu’unga ‘atita ‘a e ngaahi folau kuo ke fakahokó, pea mohono fakamole.

Ko hono uá, ‘Eiki Pal mia fakamolemole p , kae ‘oatu pea mo ‘enau hoha’á, fekau’aki pea mo ‘enau lau he ngaahi nusipepá, fekau’aki pea mo e me’a ki he paasipootí, ke ‘omi ange ha’o tali fakafuofua ki ai he ko e Feitu’u na na’a ke me’a mai, fekau’aki. ‘Oku ‘i ai e ngaahi tali ka ‘oku ‘ikai ke nau ma’u ha mo’oni. Ka ko e Feitu’u na te ke ‘omi ‘a e mo’oni pea mo e taimi lelei ke nau lava ‘o ma’u kakato ‘a e ngaahi me’a fekau’aki pea mo iá. Pea ‘oku ou tui, ‘Eiki Pal mia, ko e taha p ia ‘a e hoha’a ‘a e k inga mei Ha’apai, fekau’aki pea mo e ngaahi feliuaki ‘a e tu’unga fakapolitikale ‘oku tau ‘i a’i. M l ‘Eiki Sea.

‘Eiki Sea : Fakafofonga, ko e me’a ia ko na’a ku fakahoko atú, fakahoko mai e me’a kehe, ‘ai ‘e ia e me’a kehe. Kai kehe ‘oku ou tui p , ‘Eiki Pal mia, Fakafofonga, ‘ai mai p ha’o tali, ha’o fehu’i ke ‘ave ki he ‘Eiki Pal mia, koe’uhí ke ne toki ‘omai ‘a e tali ko iá. Pea ko ia, kau Fakafofonga, ko ‘eku kole atu p kiate kimoutolu, ka ‘oku ‘ai mai leva e me’a ko eni. ‘Ai mai ia ko e me’a ‘a e ako, pea ko e ‘uhingá ko e Minisita Akó ia, ka ‘oku tuku ia kae ‘ai mai e me’a kehe ia. Pea, ka ‘oku ou kole atu p , Hou’eiki. ‘Oku feinga ki he’etau ‘as nita na’a lava p ke ‘osi ki ‘apongipongi, ka ‘oku ‘ikai, tau ki’i matolo atu p ki he M nite, kapau he’ikai ke .. Koe’uhí he

‘oku ou tui ‘oku fiema’u ‘e he Minisit Pa’anga ke ng ue ki he ‘Esitimetí, ka ‘oku ou tui ‘oku mahu’inga ‘aupito, koe’uhí ke tau ng ue atu ki ai. ‘Oku ou tui mahalo ko e me’a ia ‘oku tau hoko atu ki aí. Ka ko e kole atu p Fakafofonga, ke ‘ai p mu’a ha’o fehu’i, pea toki ‘ave ke toki ‘omai ha tali ‘a e ‘Eiki Pal mia.

Veivosa Taka : Sea, ko e kole p ha ki’i faingam lie ke fai ha hoko atu. Ko e kolé, ko e ‘uhingá, he ‘oku fiema’u ‘e he k ingá, ke nau si’i fanongo mai hangatonu ki he ngaahi me’a ko ‘oku nau fie ma’ú. Ke nau lava p ‘o ma’u ha kongap , fakafuofua p he ngaahi me’a ko ení.

‘Eiki Sea : Fakafofonga, ko e me’a na’e ‘omai kiate aí, ko e me’a fekau’aki mo e ngaahi ‘apiakó, mo e kau faiakó, ‘oku fie ma’u e kau faiako, kaikehe ka na’e ‘ikai ke fakahoko mai e me’a ko ená. Pe’i faka’osi mai.

Veivosa Taka : Sea, ko e kole atu p ko eni, ko e me’a fekau’aki mo e Pal miá ‘i he akó, pea mo e tafa’aki ko . ‘Oku ou kole atu p ke tuku mu’a ha ki’i faingam lie e ‘Eiki Pal mia ke ne tali mai ‘eku fehu’í. Ko e ‘uhingá kapau te u fehu’i tohi, Sea, he ‘ikai lava ia ‘o fanongo ki ai e k inga ‘oku ou fakafongai. M l Sea.

‘Eiki Sea : ‘Eiki N pele, me’a mai.

Lord Tu’ilakepa : Sea, fakatapu atu p ki he Feitu’una, kae ‘uma’á e ‘Eiki Pal mia mo e Hou’eiki Kapinetí, kae ‘uma’ e Hou’eikí, mo e kau Fakafofonga, kae ‘u ma’ e kau ng ue, ‘Eiki Sea. ‘Eiki Sea, tau fakafeta’i p koe’uhí kuo tau fanongo he pongipongi ni ki he tala matangí pea mo e fakavavevave kuo ‘omai ‘e he Tokoni Pal mia. Pea ‘oku ou tui p au, ‘Eiki Sea, mahalo p ke mou mea’i, ko Vava’u, hang ko na’e me’a ki ai e Tokoni Pal miá, pea na’e fai p e fetu’utaki ki Vava’u, ‘io, ‘oku ‘i ai p e ‘iote kuo kau he toka ‘i Pangaí, ‘Eiki Sea, pea ‘oku mahino mai na’e ki’i lahilahi e me’a ‘oku hokó, ‘Eiki Sea.

‘Eiki Sea, ‘oku ou tu’u p au ia koe’uhí ko e me’a ko eni ‘oku ‘ohake ‘e he Fakafofonga Fika 13. ‘Eiki Pal mia, ‘oku ou kole atu ki he Feitu’u na. Ko e me’a ko eni ‘oku fehu’i ‘e he Fakafofonga 13, ko e tohi fehu’ia ia ko na’a ku faí, ‘Eiki Sea. Fai ha tohi e taha ki he Fakafofongá. Ko e ki’i palani ko ena ‘oku mou ‘ai ‘emoutolú ‘oku fakaoli, he te mau ‘ohake mo e me’a kehe ai. Me’a ko ena ‘oku ke me’a mai ki he Fakafofonga Fika 13 ke ne ‘ohake he pongipongi ni ki he ‘Eiki Pal mia, ki’i fo’i tekini p ena ia kuo fuoloa ho’omo fai p ‘e moua ia.

Veivosa Taka : ‘Eiki Sea ‘oku ou fakam l atu ki he Feitu’u na he ‘omai e faingam lie. Sea, ‘oku ou kole ki he Fakafofongá, ko ‘eku fakatonutonú. Na’e ‘ikai ke u ng ue’aki ha tohi fehu’i, ka ko e hoha’a hoku k ingá, ‘a e me’a ko na’e kamata ‘ohake ‘i Fale ni. Pea ko ‘enau fehu’i maí, ko e h e tu’unga ‘oku ‘i aí, pea na’a ku tali ki ai, ‘oku ‘ikai ke u ‘ilo. Pea ko e ‘uhinga ia ‘oku ou ‘ohake ai e fehu’í, ‘i he’enau hoha’a maí. M l Sea.

Lord Tu’ilakepa : ‘Eiki Sea,

‘Eiki Sea : Faka’osi mai.

Lord Tu'ilakepa : Ko hono mahu'inga ia ko ke tau lau e Tohi Tu'utu'uní, pea ke mea'i 'e he M mipa 'a e founge ng ue he Fale ni, 'o hang na'e muimui ki ai e motu'a ko eni, 'Eiki Sea. Ko e fehu'i ko 'oku 'omai 'e he Fakafofonga he pongipongi ni.

Veivosa Taka : Sea, fakatonutonu atu.

Lord Tu'ilakepa : Ko e fehu'i ko 'oku 'omai 'e he Fakafofongá he pongipongi ni.

'Eiki Sea : 'E Hou'eiki,

Lord Tu'ilakepa : Ke fai ha'ane tohi fehu'i ki he 'Eiki Pal mia.

Veivosa Taka : Sea, ko 'eku 'uhingá ko e fie ma'u 'e he k ingá ke nau fanongo mai ki ai.

Lord Tu'ilakepa : Tuku foki e 'omai e loí ki Fale ni. 'Oku 'ikai ke u tui ki he me'a ko ení. Ko e me'a ko ení ko e fakahoko p mei heni ki he faha'i ko . Ko e fanga ki'i tekiniiki fakapolitikale, ka 'oku

'Eiki Sea : 'E, 'Eiki N pele, mahalo 'oku sai p . 'Oku 'ikai ke tau fakamahamahalo ke peh . Me'a mai e 'Eiki Pal mia.

Mahu'inga ke mahino ki he Tonga 'a natula

'Eiki Pal mia : Fakatapu atu ki he Feitu'u na, 'Eiki Sea, kae 'uma'á e toega 'o e Hou'eiki e Falé. Ko e 'uluakí, 'oku ou tokanga atu ki he fehu'i ko mei Ha'apai, 'oku fie ma'u 'e Ha'apai ha ki'i kongame'atokoni, 'singa aí he 'oku 'i ai e fie ma'u ha ki'i me'i mahoa'a. Sea, 'oku ou fie lave ki he me'a ko ení. Ko e fo'i m mani ko ení na'e fa'u 'e he 'Otuá 'o ne fokotu'utu'u ke haohaoa. Taimi ke af , taimi ke 'uha, feitu'u ke hopo ai e la' , feitu'u ke t . Pea ko e fatongia e tangatá ke ako ke mahino 'a natula ki ai. Pea 'oku pau ke tau faka'apa'apa ki he fa'u haohaoa 'o natulá. Ka tau ka t leva ha me'akai, t 'a e me'akai foha, pea ka t mai leva e af 'o faka'auha e meí, 'oku 'i ai e 'akau foha.

Veivosa Taka : Sea, ko 'eku ki'i fakatonutonu atu, Sea.

'Eiki Sea : Fakatonutonu mai, Fakafofonga.

Veivosa Taka : Sea, tapu p mo e Feitu'u na kae 'uma' e Fale 'eiki ni. Sea, ko e 'uhinga 'a e tangí ia, na'e 'osi mea'i p 'e he Feitu'u na na'e 'ahia 'e Ian, pea na'e t ai e 'akau fohá, pea na'e tutu ia 'e Sihova 'aki e la' . Pea ko eni kuo 'omai, kuo toe to'o eni 'e Winston 'a e fua 'a e ngoué. M l Sea.

'Eiki Pal mia : Sea, 'oku ou faka'amu p 'oku 'ikai ko ha fakaoli 'eku fakaahoha'á. 'Oku ou loto ke mahino e fo'i me'a ko ení. Ko e mahu'inga 'aupito 'etau ako ke mahino 'a natula, pea tau feingá'i ke tau fakatonu ki ai 'a 'etau ng ue.

Te u fakat t 'aki e me'a ko ení. Ko e af ko eni he ta'u 1983, na'a ku lele atu ki Ha'apai 'o savea.

Ngaahi fale k toa e ngaahi siasí, tu'uma'u p e fale e M mongá, 'ikai ke 'i ai ha fale 'e taha. K toa e ngaahi fale siasi kehé, mo e ngaahi falelotú, holoki. Mau atu 'o sio ki he fo'i pou ko na'e uho'akí, fanga ki'i pou iikí. Ko e poiní, 'oku mahu'inga ke mahino 'a natula mo e fa'u haohaoa 'a Sihova, pea tau feinga ke tau *adapt*, ke tau fakatonu ki ai. K taki fakamolemole Ha'apai, 'oku ako'i kitautolu 'e natula, ko hotau v mo natulá, ko e fo'i v mahu'inga he 'oku ne hanga 'o faile'i kitautolu, hotau 'atamai ke tau ' ' mo tau ng ue m lohi. Mou fakamolemole, he 'ikai ke mate a Ha'apai, 'oku ou fokotu'u atu. Te nau kei mo'ui p kinautolu ia. Mou k taki k inga Ha'apai 'oku mou fanongo mai ki he fakahoha'a ko ení. Lahi p e me'a ia ke tau mo'ui mei aí. 'o fangota, pea tuku e ifi tapaká. Na'a ku 'a'ahi ko ki Ha'apai, na'a ku 'alu 'o vakai'i pe 'oku kei fakatau ai ha pia mo ha tapaka, lolotonga e af . Talamai mei ai, ko e fakatau piá ia mo e tapaká 'oku t atu. Ko e taimi 'oku t ai 'a natulá, tu'usi e ' fie ma'u fakananiví. Ka tau ka 'a'ahi ki Ha'apai he taimi ni, kei fokoleta e ifi tapaká mo e ..

Ko ia 'oku ou hanga 'o 'oatu 'eku ki'i fakat t , pea 'oku ou kole fakamolemole atu k inga Ha'apai. Mou fakamolemole, 'oua 'e t mai e ki'i me'a, kuo mou tangi mai ke 'oatu e me'i mahoa'a mo e suka. Na'e totonu ke t e kumalá ke lahi. He 'ikai ke hanga 'e he me'á 'o ta'aki e kumalá. T mo e 'ufi, lahi e ngaahi ng ue ke fai. Ko ia, 'oku ou kole fakamolemole atu, Fakafofonga, fakamolemole, 'oku 'ikai ko ha'aku 'ai ko ení ko e peh ko ha'aku ta'e'ofa he k ingá. Ko e anga eni e fakakaukau 'a e motu'a ni. Fie ma'u ke mahino 'a natula, ko e fa'u haohaoa 'a Sihova, pea tau feinga ke fakatonu ki ai 'etau mo'uí. 'E hanga 'e he ngaahi fo'i v ko eni mo natulá 'o ako'i kitautolu ke tau poto, pea tau ng ue m lohi. Pea hoko mai e faingat maki kuo tau 'osi mateuteu, pea ko e h ha ki'i maumau, ko e ki'i maumau si'isi'i. Ko e kole ko eni 'oku 'omaí, 'oku ou fokotu'u atu, Ha'apai, mou fakamolemole, mou feinga p kimoutolu, he 'ikai ke mou mate kimoutolu. Pea tukuange e ki'i s niti ko eni 'oku tuku hení, ke fai 'aki atu ha ng ue kehe.

Ko e tali hono uá. Ko e me'a ko eni ki he me'a ko eni na'e 'ohake he me'á. Ko e mo'oni. 'E Hou'eiki, na'e 'ohake 'a e me'a ko eni 'i Fale Alea ni, 'e he Fakafofonga N pelé, 'a 'ene kole mai ki he Hou'eiki Minisit , ke mau tali mu'a 'a e ngaahi tohi fehu'í. 'Oku ou pou pou lahi ki ai, pea na'a ne 'ohake e kupu e Konisit toné, 'a e mahu'inga 'a e fie ma'u e Hou'eiki Minisit , ke fai ha'anau tali ki ha me'a p , fekau'aki mo e ng ue 'a e Pu;e'angá 'e fehu'i ...

<006>

Taimi: 1040-1050

'Eiki Pal mia: .. ki ha M mipa Fale Alea. Ko e poini mahu'inga ia na'e 'ohake 'e he Fakafofongá pea 'oku pou pou ki ai 'a e motu'a ni. Ko e me'a ko 'oku ou tokanga au ki aí, na'e 'osi fai 'eku talí 'a'aku 'i hono taimi totonu, 'o 'ave ki he Fale Aleá, Kalake. 'Oku ou tui 'oku 'osi ma'u 'e he Fakafofongá 'a 'eku tali. 'Oku ou hoha'a ki he me'a ko ení, he ko e fehu'i ko ení 'oku mahu'inga. Ko 'ene fehu'ia 'a hono 'ave faka-falemahaki 'a e motu'a ni. 'Oku fanongo ki ai 'a e kakaí, pea 'oku ne toe fehu'ia 'a e fakamole ki hono 'ave faka-falemahaki 'a e motu'a ni. Pea 'oku ne toe fehu'ia pe 'oku 'atita'i. Ko e ' fehu'i ko iá 'oku mahu'inga ke fai ha tali ki ai. Pea 'oku mahu'inga ke 'ilo ki ai 'a e kakai. Ko 'eku kole p 'a'aku ia, kapau kuo liliu 'etau Tu'utu'uní pea 'ai ke mahino 'oku 'ikai ke toe lau ha Tohi Fehu'i. Ka ko 'eku fehu'í ki he Fakafofongá, 'oku ke loto ke lau 'eku Tohi Fehu'í? Kapau 'oku ke loto ke lau pea lau. Ka 'oku 'uhingá kae 'alu ki he Miniti. 'E 'ikai ke lava ke 'ave ha fakamatala ki he Minití ta'elau 'i Fale Alea.

Lord Tu'ilakepa: 'Eiki Sea, ko ho'o 'aí kia hai? Ke mahino ki he kakai 'o e fonua. Ko e 'aí ki he Fakafofonga Fika 13 p ko e 'ai mai ki he Feitu'u na p ko e 'ai mai ki he motu'a ni. Ko e 'uhingá...

'Eiki Pal mia: 'Eiki Sea...

Lord Tu'ilakepa: Ko e 'ai ke 'ai he'etau Minití, ko hai 'a e Fakafofonga.

'Eiki Sea: Hou'eiki, ko e ngaahi fehu'i..

Lord Tu'ilakepa: 'Oku fakaoli 'aupito 'a e me'a ko eni 'oku 'ohake 'e he Fakafofonga Fika 13 mo e 'Eiki Pal mia, ka mo hoko atu kimoua.

'Eiki Sea: Hou'eiki, ko e tali tohí.

'Eiki Pal mia: 'Eiki N pele Tu'ilakepa, ko ia na'a ne fehu'ia 'a e motu'a ni. Ko 'eku fehu'í 'oku ne 'osi ma'u e tohí, pe 'oku ne loto ke lau?

Lord Tu'ilakepa: Sea 'oku 'ikai ke 'i ai ha taha peh 'i he Fale ko ení, he'etau Tu'utu'uní 'Eiki Sea, fakatonutonu atu ki he Feitu'u na. 'Ai pea ke me'a ki ho'o Tohi Tu'utu'uni.

'Eiki Sea: 'Oku 'i he'etau Tohi Tu'utu'uní p foki Hou'eiki 'a e anga 'o e founa 'oku ng ue'aki 'a e fehu'i tohí mo e fehu'i ngutu (*h fanga he fakatapu*). Ko e me'a kotoa p 'oku 'i he Miniti. Ko e tali ko ia na'e 'omai tali tohí 'oku 'i he Minití p ia pea 'oku na kehekehe. Ka ko e fehu'í 'oku 'i ai 'a e fo'i 'aho 'e 3 ke ke tali mai, pea 'oku toki 'ohake ia 'i he Fale. Tukukehe kapau 'oku 'i ai ha tali tohi ka 'oku toe fie ma'u 'a e *supplement*, 'e lava leva ke toe ki'i fehu'i, he founa p tatau p mo e me'a. 'O kapau 'oku ke fie ma'u ke toe fai hano fakama'ala'ala mai 'a e Tohi Fehu'i na'e 'oatu. 'Eiki N pele.

Lord Tu'ilakepa: 'Eiki Sea, fakamolemole na'a peh 'e he Feitu'u na he toutou tu'u. Ko au ia 'oku ou talangofua p ki he Feitu'u na he Tohi Tu'utu'uní 'Eiki Sea. Ka 'oku ou fokotu'u atu, ke fai'aki 'a e tali ngutu ko eni 'a e fehu'i ngutu ko eni 'oku fai 'e he Fakafofonga Fika 13. He 'oku 'i ai mo e ngaahi me'a kehe 'oku ou fie fehu'i atu ki he Feitu'u na, pa'anga na'a ke ma'u pea 'ikai ke ke me'a mo ia 'o totongi h tele ka ke me'a p koe 'i 'Atalanga, pa'anga 'e \$60 p ai. Mo u me'a ki he me'a ko iá, ka 'e toe lahilahi 'a e me'a 'e 'oatu ki he Feitu'u na. Ko e me'a ia 'oku ou peh atu ai ke tuku p 'a e tohí 'iate ia ..

Veivosa Taka: 'Eiki Sea ka u ki'i tokoni atu ki he Fakafofonga.

Lord Tu'ilakepa: Ko e 900 he 'ahó tuku 'a h tele kae ia 'o me'a 'i 'Atalanga.

Veivosa Taka: Sea,...

Lord Tu'ilakepa: 'Oku fie ma'u ke l pooti ke nau foki mo ia ke 'at kitu'a he fonua ni.

Veivosa Taka: 'Eiki Sea 'e 'at ke ..

‘Eiki Sea: Me’a mai ..

Veivosa Taka: Ke u ki’i fakahoha’a atu ke tokoni ki he Hou’eiki. Fai p ‘ene fehu’í ‘ana, kae tuku mu’a ‘eku fehu’í ‘aku ia ke fai ha ng ue ki ai. ‘Oku ‘ikai ha palopalema ai ke ne ta’ofi ‘a e fie ma’u ke fehu’i, m l .

Lord Tu'ilakepa: ‘Eiki Sea fakatonutonu atu, ko e me’a ko ia ‘oku ke ‘ohaké, ‘oku ou ‘osi lave’i pea ‘oku ‘osi mea’i p ia ‘e he Fale ni. Na’e fai he tohi, pea ko e me’a na’a tau ta’ofi aí he ‘e toe ‘oatu mo e ngaahi me’a kehe. Ko e me’a ko ia ‘oku ke fehu’í, te u to e fehu’ia ki he ‘Eiki Pal mia ‘a e ngaahi me’a lahi.

‘Eiki Sea: Hou’eiki, m l ho’omo me’a, mo me’a ki lalo. Hou’eiki, tau foki ki he ‘etau ‘Asenitá ‘oku ‘i ai p ‘a e ngaahi me’a ko ena. Kapau te tau toe l loa atu ‘e tukuhifo ki he K miti Kakato. ‘Oku ou tui ‘e toe l loa ‘a e ngaahi me’a ko ia. Ko e ‘uhingá ke ‘osi ‘etau ‘Asenitá ‘a e ngaahi me’a ko eni. Ko e ngaahi me’a ko ia na’e fakahoko atu kapau ‘oku toe ‘i ai ha’o fehu’i tohi ‘a koe ki he ‘Eiki Pal mia ke ne toe ‘omai ‘e ia ‘a e tali ko iá, pea kapau ‘oku toe fie ma’u mo ha ngaahi fehu’i, ‘a ia na’a ku fakahoko atu p . Ke fakahoko ngutu ‘oku ‘aho ‘e 3. Ka ‘oku tonu p ‘i he taimi tatau ‘oku tonu ke toe ‘ave ki he ‘etau K miti *Privilege* ke toe fakakaukau’i ange ‘a e founga tali ko ia. Hang p ko e ‘ tali ko ia ‘a muli. Fehu’i p he taimi ko iá, pea tali mai p he taimi ko ia. ‘Oku tonu ke mahino ki he kau Minisit ho’omou *portfolio* pea mo e ngaahi me’a ‘oku fekau’aki pea mo ho’o Potung ue. Ka koe’uhi ko e ki’i taimi ko eni ‘oku fa’a tukuatu ‘a e fo’i ‘aho ‘e 3, p ko e ‘aho ‘e 14 ki he tohi pea ‘aho ‘e 3 ki he me’a. Ka ‘oku tonu ke toe fakakaukau’i lelei ‘etau Tohi Tu’utu’uní ‘atautolu, he ko e me’a p ia ‘e lava ke *check and balance* ke mahino ki he hou’eiki honau ngaahi fatongiá, pea lava ke *check* ‘e he Falé, koe’uhi ko e pa’anga ko ia ‘oku ‘oatu ke ng ue’aki ‘e kimoutolu ‘a e Hou’eiki Minisit . Pea ‘i he’ene peh ..

‘Eiki Pal mia: ‘Eiki Sea...

‘Eiki Sea: Eiki Pal mia.

‘Eiki Pal mia: Koe’uhí kuo toe ‘ohake ‘e he Fakafofonga N pele ko ení mo e *issue* kehe, pea ‘oku ou faka’amu p ke ‘i ai ‘eku tali ki ai. Ko e ‘uhinga foki ia na’a ku faka’amu ai ko ke lau ‘a e talí, ke tau kamata mei ai. Ko e me’a ko eni ‘oku ne toe fehu’i mai fekau’aki mo ‘Atalangá mo’oni ia. ‘Oku ‘asi p ia he’eku tali. Ko e ngaahi silini k toa ko ia na’e ‘omai ko iá, na’a ku ‘osi fakafoki ki Fale Pa’anga, ‘a e toenga ko ia na’e ‘ikai ke u ng ue’aki. Ko ia ‘e Sea, ‘oku ou kole ange ki he Fakafofonga ko eni,...

‘Eiki Sea: ‘E ‘Eiki Pal mia ko e fakatonulea ki aí koe’uhi na’e ‘ikai ke fai ha fehu’i tohi. ‘Eiki Pal mia, ‘oku ou lea.. koe’uhi na’e ‘ikai ke fai ha fehu’i tohi ki he Feitu’u na pea ‘oku ‘ikai ke tau fie ma’u ke mou mai kimoutolu ‘o fakatonutonu heni. Ko e me’a kotoa p fai ha’o fehu’i, tali tohi mai, pea tau toki hoko atu mei ai. He ‘ikai ke mou mai kimoutolu ke fakafekiki he Fale ni. ‘Oku monuka ai ‘a e Falé ho’omou t ’onga ko ena ‘oku fai he taimi ni. Tau hoko atu ki he ‘etau ‘Asenita. Ki he 4 pea hang p ko ia na’a ku fakahoko atú. ‘Oku ou faka’amu ke tau faka’osi ki ‘apongipongi, pea ka toki ki’i mohetolo atu ko e M nite, pea tau ‘osi, ka tau t puni koe’uhi kae hoko atu ‘a e Pule’angá, ka tau toki *officially close* ki he ‘Aho 25 Tu’apulelulu uike kaha’u. ‘I he ‘ene peh tau liliu ‘o **K miti Kakato**. Kau kole ki he Fika 12 Ha’apai ke hoko atu ‘etau ng ue.

(Ne me'a mai leva 'a e Sea Le'ole'o K miti Kakato – Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano ki hono me'a'anga)

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Hou'eiki, m l ho'omou laum lie ki he pongipongi ni. 'Oku ou tui 'oku mou mea'i hifo p 'etau 'Asenitá tau hoko atu ai p . 'Oku tau kei 'i he Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Fakamo'oni 2016. Pea na'e 'i ai 'a e fakamalanga heni na'e kei fakahoko. Hang kiate au ko koe Fakafofonga N pele 'o 'Eua.

Lao Fakaangaanga fika 7/2016

Lord Nuku: Tapu p mo e Feitu'u na 'Eiki Sea, 'io. Na'e fai p 'a e feme'a'aki 'Eiki Sea, ka ko e lave'i hifo 'a e motu'a ni 'Eiki Sea 'oku 'i ai 'a e ongo fo'i Lao Fakatonutonu 'e 2 heni 'oku na fel ve'i p . Ko e fo'i Lao ko eni ko 'oku 'i ai ko he taimi ní, ko e Fika 7 Fakatonutonu ki he ngaahi Fakamo'oni pea 'oku 'i ai mo e Lao Fika 7 p 'e taha ko e Lao Fakatonutonu ki he Ngaahi Hia. Ka ko 'eku lave'i Sea ko 'etau paasi p 'a e Lao ko kuo tamate'i ia 'a e ngaahi mata'i... ko . 'Oku tau tamate'i 'a e ngaahi fo'i. ka ko 'eku kole atú 'Eiki Minisit Lao p 'e lava ke alea'i fakataha ai p he koe'uhi ko e paasi p 'a e Lao ia ko , ko e fokotu'u mai ko ia 'e he Lao hokó ke fakatonutonu ki he Ngaahi Hiá pea fakapekia p 'a e Lao ko eni 'oku tau lolotonga fai ai 'a e feme'a'aki. Ka na'e fai foki 'a e feme'a'aki ko ia he uike kuo 'osí Sea. Ko 'eku kole p au ia ki he 'Eiki Minisit Laó. 'Oku ou tui kapau 'e lava 'i he anga ko ia 'o e tui 'a e motu'a ni, hang ko e feme'a'aki ko ia he uike kuo 'osí, 'oku manifi p pelepelengesi 'aupito 'a e fel ve'i 'a e Lao ko eni pea mo e Konisit tone. Neongo p 'oku 'osi me'a mai 'a e 'Eiki Minisit Laó ia pea mo e Hou'eiki Pule'angá, 'oku 'ikai ke monuka ia. Ka ko 'eku kole p 'a'aku ia kia nautolu, koe'uhi hang ko e me'a ko ia 'oku me'a mai 'aki 'e he 'Eiki Sea 'o e Fale Aleá p te mou lava ke ki'i fakafoki atu eni kae 'uhi ke tau lele'i 'e tautolu ia a e ' me'a ko . Ko ena ko e fo'i uike p 'e 2. Ko e toe p 'a e uike 'e 2 pe ko e uike 'e taha mo e kongá, pea t puni 'a e Fale Aleá 'i he 'Aho 25 ka 'oku...

<008>

Taimi: 1050-1100

Lord Nuku: fai 'a e kole 'a e motu'a ni mo e fokotu'u ki he Pule'anga ...

Lord Fusitu'a: Ko e ki'i tokoni p ia ki he N pele 'oku, 'oku 'ikai ke toe veiveiua ia 'Eiki N pele 'oku monuka ai e Kupu 4 ia 'a e Konisit tone. 'Oku mahino p ia.

Lord Nuku: Ko ia, ka ko e, koe'uh foki 'oku, ko e pelepelengesi ko 'o e 'aho ni koe'uh 'oku fakafaha'i ua, 'oku faha'i ua 'a e me'á, 'oku fakahoko mai 'e he Pule'anga ia 'oku 'ikai. Ka ko e anga ko 'o e tui, kapau 'oku mole ha tau'at ina ha taha 'Eiki Sea ...

S miu Vaipulu: Sea, Sea ka u ki'i tokoni mu'a ki he 'Eiki N pele ...

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Me'a mai 'e Vava'u 15.

S miu Vaipulu: Tapu p mo e Feitu'u na 'Eiki Sea mo e k miti. Sea 'oku ou hoha'a au ia hono 'ai ko ke, ke tuku ange p h , he koe'uh 'oku 'i ai e fo'i me'a kehekehe ia 'e ua 'i he fo'i lao ko eni. Ko e fakatonutonu ko 'o e Kupu 11 'oku h ia he Kupu 2 'o e Lao Fakatonutonu. Pea 'oku 'i ai leva mo e fakatonutonu 'e taha ko e fetongi 'o e Kupu 126, 'a ia ko e Kupu 3 ia 'o e fo'i Lao Fakaangaanga ko eni, ko e feme'a'aki ko eni kuo fai, tau meimei nofo taha p 'i he fakatonutonu ko he Kupu 2. 'A ia ko e fakatonutonu ia 'o e Kupu 11. 'Oku 'ikai ke fu'u loko fai ha feme'a'aki ia 'i he fakatonutonu ko eni 'i he Kupu 3 ka ka paasi 'a e lao ko eni 'e 'alu fakataha ai 'Eiki Sea. 'Oku ou faka'amu au ia ke feme'a'aki e Falé he ko e fakatonutonu ko 'o e Kupu 126, ko hono fakamafai ia 'Eiki Sea ke lava p ha kaung hia 'o fakamo'oni ma'a e talatalaaki ke tukuaki'i 'a e kaung hia. 'Oku toe fu'u pelepelengesi ange ia 'Eiki Sea. 'A ia ko e me'a ia ko 'oku fai ki ai 'a e hoha'a pe ko e h ha me'a ki ai 'a e, 'a e 'Eiki N pele, 'oku 'ikai ke taha p 'a e fo'i fakatonutonu ke ngata p he ngaahi Lao Fakalielia, 'oku toe 'i ai mo e Kupu 3 'Eiki Sea ko e fakamanatu atu p ia 'Eiki Sea. M 1 .

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 'aupito Vava'u 15, me'a ki lalo 'Eiki Minisit Lao, ki'i me'a hifo. Ki'i me'a hifo 'Eiki Minisit Lao. 'Eiki N pele ...

Lord Nuku: Ko ia 'Eiki Sea. Ko e fakakaukau ko 'a e motu'a ni ia he koe'uh kapau 'e fakafoki p ia, kae tu'u p 'a e lao lolotonga ia. Ka ko 'eku fokotu'u ia, ka ko e hang ko ko e me'a ko 'oku me'a mai 'aki ko 'e he Fakafofonga 15 'o Vava'u, ko 'eku lave hifo 'a'aku ko ko ki he Lao ko eni ko 'e taha, Fakatonutonu ki he Ngaahi Hia. Ko e tamate'i ko h ko hono fakapekia pe ia h , 'oku 'ikai ke toe 'i ai ha, ha me'a ia 'i he lao fakatonutonu ko . Ko hono fakapekia p 'a e fika ko 'a ko 'oku tau hanga ko ko 'o alea'i h ...

'Eiki Minisit Lao: Tokoni atu ai p ...

Lord Nuku: Ke fakapekia, ko hono mai p 'a e Lao Fakaangaanga ia ko ke fakapekia.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: 'Eiki N pele, te ke tali p 'a e tokoni mai ko mei he Minisit Lao?

Lord Nuku: Ko 'eku kole p 'a'aku ia ko ki he 'Eiki Minisit , sai p ko 'eku kole p 'a'aku ia ko ki ai pe 'e lava ke, ke nau laum lie lelei ke fakafoki p e laó he na'e 'osi fai e malanga ia ki he tefito'i fakatonutonu he uike ko eni kuo ... Ko e kole p ki ai he koe'uh kapau 'e me'a te tau toe foki p 'o l loa 'i he ngaahi fakatonutonu.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 .

Lord Nuku: Ka ko e kole p ia ki he 'Eiki Minisit Sea.

'Eiki Minisit Lao: M 1 Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: 'Eiki Minisit 'oku ke mea'i p 'a e me'a ko ena 'oku me'a mai 'aki 'e he 'Eiki N pele 'Eua?

'Eiki Minisit Lao: Ko e, ko e me'a ia 'oku ou fie, 'oku ou kole ke u hoko atu ai. Ko e ...

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Me'a mai.

'Eiki Minisit Lao: He ko e ki mu'a, ko 'eku fakam l mu'a ki he Tu'i 'o e Langi 'i he'etau toe a'u mai ki he, ki ha pongipongi pehe ni. Ko e, ko e 'uhinga hono tukuhifo ko mei he Fale Alea ki he K miti Kakato, ko e k miti p eni, k 'oku tau talanoa lelei, tatau tofu p eni ia mo e K miti Pa'anga, K miti Lao 'amautolu, K miti Totonu 'o e Fale Alea. Ko e taimi ko 'oku tau feme'a'aki ai 'i he ngaahi k miti, ko e oma e oma e ng ué he 'oku 'ikai ke tau fakafahafaha'i, ko e fo'i faha'i p 'e taha. Ko e laum lie ko iá, 'oku ou kole ke 'i he fu'u K miti Kakato ia ko eni 'a e Fale Alea. 'Oku 'ikai ko 'etau mai 'atautolu 'o k he k miti, ko 'etau mai ko eni, tau ki'i fakama'ama'a pea tau talanoa lelei ...

Lord Tu'ilakepa: Sea, 'ai atu mu'a ke u ki'i fakatonutonu e Minisit Lao.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Ko e fakatonutonu eni 'e 'Eiki Minisit .

Lord Tu'ilakepa: Na'a kuo 'osi tala ange ki he Feitu'u na 'uh na'a ma'u hala 'a e kakai fakataha mo e Hou'eiki. Ko e ' K miti ko *Standing Committee*, ko ho'omou vakai'i p 'a e sipela, vakai'i p 'oku tonu, vakai'i 'a e anga e tu'unga 'o ha lao 'oku 'oatu ki ai 'Eiki Sea. Kau ai e ngaahi lao fakafo'ituitui. 'Oku 'ikai ke fai ha tipeiti ia ai, ko 'ene mahino p ka moutolu, pea ko eni te tau tipeiti leva 'o vakili ke a'usia 'a e a'usiá pea ... 'Oku 'ikai ke u 'uhinga ke 'omai e me'a ko eni, ko e k miti ia ko 'oku 'ikai ke, ko e 'uhinga 'oku 'i hena ai 'a e Feitu'u na ke tau vakai'i ...

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M l 'aupito 'Eiki N pele ...

Lord Tu'ilakepa: Pea 'oku hang 'oku ilifia ia ...

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Vava'u ...

Lord Tu'ilakepa: He mai ki he Fale Alea ni ...

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Mo'oni 'aupito ho'o fakatonutonu.

Lord Tu'ilakepa: M l .

'Eiki Minisit Lao: Ko e ki'i lao ko eni 'oku mo'oni 'a e me'a ia ko na'e me'a ki ai 'a e Fakafofonga Vava'u 16, ko e kongia ia hono ua. Ko e kongia 'uluakí, ka 'oku ou fie fakama'ala'ala atu p 'i he fakamo'oni. Kuo 'osi 'i he lao p ia. 'Oku 'osi 'i he ngaahi Lao Tu'utu'uni Faka-Fakamaau'anga, ko e toe p eni ia ke tohi he'etau lao. Ko e toe p ia.

Lord Fusitu'a: Ko e ki'i tokoni atu p ki he Minisit .

'Eiki Minisit Lao: 'Oku 'ikai ke u fie ma'u 'e au ho'o tokoni.

Lord Fusitu'a: Sai pe 'ai , 'ai e fakatonutonu.

'Eiki Minisit Lao: Toe 'ikai ke tali mo ho'o fakatonutonu.

Lord Fusitu'a: 'Oku hala ... k taki 'o me'a hifo. K taki fakamolemole 'o me'a hifo ki lalo ko e tu'utu'uni eni. Hou'eiki, ko e fakatonutonu, ko 'ene peh ko 'oku 'osi 'i he lao 'oku hala ia 'Eiki Sea 'oku hang ko e me'a ko 'a e 15 'anenai ko e, ko e fakatonutonu ko ki he 126 'oku ne hanga 'e ia 'o to'o e totonu ko ke fakamaau'i p 'a kita. 'E ngofua ke fakamaau'i kita 'aki ha fakamo'oni ia 'o ha kaung hia. 'Oku te'eki ai 'i he lao ia, ko 'enau feinga eni ke ...

'Eiki Minisit Lao: M 1 .

Lord Fusitu'a: 'I he lao e me'a ko pea 'oku ne to'o ai 'a e totonu 'a e tangata Tonga.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 'Eiki N pele Niuva. Tonu 'aupito ho'o fakatonutonu.

'Eiki Minisit Lao: Na'a ku 'uhinga 'a'aku ia na'e 'ikai ko e 'uhinga ki ... na'a ku 'uhinga ki he t naki ko ki he 11 'i he Lao Fakamo'oni. 'Oku 'ikai ke 'i ai ha me'a ia 'e tamate'i he Lao 11. Ko e 11 ko 'ene toki 'omai p 'a'ana ia ke tohi'i 'i he Lao Fakamo'oni 'oku 'ikai ke fie ma'u ke 'i ai ha, ha tokoni'i ha ... Ko e t naki ia 'i he Lao 11. 'Oku 'ikai ke tamate'i ha me'a ia. Ko e me'a ia ko ke tau ... he ko e ... 'a na'a tau fakafekiki ai p ... Ko 'eku 'uhinga 'eku talaatu ko e Lao 11 he Lao Fakamo'oni ko e kole 'a e Pule'anga, kole e Fakamaau'anga mo e Pule'anga ke t naki atu ai ke fakamahino'i. 'Oku 'osi 'i he ngaahi lao p ia, 'i he ngaahi Tu'utu'uni Faka-Fakamaau'anga, ko e toe p eni ia ke tohi'i hifo ai. Ko e Lao ko ki he 126 ko e toe me'a tatau ko e kole ia ...

Lord Fusitu'a: Fakatonutonu 'Eiki Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Me'a mai 'Eiki N pele.

Lord Fusitu'a: K taki 'oku te'eki ai ke 'i he Fakamaau'anga. Ko ho'o fakamatala fakama'ala'ala ko na'a ke 'omai mo ho'o fo'i lao 'oku ne peh mai 'oku fakafehu'ia 'e he fakamaau pe ko e h ko e tu'unga e laó ko e 'uhinga ia 'oku mou 'omai ai 'a e lao ko eni ke fakamahino.

'Eiki Minisit Lao: M 1 .

Lord Tu'i' fitu: Sea ki'i fakatonutonu atu. Tapu pea mo e 'Eiki Minisit ...

Sea K miti Kakato: Me'a mai e Fakafofonga N pele 'o Vava'u.

Lord Tu'i' fitu: Sea, h fanga atu. 'Oku, 'oku ou ongo'i mahalo kuo maama lelei p e me'a 'a e 'Eiki Minisit ka 'oku tonu p ke fakatonutonu, kiate au 'oku m lu'ia ka faifai ange 'oku kole mai ha fakamaau lahi ki he Fale ni 'i ha lao makatu'unga 'i he ngaahi fakangatangata 'o e mafai mo e tu'utu'uni ho Fale ni Sea he 'ikai ai ha fakamaau 'e hoko ko ha M mipa ho Fale. 'Oku ou faka'apa'apa 'aupito ki he fo'i lea ko ia 'a e peh ko e kole mai 'e he fakamaau lahi 'a e fo'i lao ni ki ho Fale. Ko e ki'i me'a p ia Sea m 1 .

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 .

'Eiki Minisit Lao: Ka u fakama'ala'ala p . Ko e vahevahe ia 'o e Pule'anga. Na'e 'i ai 'a e, 'a e hopo 'e taha hang ko e hopo kekekele. Ko e fu'u maka ia. Pea na'e tu'utu'uni ai 'a e, 'e he

fakamaau ‘o totonu ‘a e tokotaha ia ko na’e ‘osi foaki ‘e he N pele ki ai e fu’u maká. Pea na’e mamahi ai he ko e tokotaha ko na’e ha’ana ‘a e fu’u maka, ko e tokotaha ma’olunga ia ‘i he Pule’anga, ka ko e me’a na’e tala he fakah ‘e he fakamaau ‘i he hopo ko eni. Ko ‘eku me’a p ‘a’aku ‘oku fai ko ‘eku fakamaau’i ‘a e lao ‘oku mou hanga ‘o fa’u mei he Fale Alea. Ka ‘oku mou fie liliu moutolu e lao, liliu ia mei he Fale ko eni. Ko e fokotu’u p ia ‘a e fakamaau pea ‘oku tau mai ‘oku tau me’a mai e kau Fakafofonga ki heni, ko e ‘ keisi ko eni ko hopo ki mu’a ‘oku fakamahino lelei ‘e he ngaahi hopo ia ko ia. ‘Oku ‘ikai ke fie ma’u ke toe ‘i ai ha taha ia ‘i he ngaahi hopo fekau’aki mo e kakai fefine (h fanga he fakatapu) ...

Sea Le’ole’o K miti Kakato: ‘Eiki Minisit , hang kiate au ‘oku ki’i fepaki e me’a ‘oku ke fakamatala mai mo e me’a ko eni ‘oku tau lolotonga ‘i ai.

’Eiki Minisit Lao: Ko e me’a eni ‘oku tau toki lolotonga lele ai ‘Eiki Sea, ko e lao, ko e fakatonutonu ki he Kupu 11. Ko eni ‘oku tau lolotonga lele. Ko e ‘osi e 11 pea tau ‘alu ai ki he Kupu na’e me’a ki ai ‘a e Fakafofonga Vava’u ko e 126 ia. Ko e fo’i, fo’i fakatonutonu ko eni ko e ongo kupu ‘e ua.

Sea Le’ole’o K miti Kakato: ‘Eiki Minisit , k taki kae ki’i fehu’i atu e Fakafofonga N pele Fika 1 ‘o Tongatapu. Me’a mai ‘e Fakafofonga N pele.

Fehu’ia e fatongia e ‘Ateni Seniale

Lord Vaea: ‘E ‘Eiki Minisit , Minisit , tapu ange mo e Feitu’u na. Ko e h ‘a e tefito’i ng ue ‘a e ‘Ateni Seniale fekau’aki pea mo e Fakamaau’anga, p ko e kau Tu’i Fakamaau? ‘Oku ne hanga ‘o malu’i ‘a e kau Tu’i Fakamaau pea mo e Fakamaau’anga p ko e Feitu’u na ia ‘oku ke ...

<009>

Taimi: .1100–1105

Lord Vaea: .. malu’i ‘a e Tu’i Fakamaau mo e fakamaau’angá, fehu’i ia ki he ‘Eiki Minisit Sea, m l .

Sea Le’ole’o K miti Kakato: M l .

Tali ki he fehu’ia e fatongia e ‘Ateni Seniale

’Eiki Minisit Lao: Ko e ‘Ateni Seniale, ‘asi lelei p ia he Konisit toné, ko e tokotaha ia ‘oku ma’u fale’i mei ai ‘a e Pule’anga fekau’aki mo e ngaah laó. Ko ‘ene ‘asi ia ‘i he Konisit toné. ‘A ia ko ‘ene ‘asi ‘i he Konisit toné, ka ‘i ai ha me’a ‘a kimautolu ‘i he pule’anga ‘oku mau veiveiua ai ‘oku mau fiema’u ha’ane fale’i fakalao, ‘oku mau kole ki ai. Pea te u hanga ‘o tala atu ha me’a ‘e taha. ‘Oku ‘ikai ko ia p ia, ‘i he Pule’anga ‘oku mau kole fale’i mei ai. Mou manatu’i, tangata kotoa p , te mau fie ma’u mo ha to e view ‘e taha he ‘oku peh ‘a ‘emau ng ue, ‘a e ng ue ‘i he mala’e fakakaungat maki ai, ‘oku mau fekole’aki. He kapau te mou hanga ‘o fakatokanga’i, ko e fiha eni e hopo mo e mo’ua ‘a e Pule’anga, ko hai p ia ha loea lelei he fonua ni, ‘i m mani p ,

‘oku kei hala p ‘i he’ene a’u ki he fakamaau’anga. ‘A ia, ko e tangata p . Pea ‘oku ‘i ai e lea ‘a e kau p langí, *to err is human*. Ko e feh laakí he ko e tangata, ‘oku ‘ikai ke ‘i ai ha taha ‘e haohaoa.

Lord Fusitu’a: Ko e ki’i tokoni atu p ‘Eiki Minisit . Ko e ‘uhinga ia ‘oku mau fie ma’u ai ke ‘oua ‘e fakapaasi ha lao ‘oku ta’efakapotopoto kae lava ‘e he Fakamaau’anga ‘o fakahoko fakapotopoto honau fatongiá. Ko e ‘uhinga ia ‘oku ‘atu ai e fokotu’u mei he N pele ko . Pea na’e fokotu’u ‘e he motu’a ni he M nité. K taki fakamolemole kae fakafoki atu e fo’i laó ‘oku ‘ikai ke fakapotopoto.

Fakama’ala’ala Pule’anga he Kupu 11 & kupu 126

’Eiki Minisit Lao: M 1 . Ko e ‘uhinga ia. M 1 e tokoni. Neongo p ‘oku ‘ikai ke kaunga totonu ia ki he, ka ko e ‘uhinga ia ‘Eiki Sea, pea ko e ‘uhinga ia Hou’eiki. Ko e lao ‘uluaki ke tau hanga ‘o fakapaasi ko e t naki ki he 11. Ko e t naki ki he 11 ko e toki ‘omai p ia ‘a e ‘ tu’utu’uni faka-fakamaau’anga ke fakah he’etau laó. Ko e ‘uhinga e me’a ‘oku, ko ‘ene fakah aí, pea ‘oku ‘ikai leva ke to e hela’ia e kau fakamaau he kumi mai ‘a e ‘ hopo kimu’a ke fai’aki ‘a e fakahinohinó he kuo ‘osi ‘i he’etau laó ‘atautolu. Ko e ‘uhinga ia e 11. Ko e 126, ko u fie lave p ki ai, lao, ‘i he Lao ko eni ‘i he Fakamo’oni ‘oku fie ma’u ke ‘i ai ha taha ke ne fakamo’oni ha kaung hia. Ko e lao ko eni ko e me’a tatau p mo ia. ‘I he ngaahi fonua k moniuelí, ‘oku nau ng ue’aki ‘a e kakai ko eni ke tokoni ki he Pule’angá. Na’e ‘i ai ‘emau hopo na’e toki ‘osi ko e hopo fana ko eni ‘i he ...

Sea Le’ole’o K miti Kakato: ‘Eiki Minisit Lao, ki’i maumau atu ki ho’o me’a maí. Faka’ofa’ofa ‘aupito. Ko u kole atu p tau toki h mai ‘anai toki hoko atu ho’o me’á.

(Na’e ki’i m 1 1 heni ‘a e Fale)

<001>

Taimi: 1115-1130

S tini Le’o: Me’a mai e ‘Eiki Sea ‘o e K miti Kakato Le’ole’o. (Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano)

Lord Tu’iha’angana: Sea ki’i faingam lie.

Sea K miti Kakato Le’ole’o: Me’a mai Fakafofonga N pele Fika 1 ‘o Ha’apaí.

Lord Tu’iha’angana: Tapu p mo e Feitu’u na ‘Eiki Sea pea tapu mo e Hou’eiki K miti Kakató.

Ko e ki’i kole tokoni atu p eni ia ‘Eiki Sea he ko e ‘uhingá ko mautolu ko eni ‘oku fie feinga ke muimui’i ko eni e f me’a’aki fekau’aki mo e laó. K ko e ‘uhingá ‘oku ‘i ai e me’a ‘oku tokangá ki ai Sea he ‘oku ngali to’o ma’ama’a p he ‘oku ‘ikai ke fai ki ai ha f me’a’aki. K ko eni kuo m ‘opo’opo ko eni ‘o e f me’a’akí Sea.

Ko e fekau'aki ko eni mo e f paki 'a e lao ni mo e Konisit toné pea ko ia ko u kolé Sea ke fai mu'a ha f me'a'aki pau ki ai ka tau toki ng 'unu ki he me'a ko eni. He 'oku, na'e talu p mei he kamata e f me'a'aki ki he lao ni mo e fokotu'u mai he 'e 'Eiki N pele Niuá 'oku f paki mo e Konisit toné. Pea tali mai 'e he Minisit Laó mo e Tokoni Pal miá 'oku 'ikai ke f paki pea 'oku tau ng 'unu ai p tautolu ia. He ko u tokanga au ko e me'a mahu'inga eni ke tau f m hino'aki ai 'oku 'ikai ke f paki mo e Konisit toné p 'oku f paki mo e Konisit toné pea tau toki hoko. He ko e me'a m hu'inga he ka tau paasi ha lao pea t ko na'e 'osi me'a mai p 'a e 'Eiki N pelé 'oku f paki mo e Konisit toné. 'Oku ou tui 'e ki'i h ngali kehe 'a e Fale.

Fehu'ia e kupu 4 Konisitutone pe 'oku fepaki mo e Lao Fakamo'oni Hia

Ki'i he'eku lave'i ko ki he kupu f Sea ko e me'a ia 'oku ou feinga ke u kamata atu 'e au ke u faka-m hino. He ko 'eku lave'i hifo ki he kupu f mo e m hino ki he motu'a ni ia ko e 'uhinga e kupu f ia ki he tatau 'o e laó ki he tokotaha kotoa p . Ki he kau Fale Alea, kau Minisit ki he Hou'eiki mo e kakai kotoa e fonuá 'e tatau ki ai 'a e laó pea mo e muli ko e lanu melomelo ko e lanu hinehina ko e lanu engeenga tatau, tatau k toa e lao ki ai. 'A ia ko 'eku ma'u ia 'a'aku ko ki he Konisit toné. Ka ko 'eku fehu'i ia ke tau 'uluaki f me'a'aki mu'a ke m hino ia pea mo faka-m hino mai 'e he 'Eiki N pele ko e h 'ene toe 'uhinga 'a'ana ki he Konisit toné pea mo e 'uhinga ko ka tau toki hoko atu. He ko u tui ka tau...

'Eiki Minisit Lao: Tokoni p .

Lord Tu'iha'angana: F me'a'aki atu he laó.

Fokotu'u ke tukuhifo Lao Fakamo'oni Hia ki he K miti Lao

'Eiki Minisit Lao: Ki'i tokoni p au he te tau toe 'osi p mo e to'u Fale Alea ko ení. Ko e ki'i fokotu'u atu au, tukuhifo mu'a ki he'emau K miti Laó kae, ke mau f me'a'aki ki ai 'osi pea toki 'oatu ki he, he ko e ki'i, ko e fehu'i fakalao eni ia pea te tau hopo tautolu. Hang eni ia kuo tau, tukuhifo ki ai he 'e te mau hanga 'o kumi mai, 'omai e 'a e Fakahinohino Lao 'osi pea toki 'oatu.

Lord Tu'iha'angana: Ko u tui p au ka 'omai p ha tali 'a e N pele he ko 'eku anga ko 'eku vakai 'a'aku ki he kupu f 'o e Konisit toné ko e 'uhinga p kiate au. He 'oku 'ikai ke 'uhinga ia kehekehe ha lao mei ha lao ka ko u 'uhinga au ke 'omai he 'Eiki N pele 'ene me'a' he 'oku 'uhinga ki he Konisit tone 'omai e ' me'a ko ia ke tau vakai ki ai ke m hino p 'oku f paki p 'oku 'ikai ke f paki ka tau toki hoko atu ki he laó Sea ke maau p .

Taukave 'oku monuka kupu 4 Konisitutone

Lord Fusitu'a: Ko u pou pou atu au ke tukuhifo ki he K miti Laó ka te u toe lau atu p ne me'a lelei mai p 'Eiki Minisit . “ 'E 'ikai fokotu'u ha lao 'i he fonuá ni ki ha fa'ahinga pea tuku ha fa'ahinga ta'etaha p mo mafatatau ki he kakai kotoa p 'o e fonuá ni.” 'A ia 'oku 'ikai ke ne hanga ia 'o fakafaikehekehe'i faka-kalasi faka-s siale p ko e kalasi faka-faihia p ko e kalasi faka-mala'e ako. 'Oku peh 'e he laó 'oua 'e lao 'e taha kiate koe pea lao kehe kiate koe. 'A ia ko e lao fakatonutonu ko eni kapau te ke tukuaki'i koe ki he hia ko hilifaki e tu'unga fakalao ko kia koe pea ke fai ha hia ko . 'A ia 'e makatu'unga fakalao kehe ia. Ko e 'uhinga ia 'oku f paki ai mo e Konisit toné.

‘Eiki Pal mia: Fakatonutonu.

Lord Fusitu’a: Kae tuku mu’a ki he K miti Laó.

‘Eiki Pal mia: Ko ‘eku fakatonutonu.

Sea K miti Kakato Le’ole’o: ‘Io fakatonutonu mai ‘Eiki Pal mia.

‘Eiki Pal mia: Sea kuo t tu’o lahi ‘a ‘etau fanongo ki hono talamai e me’a ko eni ‘oku tatau e lao ‘i he fonuá ni ki he tokotaha kotoa p . Ko u fokotu’u atu ‘oku ‘ikai. ‘Osi !

Sea K miti Kakato Le’ole’o: M l ‘aupito.

‘Eiki Tokoni Pal mia: Sea. Hang ko e me’a ko ‘a e Minisit Lao fokotu’u atu mei he tafa’aki ni. ‘Oku m hino p ‘oku te’eki ai ha, he ‘oku mau tui mautolu ‘oku ‘ikai ke monuka e kupu f ia ka ko e ‘uhinga ko e *advice* ia ko e ‘uhingá ‘oku pau p ke mau *come through* ‘oku ‘i ai e founga p ‘osi mea’i p he Fale ni. Pau ke ‘omai e *advice* mei he ‘Ateni Senialé ‘omai ki he K miti Lao. ‘Oku ‘ikai ke ‘i ai ha taimi te mau loto ai ke monuka ai ‘a e Konisit toné ka ko e taumu’a ia ko na’e ‘omai ia ki he fo’i me’a ko eni na’e fakama’ala’ala he Minisit Lao ka ‘oku loto lelei p Pule’angá Sea ke hang ko e me’a ko eni ‘a e ...

<002>

Taimi: 1130-1140

‘Eiki Tokoni Pal mia: Minisit Laó, tuku’i p K miti Lao e Falé, fai hanau feme’a’aki ki ai, mai mo ha sio ‘a e ngaahi tafa’aki kehekehe, kae toki fai hano vakai’i ia ka tau hoko atu kitautolu Sea. M l .

Sea Le’ole’o K miti Kakato: M l .

Lord Fusitu’a: M l atu Sea. Ko e fehu’i p p ko e h ko ‘a e fehalaaki ‘a e motu’a ni na’e fakatonutonu he Pal miá. Na’e ‘ikai ke ai ha hala ia. Ka ‘oku fokotu’u atu

‘Eiki Tokoni Pal mia: Sea

Lord Fusitu’a: Tuku hifo ki he K miti Laó kae toki fakafoki mai.

‘Eiki Tokoni Pal mia: Sea, na’e fakatonutonu atu ‘a e Fakafofonga mei Niuá ‘aneafi, ki he fo’i kupu’i lao ko eni mo ‘ene *statement* ko eni ‘o peh , ‘oku monuka e Kupu 4. Na’e ‘osi fai e fakatonutonu atu, te’eki ai ha *respond* ‘a e Feitu’u na, pea ko e tu’u ai he taimi ni, he ‘ikai p ke ...(kovi e ongo)...

Lord Fusitu’a: Ko ia na’e ‘ikai p ke ai ha me’a ia peh mai na’e hala.

‘Eiki Tokoni Pal mia: ‘A ia he ‘ikai p ke ai ha feauna ia ‘i he tu‘u ko eni he taimi ni, te tau lava ‘etautolu ‘o kole ke p loti, kae mahalo ‘oku fakapotopoto ange, tuku ke ‘ave ki he K miti Laó, ‘omai e ngaahi *advice* pea tau toki sio mei ai. M l Sea.

Sea Le‘ole‘o K miti Kakato: M l ‘Eiki Tokoni Pal mia. Hou‘eiki ‘oku poupou ‘aupito e motu‘a ni ki he me‘a ‘oku me‘a mai ki ai e ‘Eiki Tokoni Pal mia, pea mo e me‘a ko eni ‘oku me‘a mai ki ai e Hou‘eiki Fakafofonga N pele ‘o Ha‘apaí ke fai ha feme‘a‘aki ‘o fekau‘aki pea mo e ... ko e h ‘a e me‘a ‘oku maumau‘i ‘e he kupu‘i lao ko ení, ‘i he Konisit tone ‘o Tongá. Ka ko e me‘a eni ‘oku hokó, mei he‘etau Tohi Tu‘utu‘uní, ko e ngaahi Lao Fakaangaanga ‘oku fakah ki he K miti Tu‘uma‘u Ki He Laó, kuo pau ki he k mití ke ne fatongia ‘aki hono vakai‘i p ‘oku fepaki ‘a e Lao Fakaangaangá pea mo e Konisit toné.

‘Eiki Minisit Lao: ...(kovi e ongo)... ke ‘alu hifo k toa ki he K miti Laó.

...(kovi e ongo)...

‘Eiki Minisit Lao: ‘Io.

Sea Le‘ole‘o K miti Kakato: Sai. To e ai ha me‘a makehe ‘oku to e fie me‘a ki ai ha Hou‘eiki M mipa? Ki he ngaahi me‘a ko ení?

S miu Vaipulu: Sea, tapu mo e Feitu‘u na, ‘Eiki Sea.

Sea Le‘ole‘o K miti Kakato: Me‘a mai, Fakafofonga kakai ‘o Vava‘u 15.

Tokanga ki he fokotu‘u ke ta‘ofi ngaue‘aki ‘a e *Common Law*

S miu Vaipulu: Na‘u tokanga au ki ai ‘Eiki Sea, he vakai ko ki he ‘u hopo ko ení, ko e ‘u lao ko ia ko na‘e fai e tokanga ki ai ko ‘a e Tu‘i Fakamaau Lahí, tautautefito, tau peh , ki he hopo ko eni he 2006. Na‘a ne to‘o e Lao Hiá, Lao Fakamo‘oní, pea mo e *Common Law*. Ko e *Common Law* ‘Eiki Sea, mahalo ko e 2003 p ofi ki ai na‘e ta‘ofi ai ‘e he Fale ni ke to e ng ue‘aki ‘a e Lao ko ‘o Pilit niá ‘i ha me‘a ‘oku ‘ikai ke ai ha lave ki ai ‘etau laó. K na‘e kei puke p ‘e he Fale ni mo e pule‘anga ni ke kei ng ue ‘aki p ‘a e *Common Law*. Ko e fie ma‘u eni ‘a e ngaahi *precedent*, ngaahi hopo kuo hoko ki mu‘a ‘i he *Common Law* ‘a eni ‘oku ng ue‘aki ai ‘a e ‘u me‘a ko ení. Kuo talamai he ‘aho ni ke tau fakata‘e‘aonga‘i ‘a e *Common Law*. Ko e me‘a ia ‘oku ou hoha‘a au ki ai ‘Eiki Sea. Ko e h ‘a e ‘uhinga ‘oku tau to‘o ai ‘a e ngaahi me‘a, ‘a e ngaahi makatu‘unga te tau fakafalala ki ai, kuo ‘i ai ‘a e makatu‘u ke tau lava ‘o fakamahino mei ai ‘a e tonuhia mo e halaia ‘a ha ni‘ihi, ka tau to‘o ia kae fai tau‘at ina ‘a e ni‘ihi tokosi‘i ‘i he talatalaaki mo e me‘a. Kuo u faka‘apa‘apa ‘aupito ki he talatalaaki ‘Eiki Sea. Ka ‘oku ‘ikai ke ngata p ‘a e me‘a ko eni ki he fekau‘aki mo e Kupu 4 ‘o e Konisit toné, ‘oku ou tui ‘oku ‘i ai ‘a e fekau‘aki heni mo e *Common Law*. Ko e ‘u *precedent* kuo pau ke tau ... na‘e me‘a p ki ai ‘a e Minisit Laó. Kuo pau ke fai e sio ki ai. Ko e taimi ko te tau tohi‘i ai e fo‘i lao ko ení, ko ‘etau fakata‘e‘aonga‘i ia ‘a e ngaahi tu‘utu‘uni kuo ‘osi fai he ngaahi fakamaau‘anga lahi ‘o ‘ikai ngata p ‘i Pilit nia kae meimei ko m mani kotoa ‘oku nau ng ue‘aki ‘a e *Common Law*

‘Eiki Minisit Lao: Ki‘i fakatonutonu ‘Eiki Sea.

S miu Vaipulu: ka tau fulihi 'e tautolu 'Eiki Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Ki'i fakatonutonu Fakafofonga Fika 15.

'Eiki Minisit Lao: Ko e kolé ia, ne mau kole atu ke tuku hifo . M l Fakafofonga 15, tau toki hoko atu ki he feitu'u ia ko , ke tau fakalau ki ai. M l .

S miu Vaipulu: Sea, ko e 'uhinga ia 'a e fakahoha'a atú, ke 'oua 'e ngata p 'i he faka'uhinga ko e Konisit toné

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Tali e tokoni 'a e 'Eiki Tokoni Pal mia Fakafofonga 15?

S miu Vaipulu: 'Io sai.

'Eiki Tokoni Pal mia: 'Io 'oku ou pou pou atu ke 'uhingá ke *broaden p* 'a e *term of reference* ko ki hono tuku hifó, ke 'oua 'e ngata p he 4, kae 'ohake p me'a 'oku tokanga ki ai e Fakafofonga Vava'u 15 'i hono alea'i ko eni he K miti Laó Sea. Ke 'oua 'e fakangatangata p he Kupu 4.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M l 'Eiki Tokoni Pal miá.

S miu Vaipulu: M l Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M l 'aupito. M l 15.

S miu Vaipulu: Sea ki'i fakahoha'a atu p mu'a Sea. Ko e

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Me'a mai Vava'u 15.

Tokanga ki he Tu'utu'uni ki he *Procurement*

S miu Vaipulu: Ko e tu'utu'uni ko ki he *procurement*. Na'e fai e ng ue ki ai, ka 'oku to e foki, na'e tu'utu'uni 'e he Falé ke 'ohake ki he K mití ka na'e toki fai eni e fe'imeili'aki mo e *secretariat* 'a ia 'oku ne fie ma'u 'e ia ke fai e fakataha e k mití he Falaité 'o fie ma'u 'e au ki 'auhu ke fai mo 'osi kae 'omai ki he Fale ni ke fai mo ng ue e 'u me'a ko iá ke fai mo maau e fakatonutonu Sea. Ka 'oku ou tui p 'oku, ke sio ange ki ai e Kalaké, kapau 'e 'omai p ia 'aefiafi, ke mau fakah mai 'e mautolu 'auhu. P ko 'auhu, 'e vave p ke, fai mo tuku mai kae lava ke ng ue ia 'apongipongi p , ke 'oua 'e to e toloi atu ki he uike kaha'ú. M l Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Sai tau p loti ke tuku hifo 'a e Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu)

Lord Vaea: Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: 'Eiki N pele Fakafofonga Tongatapu.

Fehu'ia hano fakatokolahi kau M mipa K miti Lao

Lord Vaea: Kuo u poupou p au ki hono tukupifó, hono p loti'í. Ko e kau M mipá, 'e to e fakalahi mai e kau M mipá ki he K miti Lao ko ení? P ko e ngata p ia 'i he kau M mipa ko eni ko 'a e Falé Sea? Kapau 'e 'ave eni, fakafoki eni ki he K miti Lao ko 'a e Falé, p 'e faka'at eni ki ha kau M mipa, kakai kehe ke nau mai 'o 'omai ha'anau fakakaukau fekau'aki mo e laó.

Lord Tu'iha'angana: Sea mahalo 'oku 'osi mahino p ia he me'a mai e 'Eiki Minisit Laó, ka nau fie ma'u ha kau fale'i ke mai ke fakamahino e me'á te nau ui.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 .

S miu Vaipulu: Sea

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Mahalo kuo mahino ia .

S miu Vaipulu: Sea ko e *secretariat* ko 'a e K miti Laó, ko e kau loa k toa 'e 3 pea 'oku 'at p he Tu'utu'uni Ng ue 'a e Falé ke tau to e kumi mai ha taha kapau 'e fie ma'u.

P loti'i fokotu'u tukupifó Lao Fakaangaanga fika 5,6 & 7/2016 ki he K miti Lao

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 . Sai, tau p loti. Ko ia 'oku loto ke tukupifó 'a e Lao Fakaangaanga Fika 5, 6 mo e 7 ki he K miti Laó ...

Kalake T pile: Sea 'oku loto ki ai 'a S miu Kuita Vaipulu, Veivosa *Light of Life* Taka, Penisimani 'Epenisa Fifita, 'Eiki Minisit Fefakatau'akí & Polisi, 'Eiki Minisit Ngoué, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai & Tute, 'Eiki Minisit Fonuá, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisí 'a e Pule'angá, 'Eiki N pele Fusitu'a, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Nuku, 'Eiki N pele Tu'ilakepa, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Tu'i'afitu. 'Eiki Sea 'oku loto ki ai e toko 19.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 . Ai ha ta'eloto?

Kalake T pile: 'Ikai ha fakah loto ki ai Sea.

Tu'utu'uni fika 7/2016

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 . Hou'eiki tau 'alu atu ai p ki he 'etau 'asení. 4.2, Tu'utu'uni Fika 7, Tu'utu'uni ki he Tauhi 'o e Maau 'i he Ngaahi Feitu'u Fakapule'anga, Kava M lohi Tapú 2015. Minisit Polisi k taki ka ke fai mai ha fakama'ala'ala ki he tu'utu'uni ko ení.

'Eiki Minisit Polisi: M 1 Sea. Tapu mo e Feitu'u na pea tapu mo e 'Eiki Pal miá mo e Hou'eiki Kapinetí. Fakatapu ki he Hou'eiki N pelé mo e Hou'eiki Fakafofonga e Kakaí, kae 'at ki he motu'a ni ke fai atu p ha to e ki'i fakama'ala'ala ki he 'uhinga na'e ki'i toloi fakataimi ai e tu'utu'uni ko ení. Na'e 'i ai foki, ko e 'uhinga na'e fai ai e ki'i toloi, ko e me'a fel ve'i mo e Kupu 12 ko ia 'o e tu'utu'uni 'i he 'ene fel ve'i mo e lao ko ia ki he Potung ue Polisé, pea na'e tuku mai

foki he Pule'angá ke fai ha to e ki'i talanoa ki ai, ki he fakakaukau ko na'e tokanga ki ai 'a e Fakafofonga Vava'u 15, ke, ko e me'á pea fakakau mai pea mo e sekisoni ko ia 'i he Lao ki he ...

<003>

Taimi 1140-1150

'Eiki Minisit Polisi: ... 'i he 2010 ki he kau Polisi, k na'e fai 'a e tokanga ki ai 'a e Pule'anga, pea 'oku ou tui 'e toki 'osi eni pea 'e toki me'a atu 'a e Minisit Laó 'o fakakakato, 'oku sai p 'ene tu'u ko 'i he taimi ni, kupu 12, 'oua 'e to e fai ha to e ala ki ai, he koe'uhí he kapau 'e to e 'uhinga p ia ko e fo'i taimi p ko ia 'oku fai ai ha fakam 'opo'opo ke maau ha nofo ha ki'i ... 'i ha feitu'u fakapule'angá 'oku fai ai ha ki'i k toanga p ko e h pea tokanga'i ko ia 'a e kava m lohi tapú ko 'ene 'osi p ki'i fo'i *occasion* ko 'ene 'osí ia, 'oku 'ikai ke peh ia ke ... 'a ia ko e *container* foki na'a tau tokanga ki ai, ko e 'uhinga p ko e fanga ki'i *cooler* ko eni , vakai hake na'a 'oku 'i ai ha kapa pia ai, pea 'e lava ke tali ke tokanga'i ke maau 'oua 'e fai ha fu'u 'ulungaanga moveuveu 'e fai 'i he feitu'u ko ia.

Pea ko ia 'oku ou fokotu'u atu Sea ke tau tali p 'etautolu ki he t kunga p ko ia na'e 'omai 'aki 'a e fo'i lao. M l Sea.

Sea K miti Kakato: M l , 'Eiki Minisit me'a mai Fakafofonga N pele Vava'u.

Fehu'ia taimi fakangatangata e ma'u kava m lohi

Lord Tu'i'afitu: M l 'aupito Sea, 'oku ou fakam l ki he Minisit Polisi. Ko 'eku ki'i fehu'i p 'a'aku ia p kuo fokotu'u he Potung ue fakatatau ki he kupu lao ko eni 'a e ngaahi taimi pau ki ha fakangatangata 'o e ma'u 'o e 'ilo kava m lohí 'i ha feohi'anga 'i he lao, ke hang ko muli. Ko mulí ko e longoa'a ko hoto ki'i 'api 'oku ngata p 'i he 8 efiafi, ko 'ene 'ova p ai 'oku lava p ke t 'a e kaung 'apí ia 'o tala kuo nau maumau'i 'a e lao. Mahalo ko Tonga ni ko e S pate p 'oku mahino ko e taimi ko e 12 tu'ap ki he 12 ko e houa kakato ko ia. Ka ko 'eku fehu'í ko e fakangatangata ko eni 'o e ngaahi ma'u kava m lohi 'i he ngaahi feitu'u 'o a'u ki he feohi'anga kapau ko ha k toanga 'o ha ta'u 21. Kuo fokotu'u 'e he Pule'angá ha taimi ke fakangatangata ai 'a e taimi 'o e fakafiefia 'i he taimi p ko 'oku nau ma'alali ai mo e tu'a taimí na'a faifai kae l unga ha taha pea mo'ua he ko 'etau nofo fakatongá 'oku kei houa 'e 24 p 'etau fiefia.

'Eiki Minisit Polisi: 'Eiki Sea m l 'aupito ki he 'Eiki N pele fika l 'o Vava'u 'i he fehu'i mahu'inga ko eni 'oku ne 'omai. Ka fai ko ha fakapapau'i ko ha feitu'u fakapule'anga 'oku me'a mai 'a e hou'eiki 'o e fonua ki he motu'a ni ke 'oange ki'i laiseni, ke fai ki'i me'a ko ia he fo'i ... mei he houa fiha ki he houa ... tau peh ko e 10 pongipongi ki he 4 efiafi. Pea 'oku ngata p ia ai, ko e taimi p ko 'osi fo'i 'a e fo'i fatongia ko ia 'oku ou ... pea 'oku fakafatongia 'a e motu'a ni ke tauhi ki'i maau ko ia ke 'oua na'a hoko ha faingata'a, pea ko e 'uhinga ia ki'i lao ko eni. 'Oku 'i ai p ngaahi feitu'u ia 'oku feitu'u fakapule'anga 'osi tu'u p ia, ko e feitu'u fakapule'anga pau ia, k 'oku 'i ai 'a e fanga ki'i me'a peh ko e 'uhinga ia ke fai ki'i ... 'omai ha ki'i mafai ki he kau polisi ke nau hanga 'o ... ke nau lava 'o tauhi 'a e maau 'i he 'osi ange ki'i fo'i k toanga ko ia, 'oku maau p 'etau nofo, m l Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 'Eiki Minisit .

Fokotu'u ke tali Tu'utu'uni fika 7/2016

S miu Vaipulu: Tapu mo e Feitu'u na Sea. Ko e motu'a ni foki na'e makatu'unga ai 'a hono toloi hifo ko 'o e fo'i tu'utu'uni ko eni 'Eiki Sea, pea na'e 'osi fai 'a e vakai ia ki he kupu 16 ko Konisit toné, fakatatau foki 'Eiki Sea mo e lao ko kau Polisi. K 'oku tui 'a e motu'a ni ia 'oku tonu p ke hoko atu 'a e tu'utu'uni ia. Pea ko ia 'oku ou fokotu'u atu 'e au ke tau tali 'a e tu'utu'uni ko eni kae lava atu Sea. M 1 .

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 Hou'eiki, 'Io me'a mai Fakafofonga N pele 'o Vava'u.

Lord Tu'i'afitu: 'Oku ou fakam l atu au Sea ki he fakafofonga 15 'i he'ene fakavavevave, kae tu'u p mu'a ke fai 'etau feinga ki he malu'i ko eni 'a e me'a 'oku 'uhinga ki ai 'a e ... 'oku mahino 'a e taimi kuo ke fakamaama mai Minisit Polisi. Ko e fanga ki'i k toanga peh hang ko ho'o me'a ko ki mu'a atu'i he ngaahi uike ko , 'e lava p ke ta'ofi 'e he kau polisi ha me'alele 'o ki'i hua, ke 'i ai ha ki'i me'a 'i loto, 'e malava nai ke malava 'i he lao ko eni 'oku fakangatangata 'a e kava 'i he feohi'anga peh ? M 1 .

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 . Me'a mai 'Eiki Minisit Polisi.

'Eiki Minisit Polisi: M 1 'aupito 'Eiki Sea. 'Eiki Sea ko e me'a 'oku tokanga ki ai 'a e 'Eiki N pele, ko e fakapotopotó 'e ... 'oku 'oange ki he 'ofisa polisi ke fai 'ene fakapotopotó, pea 'oku pau p ke 'i ai 'a e ngaahi f tunga 'e h mai pea mei he ... 'asi p 'i he lao, 'oku totonu ke fai ai h ki'i ta'ofi 'i he me'a kapau 'oku lele mai 'a e ki'i me'alele ko eni 'o h lelei p ia ko e fine'eiki ia pea mo e ... tukuange p ia ke h , taimi ko na'a nau nofo 'i loto kapau kuo hoko ha ki'i fa'ahinga f tunga 'oku ngali ke maumau ai 'etau nofo melinó, ngofua leva ke 'alu atu 'a eme'a 'o vakai ki'i me'a lele na'a 'oku 'uhinga 'a e me'a na'a kuo fai ha ki'i 'ilo kava m lohi tapu ia 'i loto, pea fekau leva 'e 'oange leva 'a e me'a, ha 'oku tala p 'i he lao 'e pau p , he 'ikai ke 'oatu p 'o ala leva ke hua, talaange p ko eni koe'uhí 'oku 'i ai 'a e ki'i f tunga 'oku 'asi mai hang k fai ha moveuveu te mau ki'i ... ke loto ke mau ala atu 'o sio p 'oku lahi 'a e kava hena koe'uhi ko e toenga 'o e 'aho na'a faifai kae lahi 'a e moveuveu. Pea kapau 'e loto lelei p ke foki ia ki tu'a 'e sai p ia, foki ia, ' 'ikai na'a mau omi kimautolu ki he ke ki'i tukuhifo 'a e me'a ko ka mau foki kimautolu, foki lelei p ia, k 'oku 'i ai p ngaahi fo'i taimi 'e fie ma'u 'oku ngali koe'uhí ko e maaú, pau leva ke fai ki'i hua 'o ta'ofi 'a e me'a ko ia, ko ia p 'Eiki N pele. M 1 .

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 'Eiki Minisit Polisi. 'Eiki N pele ke fie laum lie lelei p ki he tali 'oku 'omai 'e he ...

Lord Tu'i'afitu: Fiem lie 'aupito Sea ko e tokanga p ki he lotú m 1 .

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 . Me'a mai Fakafofonga N pele fika 1 'o Tongatapu.

Lord Vaea: Fakam l atu ki he Feitu'u na he ma'u faingam lie. Ko e kau eni ia 'i he lao 'oku mahu'inga 'aupito ki he motu'a ni Sea, 'a e kava m lohi pea mo e tu'unga 'o e tauhi fakamatelié, pea 'oku tu'unga ai 'a e tu'ú Sea. Tu'unga 'o e tu'u he ko hono 'uhingá he ko e Pule'angá foki

na'e fa'u ia pea mei he fakakaukau ko ia 'a e 'Otua mo Tonga ko hotau Tofi'a. Pea na'e fatu ai 'a e fakakaukau ko eni 'e Sione Uais I ke ta'ofi 'a e inu kava m lohi. 'I he tu'unga ko eni 'oku fai 'a e tokanga ki ai Sea ki he feitu'u fakapule'anga kuo fakamahino paú, h ko he kupu 6, (a). 'Oku kei ng ue'aki p 'e he Pule'anga Tonga 'a e kava m lohi tapú, ko hono 'uhinga ko e fakalelulelu 'a e faifatongia. Pea 'oku hanga leva 'e he 'Eiki Minisit Polisi 'i he 'aho ni 'o ta'ofi 'a e kakai 'oku 'ikai ke 'i ai ha feitu'u ke nau 'o fai ai 'enau fakalelulelú ki ai, 'i he 'uhinga ko eni 'oku ma'u kava m lohi.

'Oku ou tokanga Sea ko hono 'uhingá ko e tu'unga ko eni 'oku 'i ai 'a e kakai mo e feitu'u ke nau ki ai, ngaahi kalapu, pau ke te m mipa ai, ke te ma'u kava m lohi tapu ka te 'alu ki ai. Pea ko e kakai tokolahi ia 'oku 'ikai ke nau lava 'enautolu 'o totongi 'enau kava m lohi ke nau mai ki he ngaahi feitu'u ko iá. K 'oku hanga 'e he lao ko eni 'oku tautea'i 'a kinautolu ha'anau ki'i kukukuku ke nau foki mo ia ki motu, ki tahi, kae 'uma' foki honau 'apí. Pea 'oku 'i ai 'a e tu'unga ko eni ko ko 'a e tu'u 'o fai 'a e fakalea atu Sea ko hono 'uhingá 'oku ou fakapa'a'apa p au ki he 'Eiki Minisit pea mo e fakakaukau ko e malu'i 'a e hala Pule'anga kae 'uma' foki 'a e faka'uli kon .

K 'oku fai 'a e tokangaá kohono 'uhingá ko e h ha tefito'i fa'ifa'itaki'anga 'a e Pule'anga te ne lava 'o fai ki heni, te ne lava ta'ofi? 'a e *cocktail* ke 'oua 'e to e h mai ki ai ha kava m lohi? Ko e feitu'u fakapule'angá ia, he 'oku ne hanga 'o uesia 'a e fakakaukau ko eni fekau'aki pea mo e tu'utu'uni ko ke tauhi 'o maau 'a e ngaahi feitu'u fakapule'anga pea mo e kava m lohi tapu. 'Oku ou tokanga ki ai Sea ko hono 'uhingá kapau 'e tali 'a e fakakaukau ko eni 'oku 'i ai p 'a e ngaahi Siasi ia 'oku 'at p ki ai, k ko e siasi tokolahi 'oku 'ikai ke 'at ki he kava m lohi tapu. Ko ia 'oku fai 'a e fakakaukau Sea ...

<005>

Taimi: 1150-1200

Lord Vaea : ... Kapau 'oku loto lahi e Pule'angá, pea ta'ofi e *cocktail* pea mo e kava m lohi tapú. Ko e fakat t mahino ia ki he kakaí, kae 'uma' foki 'a e fonuá. Kapau 'e hilifaki eni ki ha kakai 'oku mahamahalo'i 'oku nau 'ave holo 'a e kava m lohi tapú 'i he 'enau me'alelé, kae peh ki ha feitu'u 'oku 'ikai ke faka-Pule'anga, ka 'oku nau ma'u kava m lohi ai, pea 'oku totonu ke 'i ai ha fakakaukau 'a e 'Eiki Pal mia, kae 'uma' e Pule'anga Tongá, ke fai hano ta'ofi 'o e ngaahi me'a ko eni, ka ke muimui pau ki ai.

'Eiki Tokoni Pal mia : Ki'i tokoni atu, Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato : Ko e fakatonutonu mei he 'Eiki Tokoni Pal mia.

'Eiki Tokoni Pal mia : Ko e fakatonutonú, 'Eiki Sea. Ko e Lao eni ki he *Public Places*, pe ko e Feitu'u Fakapule'anga, 'oku 'ikai ke kau ai e feitu'u taautaha, pe ko e al me'a peh . Ko ia p , Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato : Tonu 'aupito e fakatonutonu ko iá, 'Eiki N pele.

Lord Vaea : M l Sea. Ko e konga lahi foki ia, Sea, e taimi ‘oku mou me’a ai p ho’omou fononga holó, me’a holo e Hou’eiki ‘o e Fale ni, taimi ‘oku nau ma’u ai ha’anau ki’i m m fana. Kuo hoko e feitu’u kotoa p ia ko e feitu’u faka-Pule’anga. Pea ‘i he’ene peh , ‘oku fai e tokanga ko ki ai. ‘Oku ou tokanga lahi ki heni, Sea, ko e ‘uhingá he ‘oku t e fakamamafa ia ki he ‘ofisá pea mo e tu’utu’uni ko iá ke fakapapau’i, ko e kava m lohi eni pe ‘ikai. Pe na’e ma’u ‘e he kau me’a ko ení e kava m lohí. ‘Oku fai e tokanga ki ai, he ‘oku kei avaava p foki e Laó, Sea. Mou mea’i p . Ko ‘e ki’i fakahoha’a mai.

‘Eiki Minisit Polisi : Ko e ki’i tokoni p ki he ‘Eiki N pele Fika 1 ‘o Tongatapu.

Sea Le’ole’o K miti Kakato : ‘Eiki Minisit Polisi. Kimu’a ke ke tokoni maí. ‘Oku ou kole atu p ke ke ki’i hanga ‘o veteki mai ai p ‘a e Fika 12, kupu 3. Ko e ‘uhingá he ‘oku fel ve’i ‘aupito eni mo e me’a ‘oku me’a mai ki ai ‘a e Fakafofonga N pele Fika 1 ‘o Tongatapú. Peesi 10. Me’a mai p ho’o tokoní, pea ke ki’i veteki mai ai p he ‘oku ou tui ‘oku fel ve’i ‘aupito p e me’a te ke tokoni mai ‘akí mo e me’a ko ena he fika 3, ke tokoni ki he me’a ko eni ‘oku me’a atu ki ai e Hou’eikí. M l ‘Eiki Minisit .

Taumu’a Tu’utu’uni fika 7/2016

‘Eiki Minisit Polisi : M l Sea, te u hanga p ‘o lau atu, he koe’uhí ‘e mahino ange ai, ‘osi pea toki fai atu ha ki’i pou pou ai. Koe’uhí ke ‘ikai ‘i ai ha taalafili ‘i he ngaahi tu’unga ‘a ia ko ha taha kuo fakah ki ai kuo ne to’o ‘a e kava mei ha feitu’u faka-Pule’anga, pea hili iá, kae toe foki mo e kavá ki he feitu’u faka-Pule’anga kuo fakamahino pau ‘i loto ‘i ha vaha’a taimi ‘a ia ‘e malava ke lau fakapotopoto, ko e toko taha na’e ‘osi fakah ki ai ki mu’á, ke to’o ‘a e kavá, kuo pau he ‘ikai ke faka’uhinga ‘a e ngaahi tu’utu’uni ni ki ha fa’ahinga founa ‘o fie ma’u ‘a e polisi ke ‘omai ki he toko taha ha toe faingam lie ke to’o ‘a e kava mei he feitu’u faka-Pule’anga, kuo fakamahino pau ki mu’a ‘a e kumí.

Ko e konga ko ‘oku mahino ‘aupito p ‘oku ‘i ai ‘a e fel ve’i, na’e ‘osi fekau ki mu’a, kae toe foki mai ki mui, mo e kava ko iá. Ka ko e tu’utu’uni foki. ‘Oku ‘i ai p ‘a e faingam lie ‘oku ‘asi hake he konga ki ‘olungá. ‘Oku pau p ke kole ange ki he toko taha ko iá, hang ko ‘eku lave ‘anenaí. Ko e toki hoko p ia ‘a e taimi kuo ngali ‘asi kuo ngalingali ‘e hoko ha moveuveu. Pea fai leva ‘a e tu’utu’uni ‘a e polisi, ki he toko taha ko iá, ke fekau, mahalo ‘oku sai ke mavahe ia mei he feitu’u ko iá. Pea me’a p ia pea mo ‘ene kavá. Pea kapau ‘e toe foki mai, ‘e toe ‘ene tu’utu’uni hono uá, ke vakai ki he konga ko iá pe ‘oku totonu ke to’o e kavá meiate ia.

Kaikehe, ko ‘eku kolé p ‘aku ia, ‘Eiki Sea. Ko e tu’u ko eni ‘a e kupu’i Laó, ‘oku ngalingali ‘oku ha mahino p ia, ko hono fakataumu’á, ke tauhi ke malu pea mo maau ‘a e ki’i k toanga ko iá, ‘i he fo’i taimi ko iá. ‘E sai ange p , ke fai ‘a e .. He ko e me’a foki heni, ko e peh ko ko e ala ta’ema’u ha ngofua mei he Fakamaau’angá, ke fai ha ki’i kumi. Ka koe’uhí p ko e tauhi p ‘a e fo’i maaú, he ‘osi p ‘a e ki’i fo’i houa ko iá, pea lava ‘a e fatongia ko iá. Hei’ilo pe ‘oku fu’u mahino atu ‘a e fakamatalá ki he Feitu’u na.

Sea Le’ole’o K miti Kakato : Ko ia, ‘Eiki Minisit . ‘Eiki N pele.

Lord Vaea : M l Sea. ‘Oku kau foki eni ia he ngaahi Lao fakatu’ut maki. Pea kuo mou ‘osi mea’i p ‘emoutolu, ‘i he taimi lahi ‘oku fa’a hoko ai ‘a e k , pe ko e feitu’u ‘oku fa’a ma’u’anga

kava m lohi ko aái, fa'a palopalema'ia p ai 'a e kau polisi ia, 'i hono fakamafai'i 'a e kakai ke fakahoko e ngaahi tefito'i ng ue ko ení, pea 'oku mahino p ia, Sea. Pea 'oku mou 'osi me'a p kimoutolu ia ki ai. Kuo 'osi 'i ai e ngaahi pekia ia kuo hoko, 'i hono fakahoko 'a e ngaahi fatongia ko ení, fekau'aki pea mo e kava m lohí. Pea 'oku 'i ai 'a e faka'apa'apa ia ki ai, ki he faka'amu foki ko ení, Sea, ke fakapapau'i ko f e feitu'u ko ia 'oku faka'at , mo e feitu'u ko 'oku 'ikai ke faka'at , ko hono 'uhingá, ko e taimi ko ia 'oku puke ai 'a e toko taha ma'u kava m lohí. 'Oku ngata p foki ia 'i he kakai tangatá, ka ko e hou'eiki fafine foki 'oku toe tumutumumu ange 'a 'enau ma'u kava m lohi 'anautolu, Sea. Ka 'oku 'ikai ke fa'a lava ia 'e he hou'eiki polisi, 'o puke kinautolu ko e 'uhingá ko e faka'apa'apa'i ko e hou'eiki fafine kinautolu. Pea 'oku 'i ai 'a e mahino ia heni, Sea, ka 'oku ou lave atu ko ki ai, ko hono 'uhingá ko e faka'apa'apa'i ko ia ko 'a e tui fakalotu, 'oku 'i ai 'ene fekau'aki pea mo e me'a ko ení, pea peh foki ki ha founga ko iá, 'oku 'i ai 'a e faka'amu ko eni ko 'a e 'Eiki Minisit ,

'Eiki Minisit Polisi : 'Eiki Sea, 'oku ou tui, ka u ki'i tokoni atu p ki he ki'i fo'i kongá ko eni ki he

Sea Le'ole'o K miti Kakato : Me'a mai koe, 'Eiki Minisit Polisi.

'Eiki Minisit Polisi : Pea kapau 'oku mahino p , ko e tui fakalotú ia 'oku fai p 'a e ki'i k toanga ko 'oku ng ue'aki p e kavá. Ko e taimi ko 'oku hoko ai ha faingata'a. Ko e taimi ia 'e ng ue'aki ai e ki'i Lao ko ení. Hang ko ko 'eku lave 'anenaí. 'At p , ka ko e taimi ko 'e 'asi ai e ' faka'ilonga ko 'o ha fakafaingata'a, kuo pau p mahalo 'e t mai e Faifekau Pule ko 'o e ki'i k toangá, ki he motu'a ni, pe ko ha kau 'ofisa, ke 'i ai ha taha 'e lele atu 'o vakai, pea ko e atu ko iá, 'e fai leva e ' fatongia ko ení. 'Ikai ke toe 'i ai ha lele ki he Fakamaa ke 'ai ha ki'i tohi ke te lele mai mo ia. Mahalo 'e atu ia kuo tuku e k toanga ia, kuo lavea ha taha ia. Ko ia p , Sea, 'a e ki'i fakama'ala'ala.

Lord Nuku : Kole p , Sea, ke ne ki'i fakamahino mai ai p . K taki p , N pele kapau 'oku.. Ke fakamahino mai ai p e me'a ko eni he kupu 9, fekau'aki mo e hiá. Kapau 'e 'i ai ha ngaahi feitu'u kuo fakamahino pau, ko e hiá ia kapau ko e hia, 'a e 'omai ha kava ki ha feitu'u peh . Koe'uhí kapau ko ha ngaahi feitu'u 'oku fai ai ha k toanga, ngaahi fakamahino paú. Ka 'oku 'asi ia heni he hiá, ko e ma'u ha kava 'i ha feitu'u faka-Pule'anga.

'Eiki Minisit Polisi : 'Eiki Sea, 'oku ou fakam l atu p ki he 'Eiki N pele mei 'Eua. Ko e taimi ko 'e fai ai 'a e ki'i fo'i fakamahino paú, 'e'asi ai p e ' me'a ko , kapau 'oku a'u ki he tu'unga ko iá, 'oku fakapapau'i p ia he 'ikai fiema'u ke 'ave ki ai ha kava, 'e 'asi p he ki'i fakamahinó. Ko e feitu'u ko iá he 'ikai ke 'i ai ha kava m lohi 'e 'ave ki ai. Pea kapau 'oku 'ikai ke me'a, 'e ngofua pe e 'ave e kavá ki ai kae 'oua leva ke toki hoko ha faingata'a. Ka ko e fo'i tu'utu'uni, ko e fo'i tu'utu'uní e k , ko e h e me'a 'e faí. 'E tipeni p ia 'i he me'a na'e kole mai ki ai 'a e feitu'u ko ia ke 'oange 'a e ki'i fo'i laiseni ko iá.

'Eiki Tokoni Pal mia : Ki'i tokoni p , 'Eiki Minisit .

'Eiki Minisit Polisi : M l .

Sea Le'ole'o K miti Kakato : Tali p e tokoní. Me'a mai 'Eiki Tokoni Pal mia.

Taumu'a mafai polisi ki he ngaahi feitu'u fakapule'anga

'Eiki Tokoni Pal mia : Ko e taumu'a foki e Lao ko ení ki ha Ngaahi Feitu'u 'oku 'ikai ke laiseni. Manatu'i ko e feitu'u ia kuo 'osi laiseni, 'oku 'oange 'a e mafai ke nau ng ue'aki 'a e 'alokaholo ki ha fo'i taimi pau. Hang ko e me'a ko 'a e Minisit . Ko e feitu'u leva ko 'oku 'ikai ke 'i ai ha laiseni, 'a ko 'oku faka'asi mai ko e feitu'u faka-Pule'anga, pe ko e *public places*, ko e feitu'u ia ko 'oku fai ki ai e tokangá, hang ko ení. Ka ha'u ha taha 'o inu 'i uafu 'amelika, ko e *public place* ia. He'ikai he taimi ni ia, 'ikai ke ngofua ki he Polisi ia ke 'alu atu 'o fakaava, tau peh , ha koniteina *cooler* pia. 'E hanga 'e he Lao ko ení 'o fakamafai'i ia, ke ne ha'u 'o talatu. 'Alu mu'a 'o 'ave ho'o pia, he 'oku 'ikai ke ngofua eni, ko e feitu'u faka-Pule'anga. 'Oku pau ke 'oange heni, pau ke ne 'oange ha ...

<006>

Taimi: 1400-1410

S tini Le'o: Me'a mai 'a e 'Eiki Sea Le'ole'o 'o e K miti Kakato.

(Pea na'e me'a hake leva 'a e 'Eiki Sea Le'ole'o 'o e K miti Kakato, Vili Faka'osiula Hingano ki hono me'a'anga)

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Hou'eiki, 'at p ke mou ki'i fakama'ama'a, kapau 'oku 'i ai ha taha 'oku ne fie ma'u, m l . M l ho'omou laum lie ki he ho'ataa ni Hou'eiki, hoko atu 'etau ng ue. Na'e fakahoko mai foki 'a e fehu'i 'anenai pea mei he Hou'eiki Fakafofonga N pele ko ia 'o 'Eua pea na'e fai 'a e kole atu ki he 'Eiki Minisit Polisi ke fai mai mu'a ha'ane fakama'ala'ala pea mo 'ene tali ki he fehu'i ko ení. Neongo 'oku te'eki ke a'u mai 'a e 'Eiki Minisit ka, hoko atu 'etau ng ue. M l 'aupito 'Eiki Minisit .

Ke tapui ma'u kava malohi tapu ngaahi feitu'u fakapule'anga

'Eiki Minisit Polisi: M l , fakatapu atu ki he Feitu'u na, Feitu'u na Sea. Tapu ki he Hou'eiki e K miti Kakato kae fai atu e ki'i, toe ki'i fakalavelave he me'a na'e tokanga ki ai 'a e Fakafofonga N pele 'o 'Euá. Ko e fakal kufua foki 'e 'Eiki Sea. Ko e ki'i lao ni ko hono taumu'a ke, ke tapui hono 'omai pea ko e *bring* pe ko e inu pe ko e *drink* pe ko e ma'u, *possessed* 'o e kava m lohi tapu 'i ha feitu'u faka-Pule'anga, koe'uh p foki ke 'oua 'e hoha'asi e tau'at ina pea mo e maau 'o e, 'a e kakai. Pea kuo 'osi, hang p ko e me'a 'oku ke mea'i kuo 'osi fakamatala'i p he feitu'u faka-Pule'anga kau ai ko ... 'A ia ko e ngaahi feitu'u 'oku 'at ki ai ha tokotaha kotoa 'o e fonua, hang ko ha hala, ko e mat tahi, na'e me'a ki ai 'a e Pal mia 'anenai, ko ha mala'e va'inga, ko ha fale p ko ha vaka, ko ha falelotu, Fakamaau'anga, ha ngaahi feitu'u 'oku 'at ki ai ha tokotaha p . Pea toe 'i ai leva pea mo e toe peh ko e feitu'u faka-Pule'anga kuo fakamahino'i pau 'a ia ko e feitu'u ia 'oku fakapapau'i 'i ha tu'utu'uni pe ko ha *order*, ha feitu'u faka-Pule'anga 'i ha fo'i taimi pe ko ha feitu'u pe ko ha taimi 'e, 'oku fai ia 'e he motu'a ni.

Pea 'oku 'ikai ke kau he feitu'u faka-Pule'anga 'a e feitu'u taautaha p ko ha feitu'u 'oku 'osi laiseni p ko ha feitu'u pe ke fakatau ai e kava m lohi tapu. Pea p kakai ki ai kuo 'osi, 'o ma'u ai 'a e kava m lohi tapu. Pea 'i he Kupu 6 foki na'e fai ai 'a e fakafehu'i, 'oku fakamatala'i ai ko

e, 'oku tapui hano inu pe ko hano 'omai pe ko e ma'u 'o e kavá 'i he feitu'u faka-Pule'anga kuo fakapapau'i, 'a e Kupu 8 ko e ngaahi tu'unga p ia, 'oku peh foki he Kupu 6 fakatatau ki he Kupu 8 mo e Kupu 9, 'oku tapui ke inu p 'omai p ma'u 'a e, 'a e kava m lohi tapu 'i ha feitu'u faka-Pule'anga.

Ko e Kupu 8 'oku 'omai ai p 'a hono, 'a e ngaahi makatu'unga ki hono fokotu'utu'u 'e he 'Eiki Minisit 'i ha fai ha tu'utu'uni p ko e *order* ki ha feitu'u faka-Pule'anga 'oku fakapapau'i 'oku, fakapapau'i, pea ko e 'uhinga 'e ua foki 'oku fai ai hono fakapapau'i ko e feitu'u pe ko e *place* pea mo e taimi. Tau peh ko e 6:00 efiafi ki he 10:00 po'uli p ko e 6:00 efiafi ki he 6:00 pongipongi. Pea 'oku fakamahino p ia he Kupu 8 ko e fai'aki e fakapotopoto hang ko eni ko e, ko e h ha l loa 'o ha palopalema 'e hoko 'i he ng ue'aki 'o e kava m lohi he feitu'u ko ia, pea 'oku fakamatala fakaikiiki ai. Pea ko e Kupu 9 leva 'oku talamai ko e hia. Ko e hia 'a hono 'omai p ko hono ma'u p inu e kava m lohi tapu 'i ha feitu'u faka-Pule'anga. Hang ko e me'a na'e me'a ki ai 'a e Tokoni Pal mia 'anenai ka me'a, 'alu atu e kau polisi ki mat tahi 'oku fai ai ha, sio 'oku ngalingali fai ha moveuveu he inu kava m lohi pea ko e tu'u ange 'o tala ange, pea ko e atu ko 'a e kau polisi 'o tala ange, ko 'enau atu p 'o fakatokanga. 'Uluaki fakatokanga (*warning*) tala ange, 'oku, mou k taki 'oku tapu e, 'a e ho'omou ma'u kava heni kapau ko uafu, pe ko e mai 'a e kakai ki heni, te mou, nau hoha'asi, mou hanga 'o hoha'asi 'enau tau'at iná pea fekau ke nau . Pea kapau 'e toe foki tu'o ua atu 'oku nau toe foki mai p nautolu pea 'oku tala p he, hang ko e kupu na'a ke me'a mai ki ai 'anenai 'oku, he 'ikai ke toe 'oange ha'anau faingam lie 'oku pau p ke fai hono puke kinautolu mo, mo fai e tu'utu'uni fakapotopoto ki ai koe'uh ke 'oua 'e toe hoko atu 'a e fakamoveuveu 'e lava ke nau fakahoko.

Pea ko ia ko 'eku fakamatala atu ia ko e anga ia e f f lave'i, ko e fehu'i foki 'anenai 'e f f l ve'i 'a e Kupu 6 ki he 8 mo e 9. Ka ko ia ko 'oku ou fakahoko atu ko e Kupu 6 'oku ne talamai ai ko hono ma'u e kava p ko hono inu pe ko hono 'omai e kava ki he feitu'u faka-Pule'anga 'oku tapui ia. Kupu 9 'oku talamai ko e hia ka ko e Kupu 8 ko e ngaahi makatu'unga ia hono fakatapatapui ha ki'i taimi nounou mo ha feitu'u ke ui ia ko e feitu'u faka-Pule'anga. Mahalo ko e ki'i fakahoha'a p ia 'oku 'oatu 'e 'Eiki Sea. M 1 . Fokotu'u atu.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M 1 'Eiki Minisit . Fokotu'u mo hono ngaahi poupuu. Hou'eiki mou k taki, ki mu'a ke tau p loti, kuo pau p foki ke tau p loti 'etau lao ko eni. 'Oku ou kole atu p ke mou me'a hifo p ki ho'omou, ki ho'omou tu'utu'uni.

Mou me'a hifo ki he peesi 8, Tu'utu'uni Fika 9, peesi 8, Kupu hono 2. Kupu si'i hono 2 . Kuo pau ko e hia ke ma'u p inu kava 'i ha me'alele lolotonga 'oku 'i ha feitu'u faka-Pule'anga kuo fakamahino pau, p lolotonga ha vaha'a taimi, p me'a 'oku hoko kuo fakamahino pau tukukehe 'a e ngaahi faka'at 'i he Tu'utu'uni 9. Ko 'eku lave'i ki heni 'oku tonu ke *refer* ki he Tu'utu'uni 10 ... Ko e ngaahi faka'at ena 'oku 'omai he Tu'utu'uni 10, mou me'a hifo p ki he Tu'utu'uni 10, 'oku talamai 'e he Kupu 2 ko eni tukukehe 'a e ngaahi faka'at 'i he Tu'utu'uni 9. Kapau te mou me'a hake ki he fakapilit nia ... mou me'a hake ki he fakapilit nia ...

<009>

Taimi: 1410–1420

Sea Le'ole'o K miti Kakato: K taki, 'i he peesi 7, ko e kupu 9 p , 'a ia 'oku 'asi p ai kupu 9 (1) a, b, c 'oku 'ikai ke kau ai e fika 2 ia, fika 2 faka-Tonga. 'Eiki Minisit , 'oku ke me'a hifo p ki he me'a ko ena 'oku fai atu ki ai e fakahoha'á.

'Eiki Minisit Polisi: Tapu mo e Feitu'u na Sea. Ko u kole p ke fakah , mahalo 'e pule p faka-Tonga kae fakakakato mai e konga ko ia. Ka ko u to e ki'i fehu'i ki he 'Eiki Minisit Lao.

'Eiki Minisit Lao: Poupou atu 'Eiki Sea. Ko e, ne mau, mahalo ko e tuai p hono fakatonutonu maí ka 'oku mo'oni ia, 'oku *miss out*. K taki, ko e ki'i me'a fakataipe p ka 'oku ...

Sea Le'ole'o K miti Kakato: 'A ia ko 'ene tu'u ko ení ko u peh , tonu p ke tau fakafoki e hifo p mu'a ki he K miti Laó fakataha mo e ngaahi me'a ko ke tau fakapapau'i k toa. Ko e 'uhingá, neongo p 'oku ke me'a mai 'Eiki Minisit Lao ko e *typing error* eni ka ko e motu'a ni 'oku 'ikai ke u fiem lie ke tau hanga 'o fakapaasi ha fa'ahinga me'a 'oku 'ikai ke kakato peh ni. Te ke laum lie lelei p ki ai 'Eiki Minisit Lao?. M 1 .

Lord Tu'iha'angana: Sea, kole atu. 'Oku ngofua p foki he tu'utu'uní ia kapau 'oku 'i ai ha monomono ki he laó pea tali 'e he Minisit Laó, pea kapau ko ha ki'i me'a p ia 'e taha p ua pea liliu p ia 'a eni ko 'oku tau fa'a p loti'i mo hono fakatonutonú. Kapau 'oku taha p pea kapau 'oku.. Ko e 'uhinga 'oku tali ia 'e he Minisit Lao ke fakah e fakatonutonu ko ia. Kae fakah p ia pea p loti'i e laó ia mo hono fakatonutonú.

Lord Fusitu'a: Ko e tokoni atu p Sea. Kuo pau foki ke 'omai hono fakap langi 'o'ona e kupu si'i 2 ko ení, he 'ikai ke fo'i fakapaasi ta'e'omai ha *version* fakap langi mei he Pule'angá ke *submit* ki he Falé. Ko u poupou atu ke tuku ki he K miti Laó.

'Eiki Tokoni Pal mia: Fakama'ala'ala p Sea, kole fakama'ala'ala. Ko e 'uhinga, hang ko e me'a ko ia 'a e N pele mei Ha'apaí, p te tau tali p mo e fakatonutonú he ko e 'uhinga 'e toki 'ave hake ki he Falé 'o fakakakato ai ko eni hono p loti'i. Hang p eni ko 'etau anga maheni ki he ng ue ko ia 'oku tali mo e fakatonutonú.

Lord Fusitu'a: Ko e tokoni p Sea. Kuo pau ke 'omai e fakatonutonu ko ke me'a ki ai e Falé pea alea'i. He 'ikai ke fo'i fakatonutonu'aki p pea tau fo'i kupu (2) 'ea p 'oku te'eki ke 'omai ha kupu si'i (2) fakap langi ia ke tau me'a ki ai.

Lord Tu'iha'angana: Ko ia 'oku ou 'uhinga atu ki ai Sea kapau ko ha ki'i me'a p , pea hoko atu e 'asenita kae tohi'i mai 'e he Minisit Laó e me'a, liliu fakap langi mo e h fua ko iá 'o fakah pea kapau 'oku loto ki ai e Falé, 'a e k mití pea p loti'i mo e fakatonutonú.

Lord Fusitu'a: Kapau 'e lava ia 'e he Minisit Laó ka 'oku ou tui 'oku fakapotopoto ke *draft* mai 'e he kau *draft* laó.

'Eiki Minisit Lao: Ka u ki'i tokoni atu ai p . Ko u poupou ki he 'Eiki N pele mei Ha'apaí. Ko e ki'i me'a eni ia. Ko 'etau h mai p , me'a mai p tautolu ia ko 'i he 'osi ko 'a e *break* ko eni he efiafi ni, kuo ma'u mai ia pea tau hoko atu ai p tautolu.

Lord Vaea: Sea, ‘e lava ke u fakahoha’asi atu.

Sea Le’ole’o K miti Kakato: Me’a mai ‘Eiki N pele Fakafofonga Fika 1 ‘o Tongatapu.

Lord Vaea: Ko e fakahinohino ia ‘a e lao ko ení Sea, ko e fakahinohino mai ia ‘o fekau’aki pea mo e kupu kehe. Ko e me’a ko na’a ke me’a mai koe ki aí ‘oku ‘i he kupu kehe ia. Ko e me’a ko ko hono liliu ko mei he fakapap langí ki he faka-Tonga, ko e me’a kehe ia. Ko e fo’i liliu eni ia ‘e tolu Sea. ‘A ia ko e ‘uluakí ko ‘ene tu’u ko ení ‘oku hala. Ko hono ‘uhingá he ‘oku ‘i ai ‘a e fakatonutonu ia ki hono fakalelei’i. ‘Oku ‘asi ia ‘i he laó, ko e kupu kehe ia ‘oku fai e fakatonutonu ko ki aí. Pea ‘oku kehe ia mei he fakapap langí. ‘A ia ko e fakatonutonu eni ‘e tolu ‘ata’at p . ‘UHINGA au Sea, ‘oku ngali ma’ama’a hono ‘ai ko ke ‘ai p ‘i ‘olunga ni p , ‘ai noa’ia’i p . Ko u kole atu au, fakafoki p mu’a ke to e fakalelei’i kae toki ‘omai ko e ‘uhinga ke me’a ki ai ho Fale ni pea mahino ki he ‘Eiki Minisit , tapu ange mo e ‘Eiki Minisit Polisi, ko ‘ene lao foki eni ia ‘a’ana na’a ne ‘omai ke tau femahino’aki ai. M 1 Sea.

Sea Le’ole’o K miti Kakato: M 1 . Me’a mai, me’a mai e ‘Eiki N pele ‘o Vava’u.

Lord Tu’i’ fitu: M 1 e laum lie lelei Sea. Tu’u hake p Sea ke t naki atu ki he me’a ko ia na’e me’a ki ai ‘a e ‘Eiki N pele Ha’apai ka ko e fakatonutonu ‘i he Tohi Tu’utu’uni ho Falé Sea, P ha ngaahi fakatonutonu e lao fakaangaangá. ‘Oku kau p fakatonutonu ia ki ha fo’i lea p ko ha fo’i koma p ko ha fo’i fakau’a, ka ‘oku ‘ikai ke kau ai ha kupu’i lao ia ‘oku ‘ikai ke ‘asi mai. Ko ia p Sea. Kupu 135 ho ‘o Tohi Tu’utu’uni.

Sea Le’ole’o K miti Kakato: M 1 .

‘Eiki Minisit Polisi: Sea, Sea ko u ki’i kole atu p ko e ki’i pou pou atu p ki he, na’a mo ‘etau Tohi Tu’utu’uni p ‘oku kau ai p fanga ki’i me’a ikiiki peh ni ko ‘etau ki’i m l l atu p ‘anaí kapau ‘e laum lie lelei p hou’eiki, kae ki’i matolo atu ia ki mui ka tau hoko hifo. Ko e ‘omai p ia pea tau, ‘anaí ‘oku ‘ikai ke to e ‘i ai ha me’a ko e ki’i *mistype* p ‘a e me’a ko ení. M 1 ‘e Sea.

Sea Le’ole’o K miti Kakato: Ko ho’o me’a mai ‘Eiki Minisit Polisi ke tuku hifo ki he K miti Laó?., Ko ia?

‘Eiki Minisit Polisi: ‘Ikai Sea. Ko e ‘uhinga p au ke ki’i toloi p ‘asenita ia ki ‘anaí ange ka tau hoko atu tautolu ki he *item* hoko maí. He koe’uhi ko ‘etau ki’i m l l p kuo h mai e fo’i me’a ko iá ‘omai pea tau foki hake ki ai ‘o faka’osi.

Sea Le’ole’o K miti Kakato: Ke mea’i p ‘Eiki Minisit Polisi, ko ‘etau *item* faka’osí p eni.

Lord Fusitu’a: Sea, k taki, ko e tokoni p . ‘Oku ou pou pou ki he fokotu’u ‘a e N pele ko ia mei Tongatapu. Ko e lao eni ‘a e fonuá ‘Eiki Sea. Kapau ‘oku tau peh , ko e fo’i miniti ‘e 40 p ko eni mei heni ki he’etau *break* pea ‘e ‘omi ai ‘a e *draft* fakap langí, ‘ikai ko ha me’a ia ke fakato’oto’o peh , ‘oku ta’efakapotopoto eni Sea. *Either*, fakafoki ki he Pule’anga ke nau fakatonutonu p tuku ki he K miti Laó. Ko e lao eni e fonuá, ko e kakai eni e fonua ‘oku hilifaki ai e lao ko ení, ‘oku ‘ikai ko ha me’a ke to’o fakama’ama’a peh ‘Eiki Sea. M 1 .

'Eiki Tokoni Pal mia: Tokoni atu p Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: 'Io me'a mai Tokoni Pal mia.

'Eiki Tokoni Pal mia: Ko e lao e fonua 'oku 'i he lea faka-Tonga. 'Oku 'ikai ko e 'uhinga, kau ai e lea fakap langí. Ko hono lea faka-Tongá 'a e lao ko eni 'o Tonga ni. Ko e fakap langi ia, toki ha'u ia 'o fika 2. 'A ia ko 'etau talanoa ko eni he 'aho ní, k toa na'e 'i he fo'i lao faka-Tongá,. 'A ia ko e 'uhinga p ia e ki'i tokoni atú Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M l .

Lord Fusitu'a: Fakam l ki he tokoní 'Eiki Sea, tapu atu. He 'ikai ke hanga 'e he ta'e fai 'e he kau fa'u lao e Pule'anga honau fatongiá, 'o 'omi e fakap langí ke fakatonuhia'i 'aki ia 'a e faka'uhinga ko , k taki.

'Eiki Minisit Polisi: Sea ko 'eku ki'i tokoni p . Kuo 'osi 'i ai p ia ka ko e, ne 'osi 'i ai p ia ka ko 'ene ta'e, ko e fo'i taipe p ko ení 'oku miss ai. Ka 'oku 'ikai ko e peh ni ko e to e 'o to e, ko e p ia 'o to e 'omai e fo'i taipé 'o 'ai mai ke tonu 'o l mai. He ko e me'a ko ia na'e fai ai ko ia hono alea'i 'o'ona ia na'e tonu p ia, 'i ai p ia. M l Sea.

Lord Fusitu'a: Kapau na'e 'i ai p 'Eiki Sea ko e h e 'uhinga na'e 'ikai ke 'omi ai ki he Falé.

'Eiki Tokoni Pal mia: Mahino ia na'e 'ikai ke 'i hení Sea 'oku 'i ai e feh laaki. Pea kapau ko e kole atu p ia 'o kapau leva 'oku 'ikai to e 'i ai ha me'a 'i he 'asenitá. Kole p ia ki he Falé p te tau ki'i m l l kae 'omai p ia 'o kapau 'e 'ikai ke fiem lie ki ai e hou'eikí pea tau toki t langa'i. Kae tuku mai ha faingam lie ke 'ai ai leva na'a lava ai leva 'o tuku atu ki he Hou'eiki M mipa ke nau me'a ki ai.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M l 'Eiki Tokoni Pal mia.

S miu Vaipulu: Sea, ki'i fakahoha'a atu Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: Me'a mai Vava'u 15.

S miu Vaipulu: Tapu mo e Feitu'u na Sea kae 'uma' e Hou'eiki K miti Kakato. Sea, mahu'inga foki ke 'i ai 'etau ' laó. Pea 'oku mahu'inga p ke tau 'alu lelei p koe'uhi ke tonu 'a e fua fatongia 'oku faí. F f ke tau toloi kae fai mo 'ave, ko eni kuo, ko e 'asenita eni 'a e K miti Laó 'oku ki'i lahilahi, 'ai k toa kau ai eni ke fakatonutonu mo ia fakalelei pea 'omai ki heni 'auhu ki he Falé ke lava ke tali ki mu'a pea tau tutuku. Kolé ia Sea.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M l Vava'u 15.

'Eiki Minisit Polisi: Fakam l ki he, poupuu atu ki ai 'Eiki Sea, m l 'aupito.

Sea Le'ole'o K miti Kakato: M l . Hou'eiki, m l lahi 'aupito. Ko e me'a ko eni 'oku ou tokanga ki af. Hang ko e ngaahi me'a ko ia kuo fai ki ai e feme'a'akí. 'Oua 'e hoko p ko e hala

e taipé p ko e h e fa'ahinga founa, ke tau fakasi'isi'i ai 'etau ng ue 'oku faí. 'Oku mahu'inga 'aupito ke fakafoki ko e 'uhingá ke fakatonutonu pea fakafou mai p 'i he founa totonu pea fai e ng ue 'oku totonu mo fe'unga ke tau fai 'i he Fale ni 'o fekau'aki pea mo ha kupu'i lao. Hang p ko e me'a ko ia ko u fakahoha'a atu ki ai 'anenaí, totonu p ke fakafoki eni, ka ko ena kuo mou pou pou ki ai, tau p loti.

S miu Vaipulu: K taki p Sea. Ko e tuku hifo p ki he K miti Laó, 'oua 'e fakafokí. He ka fakafoki 'e toki 'omai he ta'u kaha'ú, ka tau tuku hifo p mu'a ki he K miti Laó ke to e foki mai p 'auhu. M l Sea.

Lord Nuku: Pou pou atu Sea. Pou pou atu koe'uhi ki he fokotu'u ko eni 'oku 'omai ke 'ave p ki he K miti ...

<001>

Taimi: 1420-1430

Lord Nuku: ... laó pea fakafoki kotoa mai 'apongipongi.

Sea K miti Kakato Le'ole'o: M l .

Lord Nuku: Pea tau fai leva 'a e me'a 'oku fie ma'u he Pule'angá ke tau fakapaasi atu ia. M l Sea.

Sea K miti Kakato Le'ole'o: Hou'eiki tau liliu 'o **Fale Alea**.

(Na'e liliu 'o Fale Alea.)

'Eiki Sea: Sea e K miti Kakato l pooti.

L pooti ngaahi ng ue ne lava he K miti Kakato

Vili Hingano: M l 'Eiki Sea. Tapu atu ki he Feitu'u na. Fakatapu atu ki ho Fale 'Eiki kae 'at mo e motu'á ni ke fakahoko atu ha l pooti, ng ue kuo fakakakato mai pea mei he K miti Kakató.

Lao Fika 1/2016 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he kau 'Ofisa Fakavahefonua mo e kau 'Ofisa Kolo 2016 'osi tali.

Fika 2/2016 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Ng ue Fakapule'anga 2016 kuo 'osi tali mo ia.

Fika 3/2016 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Tau'i 'o e Maaú 'i he Ngaahi Feitu'u Fakapule'anga 2016 'osi tali mo ia.

Fika 4/2016 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he ' nasi Fakapule'anga 'i he F tongi Pa'anga Muli 2016 'osi tali mo ia.

Hoko atu ai p ki he ngaahi tu'utu'uni kuo 'osi fakakakato mo ia mei he K miti Kakat6.

Fika 'uluaki Tu'utu'uni Fika 2/2016 Ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki hono Pule'i 'o e Ngaahi Ng ue T naki Pa'anga kuo tali ia.

Fika 3/2016 Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he Tute Kasitomu 2015 kuo tali mo ia.

Fika 4/2016 Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he Tukahau 'Ekisia 2015 kuo tali mo ia.

Fika 5/2016 Ngaahi Tu'utu'uni Fokotu'u 'a e kau Tal kita ki he Sino'i Pa'anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon 'ia M 1 1 2015 'osi tali mo ia.

Fika 6/2016 Ngaahi Tu'utu'uni ki he Sino'i Pa'anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon 'ia M 1 1 fokotu'u fakap kia e 2015 'osi tali mo ia.

Fika 8/2016 Ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he F 'alu'aki 'i he Hala 'i he Halá 2015 mo hono ngaahi fakatonutonu 'osi tali mo ia.

Fika 9/2016 Ngaahi Tu'utu'uni Fakavahefonua Tuku ' 'o e Fanga Monumanú Fakatonutonu 2015 kuo tali mo ia. M 1 'Eiki Sea.

Eiki Sea: M 1 'aupito Sea e K miti Kakat6.

P loti'i 'o tali Lao Fakaangaanga fika 1/2016

Kalake. Ko ia ke loto ke tau tali hono lau tu'o ua Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he kau 'Ofisa Fakavahefonua mo e kau 'Ofisa Kolo 2016 k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani 'Epenisa Fifita, S miu Kuita Vaipulu, 'Eiki Minisit F fakatau'aki mo e Polisi, 'Eiki Minisit Ng ue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai mo e Tute, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Fusitu'a, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'i' fitu, 'Eiki N pele Vaea. Sea 'oku loto ki ai e toko 17.

Eiki Sea: Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Ikai ha fakah loto ki ai 'Eiki Sea.

Eiki Sea: Lau tu'o tolu.

Kalake T pile: Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he kau 'Ofisa Fakavahefonua mo e kau 'Ofisa Kolo 2016. Ko e Lao Fakaangaanga ki ha Lao ke Fakatonutonu 'a e Lao ki he kau 'Ofisa Fakavahefonua mo e kau 'Ofisa Kolo vahe 43 ke fakalahi 'a e vaha'a taimi 'i he vaha'a 'o e fanongonongo 'a e Minisit ki he Ng ue Fakalotofonua mo e Filí pea mo e ngaahi taumu'a kehé.

'Oku tu'utu'uni 'e he Tu'i mo e Fale Alea 'o Tonga 'i he Fakataha Alea 'o e Pule'anga 'o peh :

‘Uluaki Hingoa Nounou mo e ‘UHINGA’i Lea. Kupu si’i ‘uluaki. ‘E ui ‘a e Lao ni ko e Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he kau ‘Ofisa Fakavahefonua mo e kau ‘Ofisa Kolo 2016.

'Eiki Sea: Ko ia ke loto ke tau tali hono lau tu’o tolu Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he kau ‘Ofisa Fakavahefonua mo e kau ‘Ofisa Kolo 2016 k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: Sea ‘oku loto ki ai ‘a Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano, Penisimani ‘Epenisa Fifita, S miu Kuita Vaipulu, ‘Eiki Minisit F fakatau’aki mo e Polisi, ‘Eiki Minisit Ng ue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Mai mo e Tute, ‘Eiki Minisit Fonua, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Pa’anga, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’angá, ‘Eiki N pele Fusitu’a, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Nuku, ‘Eiki N pele Vaea, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu. ‘Eiki Sea ‘oku loto kotoa e Hou’eiki ko e toko 18.

P loti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga fika 2/2016

'Eiki Sea: M 1 . Lao Fakaangaanga Fika 2/2016 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he kau Ng ue Fakapule’anga 2016. Ko ia ke loto ke tau tali hono lau tu’o uá k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano, Penisimani ‘Epenisa Fifita, S miu Kuita Vaipulu, ‘Eiki Minisit F fakatau’aki mo e Polisi, ‘Eiki Minisit Ng ue, ‘Eiki Minisit ki he Pa’anga H Mai mo e Tute, ‘Eiki Minisit Fonua, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Pa’anga, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’angá, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana. Sea ‘oku loto ki ai e toko 15.

'Eiki Sea: Lau tu’o tolu.

Kalake T pile: Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Ng ue Fakapule’anga 2016. Ko e Lao Fakaangaanga ki ha Lao ke Fakatonutonu ‘a e Lao ki he Ng ue Fakapule’anga 2012. ‘Oku tu’utu’uni ‘e he Tu’i mo e Fale Alea ‘o Tonga ‘i he Fakataha Alea ‘o e Pule’angá ‘o peh :

‘Uluaki, Hingoa Nounou, ‘UHINGA’i Lea mo e Kamata Ng ue’aki. Kupu si’i ‘uluaki. ‘E ui ‘a e Lao ni ko e Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he Ng ue Fakapule’angá 2016.

'Eiki Sea: Ko ia ke loto ke tau tali hono lau tu’o tolu e Lao Fakaangaanga ki he kau Ng ue Fakapule’angá 2016 k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano, Penisimani ‘Epenisa Fifita, ‘Eiki Minisit Polisi mo e F fakatau’aki, ‘Eiki Minisit Ng ue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Mai mo e Tute, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Pa’anga, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’angá, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana. ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai e toko 13.

'Eiki Sea: Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki ai k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Ikai ke loto ki ai ‘a S miu Kuita Vaipulu, ‘Eiki N pele Fusitu’a, ‘Eiki N pele Nuku, ‘Eiki N pele Vaea. ‘Ikai ke loto ki ai ‘a e toko f .

P loti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga fika 4/2016

‘Eiki Sea: Lao Fakaangaanga Fika 4/2016 Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he ‘ nasi Fakapule’anga ‘i he F tongi Pa’anga Muli 2016, ko ia ke loto ke tau tali hono lau tu’o uá k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: Sea ‘oku loto ki ai ‘a Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano, Penisimani ‘Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, ‘Eiki Minisit Polisi mo e F fakatau’aki, ‘Eiki Minisit Ng ue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Mai mo e Tute, ‘Eiki Minisit Fonua, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Pa’anga, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’angá, ‘Eiki N pele Fusitu’a, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu. ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai e toko 16.

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki ai k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Ikai ha fakah loto ki ai ‘Eiki Sea.

‘Eiki Sea: Lau tu’o tolu.

Kalake T pile: Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he ‘ nasi Fakapule’anga ‘i he F tongi Pa’anga Muli 2016. Ko e Lao Fakaangaanga ki ha Lao ke Fakatonutonu ‘a e Lao ki he ‘ nasi Fakapule’anga ‘i he F tongi Pa’anga Muli 2015.

‘Oku tu’utu’uni ‘e he Tu’i mo e Fale Alea ‘o Tonga ‘i he Fakataha Alea ‘o e Pule’angá ‘o peh :

‘Uluaki, Hingoa Nounou mo e ‘Uhinga’i Lea. Kupu si’i ‘uluaki. ‘E ui ‘a e Lao ni ko e Lao Fakatonutonu ki he ‘ nasi Fakapule’anga ‘i he F tongi Pa’anga Muli 2016.

‘Eiki Sea: Ko ia ke loto ke tau tali hono lau tu’o tolu Lao Fakaangaanga Fakatonutonu ki he ‘ nasi Fakapule’anga ‘i he F tongi Pa’anga Muli 2016.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano, Penisimani ‘Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, ‘Eiki Minisit F fakatau’aki mo e Polisi, ‘Eiki Minisit Ng ue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Mai mo e Tute, ‘Eiki Minisit Fonua, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Pa’anga, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’angá, ‘Eiki N pele Fusitu’a, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu. ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai e toko 15.

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki ai k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Oku ‘ikai ha fakah loto ki ai ‘Eiki Sea.

‘Eiki Sea: Fika tolu.

Lord Tu'iha'angana: Ko ia Sea fika, mahalo na'a ke hiki fakalaka hifo koe ki he f tongi pa'angá ka ko e 'alu ko ...

Kalake T pile: Fika tolú.

'Eiki Sea: Oh fika tolú.

<002>

Taimi: 1430-1440

Lord Tu'iha'angana: ...(kovi e ongo)...

'Eiki Sea: Sai p kae ... kuo 'osi e Fika 4?

Kalake T pile: Ko ia.

'Eiki Sea: 'A ia te'eki ai ke lau tu'o 3 e?

Kalake T pile: Ke p loti ...(kovi e ongo)...

Lao Fakaangaanga fika 3/2016

'Eiki Sea: 'O. K taki Hou'eiki tau foki ki he Fika 3, ko e Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Ki He Tauhi 'o e Maaú 'i he Ngaahi Feitu'u Fakapule'angá 2016, ko ia ke loto ke tau tali hono lau tu'o 2 k taki 'o hiki hono nima.

Lord Nuku: Sea, ko e ki'i fehu'i atu p . Ko e lao eni ko fekau'aki pea mo hono Tauhi e Maaú 'i he 'aho, 'i he Feitu'u Fakapule'angá fekau'aki pea mo e S paté?

'Eiki Sea: 'Eiki Minisit Polisi?

Lord Nuku: Lao Fika 3?

'Eiki Minisit Polisi: Ko ia 'Eiki Sea, me'a ko fel ve'i ko pea mo e *security* . Mo e kau ng ue *security* ko 'a e kau ng ue fakapule'angá, ko e 'uhí ka nau ka ng ue he S paté, pea 'oku kei fakalao p . Ko ia 'a e ki'i fo'i ...

'Eiki Sea: Ko ia. Ko ia 'Eiki N pele.

Lord Nuku: Ko e 'uhinga atu p 'a e motu'a ni ia koe'uhí ko e lave'i he motu'a ni ko e lao ko ení na'e 'ikai ke fai ha fakamalanga ai ka koe'uhí kuo u kole atu ki mu'a hono lau tu'o 3 ke lau mo ia ke fai e fakamalanga. Kuo u tui 'oku 'at p ki he ...

'Eiki Sea: Ka kuo 'osi tali mei he K miti Kakató.

Lord Nuku: Ko ia ko ‘eku ‘uhinga eni ki he taimi ko ke lau tu‘o 3 ai ko ‘i he, ‘i Fale Aleá.

‘Eiki Sea: Sai p .

Lord Nuku: P na‘e ai ha ... he ‘oku ou tui p ‘oku ai mahalo p kupu he‘etau Tohi Tu‘utu‘uni, ‘oku ngofua ke fai ha to e fakamalanga ‘i he ki mu‘a hono lau tu‘o 3. Ko ‘eku ‘uhingá p ia, ko ‘eku kole p ‘a‘aku ki ai koe‘uhí ko e, kapau e mai ha ki‘i faingam lie ‘uhí na‘e ‘ikai ke fai ha fakamalanga ia, p ko e h p tu‘utu‘uni ‘a e Feitu‘u na. Fekau‘aki mo e Lao e S paté.

‘Eiki Sea: Ko ia. M 1 .

Lord Nuku: Lau e tu‘o 2 ia kae toki ...

‘Eiki Sea: Ko ia ke loto ke tau tali hono lau tu‘o 2 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) Ki He Tauhi e Maaú ‘i he Ngaahi Feitu‘u Fakapule‘angá, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea, ‘oku loto ki ai Vili Manuopangai Faka‘osiula Hingano, Penisimani ‘Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, ‘Eiki Minisit Fefakatau‘aki & Polisi, ‘Eiki Minisit Ngoué, ‘Eiki Minisit T naki Pa‘anga H Mai, ‘Eiki Minisit Fonuá, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Pa‘anga, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule‘anga, ‘Eiki N pele Tu‘iha‘angana, ‘Eiki N pele Tu‘iha‘ateiho, ‘Eiki N pele Tu‘i‘ fitu. ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai e toko 15.

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku ‘ikai te ke loto ki ai k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Ikai ke loto ki ai ‘a ‘Eiki N pele Nuku. ‘Ikai ke loto ki ai e toko 1.

‘Eiki Sea: Lau tu‘o 3.

Lord Nuku: Kole mu‘a ke fai atu mu‘a ha ki‘i fakahoha‘a kae toki lau tu‘o 3.

‘Eiki Sea: Pe‘i me‘a mai.

Tokanga tapu e ng ue ‘aho Sapate pea ne tonu ‘ave kakai Lao S pate

Lord Nuku: Tapu p pea mo e ‘Eiki Sea. ‘Eiki Sea ko e fakahoha‘a ko ‘a e motu‘a ni ‘Eiki Sea, ko e fekau‘aki p ia pea mo ‘etau ... mo e anga ko eni ko tu‘u ko ‘etau laó, ‘o fekau‘aki mo e S paté. Ko e ‘uhinga ko ‘oku to e fai atu ai e fakahoha‘á Sea koe‘uhí he na‘e ‘ikai ke fai ha fakamalanga ia ‘o fekau‘aki pea mo hono to e fakah mai ko eni ‘o e fakangofua ko ení ke to e fakangofua e ng ue ko ení, ke hoko atu he S paté. ‘Oku lave‘i p he motu‘a ni ia ‘Eiki Sea ‘oku ... ko e Kupu ko Konisit toné ke tauhi ke m ‘oni‘oni. Pea ‘oku ai p ngaahi ng ue ia faka‘uhinga p ia ‘o lava ‘o fai ai Sea. Ka ko e ‘uhinga ko ‘a e motu‘a ni ia ‘Eiki Sea, ko e h leva ha to e me‘a ‘oku toe ke tau hanga ‘o malu‘i ‘aki ‘a e ‘aho S paté Sea. He ‘uhí kapau te tau hanga ‘o fakangofua eni, hang ko ia kuo ‘osi fakahoko mai he Pule‘angá ke t naki atu e ng ue ko ení ke fai he ‘aho S paté. Ka ko e lave‘i ko he motu‘a ni kapau ‘oku ai ha tefito‘i ng ue ke ma‘u‘anga mo‘ui he ‘aho S paté Sea, ‘oku ‘ikai ngofua. Ka ko e ‘uhinga ia ‘oku fai atu ai e fakahoha‘á, he

koe'uhí kuo u tui ko e lao ko ení, ko e fakatonutonu ia e tu'utu'uni ko ení Sea, kuo u tui au na'e tonu ke 'ave ia ki he kakai e fonuá ke nau ... ke fai ha feme'a'aki ia 'a e Fale Aleá, mei he K miti Lao 'a e Pule'angá pea mo e kakai e fonuá 'Eiki Sea, ke mahino'i he kakai ko fonuá 'a e 'uhinga ko ení. He 'oku ngali si'isi'i p ia 'Eiki Sea, ko e peh ko e fakangofua e sekiulit , ko hono fakangofua ko ení 'Eiki Sea, ko e h leva ha me'a'oku to e toe ke tau hanga ko 'o ta'ofi?

Ko e h 'a e faka'uhinga ha to e ng ue ke ta'ofi? He 'aho S paté? Ko e me'a ia 'oku fai ki ai e tokangá 'Eiki Sea he 'oku ou tui, ko e tali ui ki he kakaí, na'e tonu ke 'ave e tu'utu'uni ia ko ení ki he kakaí ke nau 'omai ha'anau lau ki ai 'Eiki Sea, he 'oku 'ikai ke u tui 'oku tali he fonuá 'a e ki'i fo'i fakah ko ení. He 'oku mo'oni p Sea ko e fo'i fakah ko ení, 'oku hang ko e fa'a fakahoha'a 'oku fa'a fai he Fale ni, ko e tu'u ko he taimi ni kuo 'osi, kuo 'i loto e k melí ia, ko 'ene tu'ú p 'ana ia ko e ta'e'aonga ia e ki'i t nití. Pea ko e anga ia e tui e motu'a ni 'o faka'uhinga e motu'a ni, ko 'ene fakaava ko ení, ko 'ene 'alu ia 'a e mahu'inga ko 'o e 'aho S paté. Pea 'oku 'uhinga peh Sea 'a e anga ko 'o e to e fai atu e hoha'a ko ki hení, he koe'uhí kuo u tui ko e tu'utu'uni ko ení, pea ko hono fakangofua ko ení, 'oku 'ikai ko ha me'a si'i eni ia, ki he fonua ni, pea 'oku 'ikai ko ha me'a eni ia kuo u tui, 'oku tonu ke fai p 'e he Fale ni. Ko e tui ko e motu'a ni, ko e ngaahi tu'utu'uni mo e ngaahi lao 'oku fa'a tu'utu'uni ke 'ave ki he kakai 'o e fonuá. Pea 'oku 'uhinga peh 'a e fakahoha'á Sea. Kapau leva te tau fai e me'a ko ení pea fakahoko atu pea hoko e kakaí 'o fai 'e nautolu mo ha ngaahi ng ue kehe, kuo u tui 'oku fakaava ia 'e he tu'utu'uni ko ení 'Eiki Sea, ke fai e ngaahi ng ue ko ení. Ko e me'a ia 'oku fai ki ai e hoha'á. 'Oku ai ha to e me'a 'e toe tapui?

Lord Tu'iha'angana: Sea ko e ki'i kole tokoni p ki he N pelé mu'a, 'Eiki N pele k taki.

'Eiki Sea: Me'a mai.

Lord Tu'iha'angana: Mo'oni e me'a 'a e 'Eiki N pele ia, he 'oku fakamamafa 'a e me'a 'a e 'Eiki N pele Sea he ... ko e 'uhinga ia na'a ku hiki nima he lao ko ení, 'i he tauhi ko 'o e 'aho S paté, ka 'oku, mo'oni foki ... ka 'oku 'uhinga e lao ni, ka kuo u tui ko e 'uhinga e lao ni, p 'oku 'uhinga ki he ma'u'anga mo'ui e kau sekiulit , ka ko e fie ma'u 'e he kakai e fonuá Sea ke malu'i 'enau koloá. 'Oku ke mea'i p mo e Hou'eiki 'a e tu'unga 'oku ai e fonuá he lahi e kaiha'á mo e ngaahi me'a peh pea 'oku fie ma'u he ngaahi pisinisi mo e ngaahi me'á ke malu'i 'enau koloá, tautefito, na'a toki hoko e 'aho ia ko ení ko e 'aho e kau fai hiá ke kaiha'a 'enau ngaahi koloá, pea mo e m tu'a muli mo e m tu'a Tonga p 'oku nau fie ma'u ke malu'i mo 'enau totonu 'a nautolú ke a'u ki he 'aho S paté Sea. 'Oku mo'oni p me'a 'a e 'Eiki N pele pea mo e fakamamafa he kakai ... mo e tafa'aki ko ení, 'oku fie ma'u he kakai e fonuá ke malu'i 'enau koloá, malu'i mo 'enau totonú 'a ia 'oku ng ue'aki ki he kau sekiulit ki he 'aho S paté. M l Sea.

'Eiki Sea: M l . Faka'osi mai

Lord Tu'i' fitu: Sea

'Eiki Sea: Me'a mai.

Tokanga ke tauhi Sapate ke ma'oni'oni

Lord Tu'i' fitu: M l 'aupito Sea. Fakamolemole atu p ki he Feitu'u na mo ho'o ngaahi

tu'utu'uní. Kuo u nofo p au he kupu ko eni 'oku me'a ki ai e 'Eiki N pelé. 'I he Kupu 6 'o e Konisit toné, ke tauhi ke m 'oni'oni e 'aho S paté. 'Oku peh mai he fofonga 'o e tu'utu'uni e Konisit toné, Kuo pau ke tauhi ke m 'oni'oni mo tapu. Kapau na'e kau ai mo e tapú. 'E 'ikai 'e Sea, 'e 'ikai ke hoa tatau ia, kuo u tui 'e fononga lelei p 'a e fo'i tu'utu'uni ko ke tauhi ke m 'oni'oni, tukukehe, 'i hano fai 'o fakatatau ki he laó. Mahalo ko e ki'i fo'i matap ia 'o e kole mai ko eni 'o e fai ha ng ue 'o fekau'aki p mo e laó, he ai p 'ene fekau'aki ke tauhi ke m 'oni'oni. Ko e anga p ia 'eku fokotu'u Sea, ka ko e fekau eni hono 10 foki. Ko e fo'i lao p ia 'e taha Fika 10 'oku peh mai 'a e folofolá, manatu'i 'a e S paté ke tauhi ke tapu. Ka ko e ngaahi lao kehé, 'oua na'a ke h ..., 'oua na'a ke h ... Ko e tauhi ko ení, 'oku toe ai p 'ene ki'i fakaavaava mai. To e manatu'i p , tukukehe ha fanga ki'i me'a kehe, 'uhinga p ki he mo'uí. Ka ko e anga ia 'eku ki'i fakatonulea Sea ki he tu'u 'a e Konisit toné. Mahalo na'e finangalo p e 'Uluaki F , ke tauhi ke m 'oni'oni, tukukehe p ha ki'i me'a 'oku to e mahu'inga ange. M 'oni'oni p ke tauhi he ko e fakatupu kitautolu, mo hoa p mo taau mo e m 'oni'oni e S paté. M l Sea.

'Eiki Sea: M l Hou'eiki. Setuata, me'a mai.

Penisimani Fifita: Tapu mo e Sea e Fale Aleá, tapu ki he Pal miá kae 'uma' e Hou'eiki Minisit , tapu mo e Hou'eiki Fakafofonga e kau N pele, peh ki he Hou'eiki Fakafofonga e Kakaí. 'E Sea mo Hou'eiki, na'e fononga atu 'a Sis he 'aho S pate mo 'ene kau akó, 'i he fu'u ngoue uite, pea h lofia e kau akó, ko e 'Eiki eni 'o e S paté. Fekau 'e ia kia nautolu ke nau toli 'o kai ka nau mo'uí. Ko e lao ko ení, ko e malu'i e mo'uí 'a e kakaí. Ko e *private security*, 'oku 'uhinga p fo'i lao ko eni, ko e lao ko ení ko e ...

<003>

Taimi 1440-1450

Penisimani Fifita: ... faingam lie p . Ko e 'uhingá p ke malu'i 'a e mo'uí, k h 'ele 'a Tupou 'oku 'i ai 'ene kau fakafe'ao mo 'ene kau malu'i ke malu'i 'a 'Ene 'Afio, pea telia na'a hoko ha faingat maki p ko e h , pea kapau 'e fai ha takavaha 'i moana ko e me'a tatau p , pea kapau 'oku tatau p mo e anga ko eni 'etau ... 'a e tu'u ko eni e lao S pate, ko e h 'a e 'aonga 'etau kavekavea'u ai ki he me'a koia kae mole ai ha mo'uí. K 'o kapau ko e Folofola p ia 'a S s , kapau 'oku ke 'alu atu 'oku t 'a e k meli ha 'asi 'i ha luo, to'o hake 'oua 'e tali ke 'aho ko M nite, to'o hake 'e koe fakamo'uí, p ko ha taha 'oku 'i ai ha faingat maki 'oku hoko ki ai, m l Sea.

'Eiki Sea: Me'a faka'osi mai ...Minisit Polisi, ko e h ho'o me'a 'oku to e ...

'Eiki Minisit Polisi: 'Eiki Sea k taki fakamolemole p 'Eiki Sea 'eku to e tu'u hake ... ko e ...

'Eiki Sea: ... me'a mai.

'Eiki Minisit Polisi: ...ko e ki'i lao foki 'a e motu'a ni pea 'oku ou poupu ki he me'a ko eni 'oku me'a ki ai 'a e Fakafofonga Tongatapu 9. Ko e fo'i me'a 'oku ou mahu'inga ai ko e fo'i peh ko k h 'ele 'a Tupou ki ha feitu'u kuo pau p ke 'i ai 'ene tokotaha malu'i, pea 'oku 'ai p ke u kole ange ki he 'Eiki N pele mei 'Eua p 'e 'ai p ia p 'e ta'evahe p 'a e tokotaha malu'i ia

‘o Tupou ‘i he ‘aho S pate. Ko e fo‘i me‘a foki ko eni ‘oku peh , ko e ngaahi ng ue ‘oku ‘ikai ke ala tuku, ko e fo‘i ‘elito ia ‘o e fo‘i kupu ko eni, pea ‘oku kau ai ‘a e Potung ue Mo‘ui, kau ai ‘a e ng ue ‘a e kau polisí ‘a ia ko hono malu‘i kitautolu. Pea ko e a‘u ko eni ki he ng ue malu‘i pea ‘oku peh ‘i he anga ‘etau fononga ko eni he fakalakalaká ‘i he taimi ni ‘oku mahu‘inga ia. Hang ko e me‘a ko eni na‘e me‘a ki ai ‘a e Fakafofonga N pele mei Ha‘apai, malu‘i ‘a e koloa ‘a e kakaí malu‘i mo e mo‘ui ‘a e kakai, pea ‘oku tuku mai leva ‘a e fo‘i kupu ko ení kole mai kau ia ‘i he ngaahi ng ue ‘oku ‘ikai ke ala tuku, m l Sea, ko e m l ‘a e ma‘u‘a e faingam lie. Fokotu‘u atu.

Veivosa Taka: ‘E ki‘i faingam lie Sea ke u ki‘i ...

'Eiki Sea: Me‘a mai.

Veivosa Taka: Tapu pea mo e 'Eiki Sea. Sea ‘oku ou fokoutua pea u fakakaukau ki he ngaahi feme‘a‘aki ko eni ‘o ha‘u ki he‘eku fakakaukau Sea pea mo e ngaahi feme‘a‘aki nounou ko eni mahino kiate au ‘a e tu‘unga ‘oku ‘i ai ‘a e lao, ne u ‘osi hiki foki au ia, k ko ‘eku fehu‘i p ‘a‘aku ia p ko e h ha masiva ‘a e kau *security* kapau te nau le‘o p ‘i he ‘aho S pate ‘oku ‘ikai ke ‘i ai ha‘anau vahe. Pea kapau Sea ‘oku ou fokotu‘u atu, tau lotu ke ha‘u ‘a e kau ‘angeló ia ‘o fai ‘a e malu‘í, k tau faka‘apa‘apa‘i ‘a e ‘aho S pate, he ‘oku ou tui ko e me‘a ‘oku toki ha‘u ki he‘eku fakakaukau lelei Sea, ko e motu‘a ni pea mo e fungavaka ‘oku ou ‘i ai ‘oku tapu ‘a e kai m ‘i he S pate, kai ha fakatau ha me‘a ‘i he ‘aho S pate.

Sea pea ‘oku ou tu‘u hake ke u kole fakamolemole p au ia ki he Minisit ‘i he‘ene laó k ‘oku ... ko ‘eku fehu‘i p ‘a‘aku ia p ‘e ‘ikai lava ke tau fokotu‘u ai leva ha me‘a fo‘ou ‘i he Pule‘anga ko eni ke tau fai ha‘atau lotu pea kole kau ‘angeló ke nau mai ‘o le‘ohi ‘a e ki‘i koloa ko eni, k tau toki a‘u ki he M nite hoko atu ‘etau ng ue.

Sea ko e fokotu‘u atu p ia ‘a e motu‘a ni pea mo ‘eku tui ‘i he tu‘unga ...

'Eiki Minisit Polisi: Ka u ki‘i fakatonutonu k ihe Fakafofonga. Ko eni na‘e to e si‘i me‘a mai ‘a Tongatapu fika 9, ko e ‘Eiki ia ‘o e S pate na‘a ne fekau ‘a e ... he na‘e fie h lofia ‘a e kau kongu pea fekau ke nau ma‘u ‘a e uite.

'Eiki Sea: Ko ia, ke nofo p ke fokotu‘u lao ke tau to e l loaange Minisit . Kaikehe Hou‘eiki ko e ... ‘oku mahino p ‘a e lao pea ‘oku ou tui mahalo ‘e t mui mai ‘a e ‘angelo kuo ‘auha ‘a e me‘a ia ‘oku ... k ‘oku ou tui ko ‘etau ng ue‘aki p fakakaukau lelei ‘oku ou tui ko e anga ‘o e Pule‘anga he ‘ikai ke fa‘u ha me‘a ke uesia ai ke maumau‘i ‘a e Lao mo e Konisit tone fonua, k ‘oku ou tui ‘i he taimi tatau p ‘oku tonu p ke fai ‘aki ‘etau fakakaukau lelei. ‘aonga ke malu‘i he ‘oku ki‘i lahilahi ‘aupito ‘a e me‘a ko e kaiha‘a ‘i hotau fonua mo fai ‘e he to‘utupu, taafataha ki he me‘a ki he S pate, mou me‘a atu moutolu ‘o lotu kae fa‘iteliha ‘a e tama kaiha‘a ia he ... k ‘i he taimi tatau p ‘oku totonu ke to‘o ‘a e fakakaukau ‘oku nau vahe ‘i he S pate he ‘oku ... he ‘oku ‘ikai ke tau m ‘oni‘oni kitautolu, ko ‘etau talanoa m ‘oni‘oní tautolu, ko ‘etau talanoa m ‘oni‘oní ko e tokotaha p ‘oku m ‘oni‘oni ko Sihova, pea tuku ke ... ko ‘etau me‘a ‘oku fai ko ‘etau feinga p ‘atautolu ke tau a‘u ki he me‘a ko ia ki he fonua ko ia ‘oku tau feinga ki ai. Kae fai p ‘etau ng ue ‘i m mani kae ‘oua p ‘ai ke tau nofo maumau‘i ha ngaahi lao ‘e ta‘ehoa pea mo e finangalo ‘o e ‘Otua.

Pea ko ia ‘Eiki N pele faka‘osi mai p koe‘uhí ka tau ...

Lord Nuku: 'Eiki Sea m l 'aupito. 'Eiki Sea 'oku ou ... neongo p ngaahi malanga ko eni na'e fakangofua 'e Sea 'a e uité 'i he 'aho S pate Sea, tau toki maliu atu eni mei he S pate ko hono l soni 'oku 'ikai mo'ui 'a e tangatá 'i he m p . Pea 'oku fehangahangai ma'u p 'a e ' me'á Sea, k ko e kongá ko Sea ki he peh ko 'eku fehu'í ko e h ko ko f ha ng ue te tau to e ta'ofi, he koe'uhí ko e 'uluaki Konisit toné Sea na'e to'o mai p 'a e veesi ko 'i he fekau 'e 10, tauhi 'a e S pate ke tapu. Ko e toki liliu 'e he kau fa'u lao poto ko 'i he 'ahó ni 'o liliu ke tauhi ke m 'oni'oni, pea na'e 'i ai hono ngaahi faka'uhinga koe'uhí kapau 'e 'i ai ha me'a fakatamaki, fakatu'upak pea 'e lava hang ko e t mai ha vakapuna, 'ikai ke tau to e lava 'e kitautolu 'o ta'ofi 'a e ' me'a peh , pau ke t ia k 'ikai 'e fai 'a e maumau ange.

Taukave tonu ke tauhi 'a e Sapate ke m 'oni'oni

Ko e me'a p Sea 'oku ou tokanga atu au ko ki ai Sea 'oku 'ikai ke u tui ki he 'ai ko eni 'o e fo'i fakakaukau ko eni he 'oku ou kei tui p au 'oku tonu p ke tau kei tauhi p 'e tautolu 'a e 'aho ko eni ke m 'oni'oni 'o hang kok e lau ko 'a e tohitapu. K 'oku 'ikai ke 'uhinga ia ke 'omai 'a e faka'uhinga ko eni ke ke fakapikopiko koe pea 'uhi pea lava ai ke fakangofua 'a e 'aho ko eni Sea.

Ko 'eku fakahoko atu p 'e au ia Sea koe'uhí he na'a ku tui na'e tonu ke 'ave lao ko eni ki he kakai 'o e fonua mo hono fakatonutonú k ko 'ene tu'unga ko 'i he 'aho ni 'Eiki Sea, neongo ko e to e p t loti 'e taha k 'oku ou tui fakapapau 'oku 'ikai tonu ke tau to e lave ki he me'a ko eni Sea 'o hang ko e fa'a me'a 'oku fa'a me'a 'aki 'e he Feitu'u na. Ko e fu'u kolosi ena 'e 2 'oku tu'u mei mu'a ko , pea ko e 'uhinga ia 'oku fai atu ai 'a e tokangá 'Eiki Sea he ko 'etau mon 'ia'angá 'atautolu 'oku 'ikai ketau mon 'ia'anga kitautolu ia he 'oku ke mea'i p 'e koe 'oku tau ... 'oku 'ikai ha me'a ia 'a e fonua ni, ko hotau mon 'ia 'oku fakatafe ia mei he feitu'u kehe. Pea 'oku 'uhinga peh 'a e anga 'o e fakahoha'a atú Sea. P ko e h ha fa'ahinga fakakaukau 'a e kau fa'u lao 'oku 'ikai ke tonu ke tau hanga 'e kitautolu 'o poupou'i 'a e lao ko eni Sea. M l Sea.

S miu Vaipulu: Sea ki'i fakahoha'a atu ...

'Eiki Sea: Fika 15 me'a mai.

Kole ke tali Lao Fakaangaanga fika 3/2016 ma'a e kakai

S miu Vaipulu: M l Sea. Tapu mo e Feitu'u na 'Eiki Sea kae 'uma' 'a e Hou'eiki 'o e Fale. 'Eiki Sea ko e ki'i fo'i lao ni 'e fakatatau ia ki he kupu 6 ko ia 'o e Konisit toné. 'Oku 'i ai 'a e ki'i fo'i faka'at ai 'Eiki Sea, tukukehe ha lao 'oku ne tuku mai 'i he kupu 6 'o e Konisit tone. 'I he me'a ko eni ko e 'ai ko eni 'a e tu'utu'uni ko eni, 'Eiki Sea lave'i 'e he motu'a ni 'i he taimi na'a ku kei 'i he Pule'angá ai, ko e kau sikiulit na'e ng ue ko eni 'i he MOI, ko e a'u ko ki he S pate 'oku fa'a ta'ofi ia mei Fale Pa'anga 'enau vahe he 'oku tapu. K 'oku pau ke le'o 'a e 'api ng ue koe'uhi ko e ngaahi koloa 'a e Pule'angá 'oku 'i aí 'Eiki Sea.

'Oku ou tui... mo'oni 'aupito p 'oku hang ko e fakakata 'a e kau mama kava Tongá Sea, 'i he me'a mai ko 'a e 'Eiki N pele kae 'uma' 'a e fika 3 ko 'o e siasí he ngaahi kupu'i folofola, k 'oku m lie foki he 'oku fa'a peh 'a e kau kava Tonga, masi'i faka'ohovale ha'u 'a e hu'akau he pulu tau tapu mo hou'eiki. Ko ia Sea 'oku ou kole au, ko u kole p 'aku, tau tali mu'a 'a e me'a ni ko e 'uhinga eni ki hotau kakai, ki hotau kakai. Pea 'oku ou tui 'oku kei fakafolofola p ia 'Eiki Sea. Kei fakafolofola p ia pea fakalao p ia fakatatau ki he tu'u 'a e Konisit tone ke tau tukuange

‘a e me’a ko eni, he ‘oku ‘i ai ‘a e taimi k peh ‘oku ha’u ha vaka ia mei Niua, tau hake ia he S pate ki Vava’u. ‘Eiki Sea ‘oku kole p ke tau ‘a e vaká koe’uhi ko e kakai ko ‘oku ‘i lotó ke nau hifo ki ‘uta ke nau mo’ui, ‘e mahu’inga ange ‘etau nofo ‘i he fo’i lao p ko e kakai ...

<005>

Taimi: 1450-1500

S miu Vaipulu : ... ko ‘etau ng ue ma’a kinautolu. Ko e kolé ia, ‘Eiki Sea. ‘Oku ou fokotu’u atu ‘e au, tau tali ‘a e me’a ko ení, he ko e me’a p ia ki he kakai fakal kufua.

‘Eiki Sea : M l . Pea ko ia, Hou’eiki, ‘oku mo’oni ‘aupito ‘etau Lao S pate, ke tauhi ke molumalu. Ka ko e me’a p ke faí, na’a mou hang ko e ngaahi Tu’i ‘o ‘Isileli. Nau tafoki ‘o lotu ki he ngaahi ‘Otua kehe. Ka ‘oku sai p he ‘oku ‘ikai ko ha ‘Otua kehe eni, ko ‘etau feinga p ke tau malu, mo e ngaahi me’a, kae ‘oua p te mou mafuli ‘o lotu ki ha ‘Otua kehe. Pea ko ia, Hou’eiki, tau hoko atu. Ko ia ‘oku ke loto ke tau tali. Na’e loto kotoa ki ai, Kalake?

Kalake T pile : Te’eki ai.

P loti’i ‘o tali Lao Fakaangaanga fika 3/2016

‘Eiki Sea : Lau tu’o 3.

Kalake T pile : Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Tauhi ‘o e Maau ‘i he Ngaahi Feitu’u faka-Pule’anga, 2016. Ko e Lao Fakaangaanga Ki ha Lao ke Fakatonutonu ‘a e Lao ki he Tauhi ‘o e Maau ‘i he Ngaahi Feitu’u Faka-Pule’anga Vahe 37. ‘Oku tu’utu’uni ‘e he Tu’i mo e Fale Alea ‘o Tonga ‘i he Fakataha Alea ‘o e Pule’anga ‘o peh : (1) Hingoa Nounou & ‘Uhinga’i Lea. ‘E ui ‘a e Lao ni ko e Lao Fakatonutonu ki he Tauhi ‘o e Maau ‘i he Ngaahi Feitu’u faka-Pule’anga, 2016.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku loto ke tau tali ‘a e Lao Fakaangaanga Fika 3/2016, mo hono fakatonutonu, ke tauhi ‘a e maau ‘i he ngaahi feitu’u faka-Pule’anga, 2016, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile : Sea, ‘oku loto ki ai a Penisimani ‘Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita. Vaipulu, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki & Polisi, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H Mai & Tute, ‘Eiki Minisit Fonua, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Pa’anga & Palani Fakafonua, ‘Eiki Minisit Lao. ‘Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai e toko 13.

‘Eiki Sea : Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki ai, k taki ‘o hiki hono nima.

Kalake T pile : ‘Ikai ke loto ki ai a Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano, ‘Eiki N pele Nuku, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu, ‘Eiki N pele Vaea. ‘Ikai ke loto ki ai e toko 4.

‘Eiki Sea : M l . Ngaahi Tu’utu’uni. Kalake lau Fika 2/2016.

P loti'i 'o tali Tu'utu'uni fika 2/2016

Kalake T pile : Ngaahi Tu'utu'uni (Fakatonutonu) ki hono pule'i 'o e ngaahi ng ue t naki pa'anga h mai, 2015. Lao ki hono Pule'i 'o e Ngaahi Ng ue T naki Pa'anga H Mai, 2002. 'I hono ng ue'aki 'a e maai kuo foaki he kupu 62, 'o e Lao ki hono Pule'i 'o e Ngaahi Ng ue T naki Pa'anga H Mai, 2002, 'oku fa'u ai 'e he Minisit 'oku ne tokangaekina 'a e Pa'anga h mai mo e Tute, 'i he loto ki ai 'a e Kapineti, 'a e ngaahi Tu'utu'uni ko eni. 1. Hingoa nounou. 'E ui 'a e ngaahi Tu'utu'uni ni, ko e ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki hono Pule'i 'o e Ngaahi Ng ue T naki Pa'anga H Mai, 2015.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku ke loto ke tau tali hono lau tu'o 2, Ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki hono Pule'i 'o e Ngaahi Ng ue T naki Pa'anga H Mai, 2015, k taki 'o hiki hono nima.

Kalake T pile : Sea 'oku loto ki ai a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani 'Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita. Vaipulu, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki & Polisi, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai & Tute, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga & Palani Fakafonua, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Fusitu'a. 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. 'Eiki Sea 'oku loto ki ai e toko 17.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile : 'Oku 'ikai ke 'i ai ha fakah loto ki ai, 'Eiki Sea.

'Eiki Sea : Lau tu'o 3.

Kalake T pile : Ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki hono pule'i 'o e Ngaahi Ng ue T naki Pa'anga H Mai, 2015. Lao ki hono Pule'i 'o e Ngaahi Ng ue T naki Pa'anga H Mai, 2002. Kupu 1. Hingoa Nounou. 'E ui 'a e ngaahi tu'utu'uni ni, ko e ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki hono Pule'i 'o e Ngaahi Ng ue T naki Pa'anga H Mai, 2015.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku loto ke tau tali hono lau tu'o 3 'o e Ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki hono Pule'i 'o e Ngaahi Ng ue T naki Pa'anga H Mai, 2015, k taki hiki ho nima.

Kalake T pile : Sea, loto ki ai a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani 'Epenisa Fifita, Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki & Polisi, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisita T naki Pa'anga H Mai & Tute, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga & Palani Fakafonua, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Fusitu'a, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Vaea. 'Eiki N pele Tu'i' fitu. 'Eiki sea 'oku loto ki ai e toko 18.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai, k taki 'o hiki hono nima.

Kalake T pile : 'Ikai ke 'i ai ha fakah loto ki ai, 'Eiki Sea.

P loti'i 'o tali Tu'utu'uni fika 3/2016

'Eiki Sea : Fika 3 e 2016. Ko ia 'oku ke loto ke tau tali hono lau tu'o 2 'o e Ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he Tute, Kasitomu, 2015, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile : 'Eiki Sea 'oku loto ki ai a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, Samiu K. Vaipulu, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki & Polisi, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Minisit Pa'anga & Palani Fakafonua, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'i' fitu, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Nuku. Sea, 'oku loto ki ai e toko 16.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku 'ikai te ke loto ki ai, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile : 'Ikai ha fakah loto ki ai, 'Eiki Sea.

Kalake T pile : Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he Tute Kasitomu, 2015, Lao ki he Tute, 2007. 'I hono ng ue'aki 'a e ngaahi mafai kuo foaki 'i he Kupu 3 'o e Lao ki he Tute 2007, 'oku fa'u ai 'e he Minisit 'oku ne tokangaekina 'a e ngaahi ng ue t naki pa'anga h mai, mo e Kasitomu 'i he loto ki ai 'a e Kapineta, 'a e Tu'utu'uni ko eni. Hingoa Nounou. (1) 'E ui 'a e Tu'utu'uni ni ko e Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he Tute Kasitomu, 2015.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku ke loto ke tau tali 'a hono lau tu'o 3, Ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he Tute Kasitomu, 2015. K taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile : Sea 'oku loto ki ai a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki & Polisi, Samiu K. Vaipulu, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisita T naki Pa'anga H mai & Tute, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga & Palani Fakafonua, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. 'Eiki Sea 'oku loto ki ai e toko 15.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile : 'Oku 'ikai ha fakah loto ki ai, 'Eiki Sea.

P loti'i 'o tali Tu'utu'uni Fika 4/2016

'Eiki Sea : Ngaahi Tu'utu'uni Fika 4 e 2016. Ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he Tukupuu 'Ekisia, 2015. Ko ia 'oku ke loto ke tau tali hono lau tu'o 2 'o e Tu'utu'uni ni, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile : 'Eiki Sea 'oku loto ki ai a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita. Vaipulu, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki, & Polisi, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai & Tute, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga & Palani Fakafonua, 'Eiki Minisit

Lao, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'i' fitu, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Nuku, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho. 'Eiki Sea 'oku loto ki ai e toko 17.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai, k taki 'o hiki hono nima.

Kalake T pile : 'Ikai ha fakah loto ki ai, 'Eiki Sea.

'Eiki Sea : Lau tu'o 3.

Kalake T pile : Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he Tukupau 'Ekisia 2015, Lao ki he Tukupau 'Ekisia e 2007. 'I hono ng ue'aki e mafai kuo foaki 'i he Lao ki he Tukupau 'Ekisia, 2007, 'oku fa'u 'e he Minisit 'oku ne tokangaekina 'a e T naki Pa'anga H Mai mo e Tute, 'i he loto ki ai 'a e Kapineti, 'a e Tu'utu'uni ko eni. Hingoa Nounou. (1)'E ui 'a e ngaahi Tu'utu'uni ko eni, ko e Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he Tukupau 'Ekisia, 2015.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku ke loto ke tau tali 'a hono lau tu'o 3, Ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he Tukupau 'Ekisia, 2015, k taki 'o hiki hono nima.

Kalake T pile : 'Eiki Sea 'oku loto ki ai a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani 'Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita. Vaipulu, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki & Polisi, 'Eiki Minisita Ngoue, 'Eiki Minisita T naki Pa'anga H mai & Tute, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga & Palani Fakafonua, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisita ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. 'Eiki Sea 'oku loto ki ai e toko 16.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai, k taki 'o hiki hono nima.

Kalake T pile : 'Oku 'ikai ha fakah loto ki ai, 'Eiki Sea.

P loti'i 'o tali Tu'utu'uni Fika 5/2016

'Eiki Sea : Ngaahi Tu'utu'uni Fika 5 'o e 2016. Ngaahi Tu'utu'uni, Fokotu'u 'o e Kau Talekita ki he Sino'i Pa'anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon 'ia M 1 1 , 2015, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile : 'Eiki Sea 'oku loto ki ai a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani 'Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita. Vaipulu, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki & Polisi, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H mai & Tute, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga & Palani Fakafonua, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit ki he Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Fusitu'a, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. Sea 'oku loto ki ai e toko 16.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku 'ikai te ke loto ki ai, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile : 'Ikai ha fakah loto ki ai, 'Eiki Sea.

'Eiki Sea : Lau tu'o 3.

Kalake T pile : Ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu Kau Tal kita ki he Sino'i Pa'anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon 'ia Mal 1 , 2015. Lao ki he Sino'i Pa'anga fakafonua ki he Ngaahi mon 'ia m 1 1 , 2010. 'I hono ng ue'aki 'a e ngaahi mafai kuo foaki 'i he kupu 58 'o e Lao ki he Sino'i Pa'anga Fakafonua ki he ngaahi Mon 'ia M 1 1 , 2010, 'oku fa'u ai 'e he Minisit Pa'anga 'i he loto ki ai 'a e Kapineti, 'a e ngaahi Tu'utu'uni ko eni. Hingoa Nounou.(1)'E ui 'a e ngaahi Tu'utu'uni ni, 'a e ngaahi Tu'utu'uní ko eni, ko e Ngaahi Tu'utu'uni Fokotu'u 'o e Kau Tal kita ki he Sino'i Pa'anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon 'ia M 1 1 ...

<006>

Taimi: 1500-1510

Kalake T pile: M 1 1 2015.

'Eiki Sea: Ko ia 'oku ke loto ke tau tali hono lau 'a e Ngaahi Tu'utu'uni Fokotu'u 'o e kau Tal kita ki he Sino'i Pa'anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon 'ia M 1 1 2015 k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani 'Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita Vaipulu, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki & Polisi, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Fusitu'a, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Tu'i' fitu, 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a e toko 17.

'Eiki Sea: Ko ia 'oku 'ikai te ke loto ki ai, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Oku 'ikai ha fakah loto ki ai 'Eiki Sea.

P loti'i 'o tali Tu'utu'uni Fika 6/2016

'Eiki Sea: Ngaahi Tu'utu'uni Fika 6/2016 Ngaahi Tu'utu'uni ki he Sino'i Pa'anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon 'ia M 1 1 Fokotu'u Fakapekia 2015. K taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani 'Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita Vaipulu, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki & Polisi, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Fusitu'a, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'i' fitu, 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a e toko 17.

'Eiki Sea: Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki ai, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Oku 'ikai ha fakah loto ki ai 'Eiki Sea.

'Eiki Sea: Lau tu'o 3.

Kalake T pile: Ngaahi Tu'utu'uni ki he Sino'i Pa'anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon 'ia M 1 1 Fokotu'u Fakapekia, 2015. Lao ki he Sino'i Pa'anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon 'ia M 1 1 , 2010. 'I hono ng ue'aki 'a e ngaahi mafai kuo foaki 'i he Kupu 58 'o e Lao ki he Sino'i Pa'anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon 'ia M 1 1 2010, 'oku fa'u ai 'e he 'Eiki Minisit Pa'angá 'i he loto ki ai 'a e Kapinetí 'a e Ngaahi Tu'utu'uni ko eni.

1. Hingoa Nounou. 'E ui 'a e ngaahi Tu'utu'uní ni ko e ngaahi Tu'utu'uni ki he Sino'i Pa'anga ki he Ngaahi Mon 'ia M 1 1 , Fokotu'u Fakapekia, 2015.

'Eiki Sea: Ko ia 'oku loto ke tau tali hono lau tu'o 3 'a e Ngaahi Tu'utu'uni ki he Sino'i Pa'anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon 'ia M 1 1 Fokotu'u Fakapekia 2015. K taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani 'Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita Vaipulu, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki & Polisi, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Fusitu'a, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Tu'i' fitu, 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a e toko 17.

'Eiki Sea: Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki aí, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Oku 'ikai ha fakah loto ki ai 'Eiki Sea.

P loti'i 'o tali Tu'utu'uni fika 8/2016

'Eiki Sea: Fika 8/ 2016. Ko ia 'oku loto ke tau tali hono lau 'o e Ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he Fe'alu'aki 'i he Hala, 2015, mo hono Ngaahi Fakatonutonú k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani 'Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita Vaipulu, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki & Polisi, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H mai, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'i' fitu, 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a e toko 16.

'Eiki Sea: Ko ia 'oku 'ikai ke loto ki aí, k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Oku 'ikai ha fakah loto ki ai 'Eiki Sea.

'Eiki Sea: Lau tu'o 3.

Kalake : Ngaahi Tu'utu'uni Fakatonutonu ki he Fe'alu'aki 'i he Hala, 2015, Lao ki he Fe'alu'aki 'i he Hala, Vahe 156.

‘I hono ng ue’aki ‘a e ngaahi mafai kuo foaki ki he Kupu 40 ‘o e Lao ki he Fe’alu’aki ‘i he Hala, Vahe 156, ‘oku fa’u ‘e he Ma’u Mafai Lahi ki he Laisení ‘i he loto ki ai ‘a e Kapinetí ‘a e ngaahi Tu’utu’uni ko eni.

1. Hingoa Nounou. Kupu si’i (1). ‘E ui ‘a e Ngaahi Tu’utu’uni ko ení ko e ngaahi Tu’utu’uni Fakatonutonu ki he Fe’alu’aki ‘i he Halá, 2015.

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku loto ke tau tali hono lau tu’o 3, Ngaahi Tu’utu’uni Fakatonutonu ki he Fe’alu’aki ‘i he Hala, 2015, mo hono ngaahi fakatonutonu, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano, Penisimani ‘Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita Vaipulu, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki & Polisi, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H mai, ‘Eiki Minisit Fonua, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Pa’anga, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Vaea, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu, ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a e toko 17.

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki aí, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Oku ‘ikai ha fakah loto ki ai ‘Eiki Sea.

P loti’i ‘o tali Tu’utu’uni Fika 9/2016

‘Eiki Sea: Ngaahi Tu’utu’uni Fika 9/2016. Ngaahi Tu’utu’uni Fakavahefonua Tuku ‘ ‘o e Fanga Monumanu mo hono Fakatonutonu 2015. Ko ia ‘oku loto ke tau tali hono lau tu’o 2, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a Vili Manuopangai Faka’osiula Hingano, Penisimani ‘Epenisa Fifita, Veivosa *Light of Life* Taka, S miu Kuita Vaipulu, ‘Eiki Minisit Fefakatau’aki & Polisi, ‘Eiki Minisit Ngoue, ‘Eiki Minisit T naki Pa’anga H mai, ‘Eiki Minisit Fonua, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Tokoni Pal mia, ‘Eiki Minisit Pa’anga, ‘Eiki Minisit Lao, ‘Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule’anga, ‘Eiki N pele Fusitu’a, ‘Eiki N pele Tu’iha’ateiho, ‘Eiki N pele Tu’iha’angana, ‘Eiki N pele Vaea, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu, ‘Eiki Sea ‘oku loto kotoa ki ai ‘a e Hou’eiki, toko 18.

‘Eiki Sea: M 1 . Lau tu’o 3 k taki.

Kalake T pile: Ngaahi Tu’utu’uni Fakavahefonua Tuku ‘ ‘o e Fanga Monumanu Fakatonutonu 2015 Lao ‘o e Pule’angá Vahe 3.

‘I hono ng ue’aki ‘o e ngaahi mafai kuo foaki ‘e he Kupu 16 ‘o e Lao ‘o e Pule’angá, Vahe 3 ‘oku fa’u ‘a e Ngaahi Tu’utu’uni ni ‘e ha Kau ‘Ofisa Pule Fakavahefonuá ‘i hono fakamafai’i ‘e he Kapinetí pea fakapapau’i ‘aki ‘a e fakamo’oni hingoa ‘a e Pal mia.

1. Hingoa Nounou mo e ‘uhinga’i Lea. Kupu si’i (1) ‘E ui ‘a e ngaahi Tu’utu’uni ko ení ko e ngaahi Tu’utu’uni Fakavahefonua Tuku ‘ ‘o e Fanga Monumanu Fakatonutonu 2015.

'Eiki Sea : Ko ia 'oku loto ke tau tali hono lau tu'o 3 'o e Ngaahi Tu'utu'uni Fakavahefonua Tuku ' 'o e Fanga Monumanu Fakatonutonu 2015 k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: 'Eiki Sea 'oku loto ki ai 'a Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, Penisimani 'Epenisa Fifita, Veivoso *Light of Life* Taka, S miu Kuita Vaipulu, 'Eiki Minisit Fefakatau'aki & Polisi, 'Eiki Minisit Ngoue, 'Eiki Minisit T naki Pa'anga H mai & Tute, 'Eiki Minisit Fonua, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Tokoni Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Fusitu'a, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Tu'i' fitu. 'Eiki Sea 'oku loto kotoa ki ai 'a e Hou'eiki, toko 18.

'Eiki Sea: M l . M l 'aupito Hou'eiki ko e kakato ia 'o e ng ue kuo l pooti mei he K miti Kakató, ka 'oku ou kole atu p ki he 'Eiki Minisit Laó mo e Sea 'o e K miti Laó, na'a lava ke mou fakahoko 'a e fakataha 'i he 'etau tutuku atu p mei hení, koe'uhi na'a lava ke fakah mai ia 'auhu. 'Eiki N pele.

Kole ke tuku ange ha taimi fe'unga ke ngaue Komiti Lao ki he ngaahi Lao

Lord Tu'iha'angana: Tapu mo e Feitu'u na Sea, pea tapu mo e Hou'eiki 'o e Fale Alea 'o Tonga. Ko e me'a p 'oku ou tu'u hake ke fokotu'u atú, 'oku 'ai ke tali 'e he Fale Aleá, 'a e ng ue ko eni 'a e K miti Kakató, pea tukuhifo 'a e ' me'a ia ko ení ki he K miti. Pea mo e fokotu'u atu p Sea he 'oku lave'i 'e he motu'a ni, hang ne ngali fakavavé 'a e K miti ki 'apongipongi. Hang p ko e me'a 'a e Feitu'u na, ko e toe p 'a e 'Asenita 'a e Feitu'u na ko e Lao 'e 3 ko ení, pea mo e Tu'utu'uni 'e taha. Pea hang p 'oku ke mea'í, ko e me'a 'oku tukuhifo 'e he Fale 'e ng ue 'a e Kalaké mo e kau Sekelitalí ki hono fa'u 'a e ' Lao fakataua ki he ' me'a ko eni. Ko 'eku fokotu'u ia Sea, ke fokotu'u atu ke p loti'i 'e he Fale Aleá ke tali ke tukuhifo ki he K miti Laó 'a e ' Lao ko eni. 'Oku ou fokotu'u atu Sea ke tuku mu'a ke ng ue ki ai 'a e kau Sekelitalí 'i he efiafi ni pe ko 'apongipongi, pea toki fakataha ki ai 'a e K miti Laó ki he Tu'apululu mo e Falaite pea tau toki foki mai he M nité, hang p ko e me'a 'a e Feitu'u na, 'o faka'osi 'a e Lao ko pea tau tali t puni ai p . Ko e fokotu'u atu p Sea m l .

'Eiki Sea: 'Oku ou tui mahalo 'oku loto p 'a e Falé ke tukuhifo ke 'ave ki he Komití, na'a tau toe p loti'i pea ikai ke tali 'e he Falé ia 'a e me'á, pea... Ko e tukuatu ki he K miti Laó, ke fai 'a e fanga ki'i fakatonutonu ko eni ..

Lord Fusitu'a: M l Sea, 'oku ou poupu ki he fokotu'u 'a e N pele. Tukumai ki he K miti Laó pea tukumai ha ngaahi 'aho, ka tau toki me'a mai he Monite 'o 'ai . Ko e Feitu'u na p 'oku lava p 'a e Feitu'u na ia 'o tu'utu'uni ki ai.

'Eiki Sea: Ko ia tukuatu p ki he K miti Lao. Ko e 'osi p eni 'a e 3:00 p ko e 4:00 ke mou fakataha ai. Ko u tui mahalo 'e lava p . 'Eiki Minisit Lao, 'oku ou tui 'oku fe'unga p 'a e taimi.

'Eiki Minisit Lao: 'Oku ou poupu atu ki he me'a 'a e 'Eiki N pele Ha'apaí. Tukumai 'oua 'e fakavave'í, ka tau lele'i ai leva ke tukumai he M nité, tau kakato ai. 'Oku ou poupu atu ki he fokotu'u 'a e 'Eiki N pelé.

Eiki Sea: Sai, m l Hou'eiki. Sai tukuatu ia ki he Ko ia 'oku loto ke tau tukuhiho ki he K miti Laó pea mou ng ue ki ai 'a ia 'oku tau femahino'aki ko e M nite. Poupou? (Ne poupou). M l . Ko ia Hou'eiki, tau tutuku eni toki maau mai p ki he 10:00 M nité, ka tau kelesi.

Kelesi

(Na'e kelesi ai pe e he Sea Fale Alea 'a e fakataha'anga ni)

<008>

Fakam 'opo'opo Ngaahi Feme'a'aki Fale Alea

'Aho Pulelulu, 17 'o Fepueli 2016

10:00 am

Fale Alea 'o Tonga

1. Lotu

2. Ui 'o e Fale Alea

3. Me'a 'a e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea

Me a a e Tokoni Pal miá o l pooti mai a e tu unga oku i ai a e matangi *Winston* kae peh ki he ng ue tokoni a e Pule angá pea mo e ngaahi siasí.

Me a a e Fakafofonga N pele Fika 1 Vava u o fakam l ia a e ng ue a e Pule angá a e teuteu ki he matangi, fakam l ia a e Fakamafolaleá, pea mo fakalotolahi ki he k inga i motú he t a e matangi. Fakam l 'ia *Digicel* mo e *TCC* he foaki kaati telefoni ma á e kau ofisakolo mo e pule fakavahé 'o nau ngaue aki i he taimi 'oku t ai a e matangi ke tokoni ki he fetu utakí.

Me a a e Fakafofonga Fika 13 o l pooti a e tu unga o e ngoue i Ha apaí i he t mai a e matangi. Kole ki he Eiki Pal miá a e fie ma u e he k inga Ha apaí ke nau ilo ki he tu unga o e fakafolau fakafalemahaki a e Eiki Pal miá pea mo e tu unga o e ng ue ki he paasipootí. Me a a e Eiki Sea ke toki ai ha tohi fehu i a e Fakafofongá ki he Eiki Pal miá, he ko e me a kehe na e kole ngofua ke fakahoha a ai i he pongipongi ni kae fakahoko mai a e me a kehe ia. Hoha a a e Fakafofonga N pele Fika 2 Vava ú ki he fa ahinga tekini ki ko ení.

Me a a e Eiki Pal mia ki Ha apaí ke nau feinga ke ilo a natula pea mateuteu ki he ngaahi matangi mo e ngaahi ha aha a o natulá.

4. K MITI KAKATO:

4.1 Ngaahi Lao Fakaangaanga:

i. Fika 5/2016: Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Fakamo oni 2016

Hoha a a e Fakafofonga N pele Eua ki he fekau aki a e lao ko ení mo e lao fakatonutonu fika 7, a ia oku na fekau aki. Pea oku i ai a e fekau aki mo e Konisit tone na a oku monuka. Kole ke fakafoki p ki he Pule angá.

Hoha a a e Fakafofonga Fika 15 ki he fakatonutonu o e kupu 126 he oku toe pelepelengesi ange ia pea oku ikai ngata p a e fakatonutonu i he kupu 11 o e Lao ki he Fakamo oní.

Me a a e Minisit Laó ko e tukupifo a e laó ke fai ha feme a aki ai i he K miti Kakató.

Fehu i a e Fakafofonga N pele Fika 1 Tongatapu pe ko e h a e fatongia o e Ateni Senialé fekau aki mo e fakamaaú pea mo e ngaahi laó. Tali a e Minisit Lao oku i he Konisit toné p a e fatongia o e Ateni Senialé ke fale i mo fakafofonga i a e Pule angá.

Me a a e Fakafofonga N pele Fika 1 Ha apai o kole ke fai ha feme a aki pau ki he kaveinga ko ia na e ohake o peh oku fepaki a e lao mo e Kupu 4 o e Konisit toné.

Me a a e Minisit Laó ke tukupifo ki he K miti Laó ke nau feme a aki ki he lao ko ení ke fakapapai i a e kaveinga ko iá kae toki hoko atu a e feme a akí.

Me a a e Fakafofonga Fika 15 ki he hopo ko ení oku makatu unga ai a e fie ma u mei he Fakamaaú i he ngaahi lao ko ení, oku talamai ai ia ke fakata e aonga i a e “*common law*”, pea e faingofua ke uesia a e totonu a e kau faka iloá. Te tau fakata e aonga i ai a e ngaahi tu utu uni na e osi fai ki mu a e he ngaahi Fakamaau angá.

TUKUHIFO KI HE K MITI LAO A E LAO FIKA 5, 6, 7 KE VAKAI I PE OKU FEPAKI MO E KONISITUTONE MO HA TOE NGAahi ME A KEHE PE. 19/0.

4.2 Ngaahi Tu utu uní

i. Fika 7/2016: Tu utu uni ki he Tauhi o e Maau i he Ngaahi Feitu u Fakapule anga (Kava M lohi Tapu) 2015

Me a a e Minisit Polisi o fakama ala ala a e tu unga o e ngaahi tu utu uni ko ení mo fokotu u mai ke hoko atu a e feme a aki i he tu unga lolotonga p o e ngaahi tu utu uní.

Me a a e Sea Le ole o o e K miti Kakató ki he Tu utu uni 9, a ia oku lave a e (2) ki he faka at i he Tu utu uni 9 ka oku totonu ke lave ki he Tu utu uni 10. Pea ko e (2) oku h p i he faka-Tonga ka oku ikai ha me a peh i he lea faka-Pilit niá.

TUKUHIFO KI HE K MITI LAO.

FALE ALEA (2.20pm)

L pooti mei he Sea Le ole o o e K miti Kakató.

Tali a e Lao Fakaangaanga Fika 1/2016 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Kau Ofisa Fakavahefonua mo e Kau Ofisa Kolo 2016.

Tali a e Lao Fakaangaanga Fika 2/2016 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Ng ue Faka-Pule anga 2016.

Tali a e Lao Fakaangaanga Fika 3/2016 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Tauhi o e Maaú i he Ngaahi Feitu u Fakapule anga 2016.

Tali a e Lao Fakaangaanga Fika 4/2016 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Inasi Fakapule anga i he Fetongi Pa anga Muli 2016.

Tali a e Ngaahi Tu utu uni Fika 2/2016 Ngaahi Tu utu uni (Fakatonutonu) ki Hono Pule i o e Ngaahi Nga ue T naki Pa anga 2015.

Tali a e Ngaahi Tu utu uni Fika 3/2016 Ngaahi Tu utu uni (Fakatonutonu) ki he Tute Kasitomu 2015.

Tali a e Ngaahi Tu utu uni Fika 4/2016 Ngaahi Tu utu uni (Fakatonutonu) ki he Tukupau Ekisia 2015.

Tali a e Ngaahi Tu utu uni Fika 5/2016 Ngaahi Tu utu uni (Fokotu u o e Kau Talekita) ki he Sino i Pa anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon ia M 1 1 2015

Tali a e Ngaahi Tu utu uni Fika 6/2016 Ngaahi Tu utu uni ki he Sino i Pa anga Fakafonua ki he Ngaahi Monu ia Malolo (Fokotu u)(Fakapekia) 2015

Tali a e Ngaahi Tu utu uni Fika 8/2016 Ngaahi Tu utu uni (Fakatonutonu) ki he Fe alu aki i he Hala 2015 mo hono ngaahi fakatonutonu.

Tali a e Ngaahi Tu utu uni Fika 9/2016 Ngaahi Tu utu uni Fakavahefonua (Tuku Aa o e Fanga Monumanu)(Fakatonutonu) 2015.

Lao Fakaangaanga Fika 1/2016 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Kau Ofisa Fakavahefonua mo e Kau Ofisa Kolo 2016 [LAO FIKA 1/2016]

P loti hono lau tu o ua o tali.

Lau tu o tolu pea p loti o tali.

Lao Fakaangaanga Fika 2/2016 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Ng ue Faka-Pule anga 2016. [LAO FIKA 2/2016]

P loti hono lau tu o ua o tali.

Lau tu o tolu pea p loti o tali.

Lao Fakaangaanga Fika 4/2016 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Inasi Fakapule anga i he Fetongi Pa anga Muli 2016. [LAO FIKA 3/2016]

P loti hono lau tu o ua o tali 17/0

Lau tu o tolu pea p loti o tali 18/0

Lao Fakaangaanga Fika 3/2016 Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Tauhi o e Maaú i he Ngaahi Feitu u Fakapule anga 2016. [LAO FIKA 4/2016]

P loti hono lau tu o ua o tali 15/1.

Hili hono p loti a e lau tu o ua, na e me a a e Fakafofonga N pele Eua o tokanga ki he lao ko ení he oku fekau aki mo e Lao ki he S paté. Oku totonu ke ave a e lao ko ení ki he kakaí.

Lau tu o tolu pea p loti o tali. 13/4.

Ngaahi Tu utu uni Fika 2/2016 Ngaahi Tu utu uni (Fakatonutonu) ki Hono Pule i o e Ngaahi Ng ue T naki Pa anga 2015

Lau tu o ua pea p loti o tali 17/0.

Lau tu o tolu pea p loti o tali 18/0.

Ngaahi Tu utu uni Fika 3/2016 Ngaahi Tu utu uni (Fakatonutonu) ki he Tute Kasitomu 2015

Lau tu o ua pea p loti o tali 16/0.

Lau tu o tolu pea p loti o tali 15/0.

Ngaahi Tu utu uni Fika 4/2016 Ngaahi Tu utu uni (Fakatonutonu) ki he Tukahau Ekisia 2015

Lau tu o ua pea p loti o tali 17/0.

Lau tu o tolu pea p loti o tali 16/0.

Ngaahi Tu utu uni Fika 5/2016 Ngaahi Tu utu uni (Fokotu u o e Kau Tal kita) ki he Sino i Pa anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon ia M 1 1 2015

Lau tu o ua pea p loti o tali 16/0.

Lau tu o tolu pea p loti o tali 17/0.

Ngaahi Tu utu uni Fika 6/2016 Ngaahi Tu utu uni ki he Sino i Pa anga Fakafonua ki he Ngaahi Mon ia M lolo (Fokotu u)(Fakapekia) 2015

Lau tu o ua pea p loti o tali 17/0.

Lau tu o tolu pea p loti o tali 17/0.

Ngaahi Tu utu uni Fika 8/2016 Ngaahi Tu utu uni (Fakatonutonu) ki he Fe alu aki i he Hala 2015 mo hono ngaahi fakatonutonú

Lau tu o ua pea p loti o tali 16/0.

Lau tu o tolu pea p loti o tali 17/0.

Tali a e Ngaahi Tu utu uni Fika 9/2016 Ngaahi Tu utu uni Fakavahefonua (Tuku o e Fanga Monumanu)(Fakatonutonu) 2015.

Lau tu o ua pea p loti o tali 18/0.

Lau tu o tolu pea p loti o tali 18/0.

TOLOI A E FALE ALEA KI HE AHO M NITE, 22 FEPUELI 2016, 10AM.

Kelesi.